

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GAZETECİLİK BİLİM DALI**

**15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ VE MEDYA; KOCAELİ ÖRNEĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Burçin SAĞLAM

KOCAELİ – 2017

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GAZETECİLİK BİLİM DALI**

**15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ VE MEDYA; KOCAELİ ÖRNEĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Burçin SAĞLAM

Yard. Doç. Dr. Kerim KARAGÖZ

KOCAELİ – 2017

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GAZETECİLİK BİLİM DALI

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ VE MEDYA; KOCAELİ ÖRNEĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Burçin SAĞLAM

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 12.07.2017/17

Jüri Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Kerim KARAGÖZ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. İhsan KARLI

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Orhan BAYTAR

KOCAELİ- 2017

ÖNSÖZ

Bu çalışmada ‘15 Temmuz Darbe Girişimi ve Medya; Kocaeli Örneği’ başlığı altında Türk siyasi tarihindeki darbeler ve darbe dönemlerindeki medyanın tepkileri, Kocaeli ilinde yer alan yerel gazetelerin de 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrası haberleri incelenmiştir.

Amaç; ülkenin demokrasisine ve sandıktan çıkan karara karşı yapılan 15 Temmuz Darbe Girişimi’nin ve devamında gelişen demokrasi nöbetlerini inceleyip, darbelerin medya tarafından destek görmediği ve medyanın halktan yana durduğunu göstermektir.

Bu kapsamda ilk bölümde; Türkiye’deki 1960’dan günümüze yaşanan darbe süreci ele alınmış, 27 Mayıs 1960 Darbesi’nden itibaren günümüze kadar yaşan tüm darbeler, ihtilaller ve muhtıralar neden sonuç ilişkisi içerisinde ele alınarak, Türk siyasi tarihindeki darbeler incelenmiştir.

İkinci bölümde; Türkiye’de yaşanan darbelere ve muhtıralara karşı medyanın tutumu üzerinde durulmuştur. Medyanın darbeleri halka nasıl aktarıldığı üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Türkiye’nin son olarak yaşadığı 15 Temmuz Darbe Girişimi gecesinde görsel, sosyal ve internet medyasının yaşanan gelişmelere ilk tepkileri incelenmiştir.

Üçüncü bölümde; 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Kocaeli medyası incelenmiştir. Kocaeli medyasından tiraj ve yayın politikalarına göre seçilen gazetelerin sayfalarında verdiği haber ile fotoğraflar üzerinde durulmuş ve genel bir değerlendirme yapılmıştır.

İÇİNDEKİLER

İçindekiler.....	I
Özet.....	III
Abstract.....	IV
Kısaltmalar.....	V
Tablolar Listesi.....	VI
Giriş.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM TÜRKİYE'DE 1960'DAN GÜNÜMÜZE YAŞANAN DARBE SÜRECİ

1.1. 27 Mayıs 1960 Darbesi.....	3
1.1.1. Yassıda Yargılanmaları ve Etkileri.....	10
1.1.2. Milli Birlik Komitesi ve 14'ler Olayı.....	12
1.1.3. II. MBK Hükümeti ve 1961 Anayasası.....	13
1.2. 12 Mart 1971 Muhtırası.....	16
1.2.1. İlk Ara Rejim: 1. Erim Hükümeti.....	20
1.2.1. 12 Mart ve Kapatılan Partiler.....	23
1.3. 12 Eylül 1980 Darbesi.....	24
1.4. 28 Şubat 1997 Post-Modern Darbe.....	38
1.4.1. ANASOL-D Koalisyon Hükümeti.....	41
1.5. 27 Nisan 2007 E-Muhtırası.....	47
1.5.1. Muhtıra Öncesi Gelişmeler.....	48
1.5.2. Cumhuriyet Mitingleri.....	49
1.5.3. Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Gelişmeler.....	50
1.5.4. E-Muhtıra Anı ve Sonrası.....	50
1.6. 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi.....	52

İKİNCİ BÖLÜM TÜRKİYE'DE MEYDANIN DARBELERİ AKTARIŞ BİÇİMİ

2.1. Darbeler ve Türk Medyası.....	57
2.1.1. Darbe Sonrası Gazetelerin Manşetleri.....	57
2.1.1.1. 27 Mayıs 1960 Gazete Manşetleri.....	58
2.1.1.1.1. Hürriyet.....	58
2.1.1.1.2. Milliyet.....	64
2.1.1.1.3. Cumhuriyet.....	67
2.1.1.2. 12 Mart 1971 Gazete Manşetleri.....	72
2.1.1.2.1. Milliyet.....	72

2.1.1.2.2. Cumhuriyet.....	74
2.1.1.3. 12 Eylül 1980 Gazete Manşetleri.....	80
2.1.1.3.1. Hürriyet.....	80
2.1.1.3.2. Milliyet.....	82
2.1.1.3.3. Cumhuriyet.....	83
2.2. 15 Temmuz Darbe Girişimi Gecesi Görsel, Sosyal ve İnternet Medyasının Yaşananlara İlk Tepkisi.....	84
2.2.1. 15 Temmuz Gecesi Görsel Medyanın İlk Tepkisi.....	84
2.2.2. 15 Temmuz Gecesi Sosyal Medyanın İlk Tepkisi.....	85
2.2.3. 15 Temmuz Gecesi İnternet Medyasının İlk Tepkisi... ..	89
2.2.3.1. Hürriyet.....	89
2.2.3.2. Milliyet.....	91
2.2.3.3. Cumhuriyet.....	91

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ VE MEDYA; KOCAELİ ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Amacı.....	93
3.2. Araştırmanın Problemi.....	93
3.3. Araştırmanın Varsayımları.....	95
3.4. Araştırmanın Yöntemi.....	96
3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	96
3.6. Araştırmanın Bulgular.....	97
SONUÇ.....	108
KAYNAKÇA.....	112
EKLER.....	114
ÖZGEÇMİŞ.....	129

ÖZET

Bu çalışmada amaç, 1960'dan günümüze yaşanan üç önemli askeri darbeye karşı ülke medyasının her zaman halktan yana bir duruş sergilediğini göstermektir. 16 Temmuz-15 Ağustos 2016 tarihleri arasında Özgür Kocaeli Gazetesi, Demokrat Kocaeli Gazetesi ile Kocaeli Gazetesi'nde yayınlanan 15 Temmuz Darbe Girişimi ve demokrasi nöbetleriyle ilgili haberler ve fotoğraflar karşılaştırmalı şekilde analiz edilerek nitel araştırma tekniklerinden içerik çözümlemesiyle incelenmiştir.

Yapılan incelemede Kocaeli'de tirajları ve yayın politikaları farklı olan üç yerel gazetenin 15 Temmuz Darbe Girişimi'ne karşı ilk andan itibaren halktan yana haberler yaptığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Askeri darbeler, medya, demokrasi, tepki

ABSTRACT

The aim of this study is to show that the media always stood by the people against three important military coups that happened in this country since 1960. News and photographs of 15th of July coup attempt and democracy bouts obtained from Özgür kocaeli Newspaper, Demokrat koaceli Newspaper and kocaeli Newspaper published during the period of 16th of July and 15th of August were analyzed comparatively and were examined using the content analysis method.

The result of the study showed that the three local newspapers, with different circulation and publishing policies, stood by the people from the first time they started publishing the news coverage on the 15th of July coup attempt.

Keywords: Military coup, media, democracy, reaction

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	:Anavatan Partisi
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
AP	: Adalet Partisi
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
FETÖ	: Fethullahçı Terör Örgütü
İÇP	: İşçi ve Çiftçi Partisi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
SCF	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
SHP	:Sosyalist Halk Partisi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
T.V.	: Televizyon
Y.Y.	: Yüzyıl
PDY	: Paralel Devlet Yapılanması

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Gazete Bazında Kullanılan Haberlerin Sayısı.....	97
Tablo 2: Gazete Bazında Kullanılan Fotoğrafların Sayısı.....	98
Tablo 3: Gazete Bazında Kullanılan Haberlerin Sayfalardaki Boyutu.....	99
Tablo 4: Gazete Bazında Kullanılan Haberlerdeki Milli İrade Vurgusu.....	100
Tablo 5: Gazete Bazında Kullanılan Haberlerdeki Negatif-Pozitif İçerikli Söylemler.....	102
Tablo 6: Gazete Bazında Kullanılan Haberlerdeki Olumlu-Olumsuz İçerikli Fotoğraflar	104
Tablo 7: Gazete Bazında 1. Sayfada Kullanılan Olumlu-Olumsuz İçerikli Manşetler.....	105
Tablo 8: Gazete Bazında Kullanılan Halkı Yansıtan Fotoğraflar.....	106

GİRİŞ

15 Temmuz gecesi TSK içerisindeki Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) mensupları darbe girişiminde bulundu. Bu girişim milletin kararlı tutumu ve cesareti sayesinde bastırıldı. Milletin bu tutumunun yanında Cumhurbaşkanı, hükümet ve siyasi partilerin kararlı tavırları, TSK'nın içerisindeki önemli bir kısmın ve emniyet teşkilatının bu hareketi desteklemeyerek karşı çıkması girişimin başarısız olmasını sağladı. Halkın sabahlara kadar meydanlarda demokrasi için nöbet tutması ve hükümetin attığı hızlı adımlar Türkiye'nin bir kez daha darbe ile gerilemesini engelledi. Türkiye'de yöneticiler vakit kaybetmeden FETÖ mensuplarının devlet içerisinde temizlenmesi için çalışma başlattı.

15 Temmuz Darbe Girişimi, 1960 ve 1980 darbeleri gibi olmadı, bir sonuca varamadı. Ama bu süreçte basın diğer askeri darbelere olduğu gibi bu darbe girişimine karşı aynı tavrı sergiledi. Herkes tarafından kabul edildiği gibi demokratik toplumlarda basın dördüncü güç olarak tanımlanmıştır (Özer 1996:198). Demokratik yönetimlerde sistemin sağlıklı işleyebilmesi, engellemelere maruz kalmadan haber ve bilgileri olduğu gibi sunmasına bağlıdır (İçel 1990:91). Demokratik katılım açısından insanların olumlu veya olumsuz pek çok bilgiye ihtiyaçları bulunmakta bu katılımın gerçekleşmesi için gerekli olan haber ve bilgilerin sağlanması konusunda da basına hayati bir görev düşmektedir (Belsey 1998:118).

Toplumsal yaşamda kaliteli bilginin sağlanmasının temel şartı, hür ve bağımsız bir basının olmasıdır (Schwobel 1982:17). Basın organları toplumun kendisine vermiş olduğu dördüncü güç konumuyla demokratik sistemde özgürlüğüne kavuşmuştur. Basın özgürlüğü, demokratik yönetimlerin işleyiş gerekliliğinden gelmekte ancak, hiçbir özgürlük sınırsız olmadığı gibi basın özgürlüğü de sınırsız olamamaktadır (Günel 1977-78:67). Fakat basın organları hem yasal özgürlükleri, hem de toplumun kendisine vermiş olduğu dördüncü güç konumunu aşarak, birinci güç konumuna gelmek istemektedir. Bu isteğin sebebi ise, basının büyük sermaye sahiplerinin eline geçmesi, bu sermaye sahiplerinin politikacılarla olan ilişkileri ve bu ilişkileri çıkarları doğrultusunda kullanma arzularıdır (Demirkent 1995:175-176).

Türkiye’de bu durum özellikle 1980’li yıllardan sonra oluşmuş, basında meydana gelen tekelleşme ve bu tekelleşmeye siyasilerin izin vermesi sonucunda ortaya çıkan tablo, basının asli fonksiyonlarından uzaklaşmasına sebep olmuştur. Bu gelişmeler ışığında basın, objektiflik ve sorumluluk ilkesini göz ardı ederek yayın yapabilmekte (Aktan 1996:67) basının yayınlarında objektif davranıp davranmadığının tespiti çok güç olmaktadır. Tarafsız gibi görünen basın organları, okuyucularına gerçek olmayan haber ve bilgileri sunabilmekte, yanlış bilgilerin doğru olduğuna okuyucularını inandırmaya çalışabilmektedir (Semelin 1992:34).

Basının topluma vermiş olduğu haberlere ön yargı ve yorum katmaması, sosyal sorumluluk içerisinde (Demir 1991-92:53) basın meslek ilkelerine bağlı kalarak yayın yapması gerekmektedir. Demokratik rejimlerde, halkın haber alma hakkı, tarafsız bir biçimde bilgilendirilmesi ve kamuoyunun özgürce oluşması gibi kavramlar, basının amaçlarını ifade etmekte (Bostancı 1996a:60) basına bu doğrultuda pek çok görev verilmektedir.

Bu çalışmada öncelikle 15 Temmuz Darbe Girişimi ve sonrasındaki Kocaeli basını, Türk siyasi hayatı ve basın-siyaset ilişkisi genel anlamda incelenecek ve değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE 1960’DAN GÜNÜMÜZE YAŞANAN DARBE SÜRECİ

Birinci bölümde 1960 yılından 2016 yılına kadar Türkiye’de yaşanan darbe ve muhtıra süreci ele alınmıştır.

1.1. 27 Mayıs 1960 Darbesi

Türkiye Cumhuriyet, 1923 yılında cumhuriyetin ilanından sonra çok fazla darbe ve muhtıra görmüştür. Yaşanılan darbeler ve muhtıralar Türkiye’nin gelişmesinin önünde büyük engeller yaratmış, ekonomi başta olmak üzere toplumsal olgularda büyük sıkıntılar yaşatmıştır. Türkiye çok partili hayata geçtikten sonra darbe ile ilk olarak 1960 yılında tanışmıştır. Türkiye’deki darbe süreçlerini ele alan yazar Suavi Aydın ve Yüksel Taşkın’ın ‘1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi’ isimli kitabına göre; “Ordu içinde 1950’li yıllarda çeşitli cuntalar kurulmuştu. Demokrat Partiyi iktidardan alaşağı edecek bir darbenin hazırlıklarına yurda dağılmış çeşitli birliklerde, birbirinden bağımsız ya da birbiriyle yer yer irtibatlı çeşitli gruplar. girişmişlerdi.

Cemal Madanoğlu’nun ve Talat Aydemir’in başını çektiği gruplar, ciddi hazırlıkları ve diğer garnizonları da etkilemeleri bakımından dikkat çekiyordu. Darbecilere harekete geçme fırsatı verecek bazı olaylar 1960 yılının Nisan ve Mayıs aylarında yaşandı. Nisan ayının başlarında Kayseri’ye giderken Himmetdede İstasyonu’nda CHP lideri İnönü saatlerce durdurulmuş, Kayseri’ye sokulmak istenmemiş, İncesu’da da saldırıya uğradı. Meclisle üyelerinin tümü DP’lilerden oluşan ve mahkeme yetkileriyle donatılmış Tahkikat Komisyonu 18 Nisan’da kuruldu. Bu komiyon bir baskı rejiminin kurulması olarak yorumlanmıştır. Bu komisyona yeni ve olağanüstü yetkiler tanıyan bir kanun 27 Nisan’da mecliste geçirildi” (Aydın ve Taşkın, 2014: 61).

“Kuvvet Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel’in başa geçmesi için önceden ikna eden ve o sıralar Kara Kuvvetleri Lojistik Başkanı olan Tümgeneral Cemal Madanoğlu’na bağlı grup Yükselen bu gerilim koşulları altında 25 Mayıs günü harekete geçme kararı verdi. Darbeci grup hareket merkezi ve karargah olarak kullanacakları Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı binasında (şimdiki Stratejik Etüd ve Askeri Tarih Başkanlığı binası) 26 Mayıs 1960 gecesi toplandı. TBMM binasının karşısındaki bu bina ihtilal süresince önce “Örfi İdare (Sıkıyönetim) Kumandanlığı” binası, sonra “Ankara kumandanlığı” olacak. Önemli olan kişi ve dairelerin telefonları öncelikle kesildi. Kara Harp Okulu öğrencileri ve komandolar 27 Mayıs 1960 gününün ilk saatlerinde Ankara’nın kritik mevkilerini işgal etmek üzere sevk edildi. Böylelikle başlamış oluyordu darbe hareketi. Ankara’da bulunan 28. Tümen Komutanı Tümgeneral Selahattin Kaplan’ın Zırlık Eğitim Merkezi Komutanı Tuğgeneral Yusuf Demirtanı Binbaşı Hakkı Bozkaya’nın Karşı bir hareketin önüne geçmek için darbenin yanına çekilmesi veya aksi halde etkisiz hale getirilmesi gerekiyordu. Darbeye katılan piyade kıtaları ile süvariler 27 Mayıs sabaha karşı saat 03.15’te, tanklar 03.30’da harekete girişti. Birlikler şehre hakim oldular kısa sürede ve ilkin karşı koyma potansiyeli olan komutanlardan başlayarak tutuklamalara başladılar” (Aydın ve Taşkın, 2014: 62).

Aydın ve Taşkın, 27 Mayıs sabahı yönetime el konulduğunu ve pek çok tutuklama yapılarak vekilleri ve hükümet üyelerinin yanı sıra, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Rüşdü Erdelhun da tutuklandığını ifade eder. Yaşanılan darbe sürecinde Ankara dışında bulunan çeşitli garnizonlarda darbeci subayların kontrol ettiği birlikler seferber edilmek üzere yola çıkmıştır. Önce İstanbul Radyosu sabahın ilk saatlerinde işgal edilerek “İhtilal bildirisi”ni sabah 4.30 sularında, bir bölük asker nezaretinde zorla Ankara Radyosuna giren Albay Alparslan Türkeş okumuştur.

Bildiri şöyleydi: (Aydın ve Taşkın, 2014: 63).

“Sevgili Vatandaşlar, Bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla ve kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Türk Silahlı Kuvvetleri memleketin idaresini eline almıştır. Bu hareketle silahlı kuvvetlerimiz partileri içine düştükleri uzlaşmaz durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında kısa zamanda adil ve serbest seçimler yaptırarak idareyi hangi tarafa mensup

olursa olsun seçimi kazananlara devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır. Girişilmiş olan bu teşebbüs hiçbir şahsa veya zümreye karşı değildir. İdareimiz hiç kimse hakkında şahsiyete müteallik tecavüzkar bir fiile teşebbüs etmeyeceği gibi edilmesine de asla müsamaha etmeyecektir. Kim olursa olsun ve hangi partiye mensup olunursa bulunsun her vatandaş kanunlar ve hukuk prensipleri esaslarına göre muamele görecektir. Bütün vatandaşların partiler üstünde aynı milletin aynı soydan gelme evlatları olduklarını hatırlatarak ve kin gütmeden birbirlerine karşı hürmet ve anlayışla muamele etmeleri, ıstıraplarımızın dinmesi ve milli varlığımızın selameti için zaruri görülmektedir.

Kabineye mensup şahsiyetlerin Türk silahlı kuvvetlerine sığınmalarını rica ediyoruz. Şahsi emniyetleri kanun teminatı altındadır. Müttefiklerimize, komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz. Gayemiz Birleşmiş Milletler Anayasası'na ve insan hakları prensiplerine tamamen riayettir. Büyük Atatürk'ün "yurtta sulh, cihanda sulh" prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadığız. NATO'ya ve CENTO'ya inanıyoruz ve bağılıyız. Tekrar ediyoruz, düşüncelerimiz "yurtta sulh, cihanda sulh" dur."

Aydın ve Taşkın'a göre; hareketin tarafsızlığı, hiçbir parti ve gruba karşı yapılmadığı, hareketin hukuka bağlılığı ve bütün işlemlerin hukuk dahilinde yapılacağı bu bildiride vurgulanmaktaydı. Ama darbeyle birlikte gelen gelişmeler bu yönde olmayacaktı ve olmadı da. Hareket, DP'yi doğrudan doğruya hedef almıştı ve DP teşkilatlarında ülkenin her yerinde görev almış pek çok kişi tutuklanacaktı. DP'ye yakın sayılan memurlar görevden alınacak ya da başka şehir ya da görevlere sürüleceklerdi. Bu süreçte kapatılan tek parti de Demokrat Parti oldu. Diğer partiler siyasi faaliyetlerine ara vermeden devam etti.

Yaşanılan onca şeyin üzerine bir de Yassıada Mahkemeleri gibi olağanüstü bir yargılama kurularak, çok tartışılan mahkûmiyetler tecelli edecekler. Seçimlere çok kısa bir süre içinde gidileceği ve seçimler sonucunda iktidarın halkın teveccühü ne tarafa yönelirse ona teslim edileceği taahhüt edildiği halde, seçimlere gitmekte ayak direnecek, hatta uzun süreli bir cunta yönetimi lehinde kulisler yapılacaktı.

Birtakım önlemler ki Demokrat Parti çizgisinin iktidarına engel olacak şekilde alınarak parlamento vesayet altında tutulacaktı. Bu hazırlanan bildirden akılda kalan en önemli vurgu, “NATO’ya ve ÇENT Oya bağlı kalınacağı” vurgusu oldu. Yapılan bu vurgunun, özellikle ABD’ye hareketin Batı kampına karşıt bir hareket olmadığı yönünde güven vermek amacıyla bildiriye eklendiği açık bir şekilde ortadadır. Aydın ve Taşkın, sonraki gelişmeleri ise kitabında şöyle aktarıyor: (Aydın ve Taşkın, 2014: 65).

“27 Mayıs günü tutuklamalar sürerken Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Komutanı, Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ı derhal gözaltına almıştı. O sıralarda Meclis Başkanı Refik Koral tan ve İçişleri Bakanı Namık Gedik başta olmak üzere, Ankara’da bulunan bakanlar ve Demokrat Parti’li milletvekilleri birer birer evlerinden alınarak, Cumhurbaşkanı ile birlikte Kara Harp Okulu’na kapatıldılar. Başbakan Adnan Menderes, o sırada Eskişehir’de bulunuyordu. Başbakan darbe haberini sabahın erken saatlerinde almış ve otomobille Kütahya yönüne doğru hareket etmişti. Ancak Eskişehir’de bulunan I. Hava Üs Komutanı Tuğgeneral Turgan tarafından Menderes’in konumu tespit edildi. Derhal Kütahya’daki Hava Er Eğitim Tugayı’nın Komutanı Albay Süleyman Demet arandı ve Menderes Kütahya yolunda Keşif Taburu Komutanı Binbaşı Agasi Şen tarafından tutuklandı. 12 Mart müdahalesi sırasında Hava Kuvvetleri Komutanı olan ve o sırada Eskişehir Hava Üssü’nde 11. Uçuş Filosu Komutanı olan Binbaşı Muhsin Batur bir askeri uçakla başbakanı Kütahya’dan teslim aldı ve kendi nezaretinde Eskişehir’den üs komutanının da uçağa katılımıyla yine bir askeri uçakla Ankara’ya sevk edilmesine nezaret etti. Böylelikle siyasal iktidarın bütün önemli unsurları kontrol altına alınmış ve darbe ilk hamlesini başarıyla icra etmiş oluyordu.

3 Mayıs 1960 tarihinde izinli olarak Kuvvet Komutanlığından ayrılan ve emekliliğe hazırlanan Orgeneral Cemal Gürsel, o sırada bulunduğu İzmir’den Ankara’ya getirildi. Cemal Gürsel darbe öncesinde hareketin başına geçmeyi kabul etmişse de, 3 Mayıs’ta görevinden ayrılarak son anda mir e gitmiş ve bu durum ihtilalci subayları endişelendirmişti. Ancak

İzmir'deki ikinci ikna girişimi başarılı oldu ve Gürsel liderlik teklifine uyarak 27 Mayıs gününün öğle saatlerinde Ankara'ya geldi.

Sonradan darbeye kananların da darbe girişiminin sağlığı bakımından kuşkuları vardır. Örneğin o sırada Kara Harp Okulu Komutanı olan Tuğgeneral Sıtkı Ulay hava kuvvetlerinin darbeye desteğini anlamak için evinin üzerinde birkaç uçak uçurulmasını bile talep eder ve jetleri gördükten sonra ikna olarak hazırlıklara katılır.

Rapora göre müdahale adi ve siyasi bir hükümet darbesi değildi ve hiçbir zaman olmadı. Kamu haklarını korumaktan uzaklaşan, kamu hizmeti fikrini yitiren idare şahsi nüfuz ve ihtiraslarla zümre çıkarlarını temsil ediyordu. Komisyonun başkanlığına İstanbul Üniversitesi Rektörü olan idare hukuku profesörü Sıddık Sami Onar getirilmişti. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı ceza hukukçusu Prof. Dr. Naci Şensoy, medeni hukukçu Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, anayasa hukukçusu Prof. Dr. Hüseyin Naili Kübalı, idare hukukçusu Prof. Dr. Ragıp Sarıca, anayasa hukukçusu Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya ve idare hukukçusu Doç. Dr. İsmet Giritli komisyonun İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mensuplarından oluşuyordu.

Bu hukukçu grup, darbeci subayları ikna etti, konu ise sadece Demokrat Parti ileri gelenlerini değil, aynı zamanda milletvekillerini de tutuklamaları gerektiği idi. Hukukçulara göre “Anayasa’yı ihlal etmiş olan” bu milletvekillerinin hepsi tutuklanmazsa ihtilalin meşruiyeti tehlikeye girecekti ve bu tehlike subaylara iletildi. Bir “ihtilal komitesi” kurulmasını ve idarenin bu komite eliyle yürütülmesini de aynı hukukçular tavsiye etti. (Aydın ve Taşkın, 2014: 67-69).

Evrensel hukuk ilkelerini boşa çıkaracak bir “olağanüstü koşullar” manzarası çizen bu hukukçular kurulu, bu manzaraya uygun bir olağanüstü yargılama ve yürütme sürecinin çerçevesini de ekledi. Yargılamaların doğal mecrası olan “Yüce Divan” yerine kurulacak özel bir mahkemede (“Yüksek Adalet Divanı”) yapılması ve kanunların geriye işlemeziği ilkesinin ortadan kaldırılmasıyla Millî Birlik Komitesi tarafından çıkarılan kanunlarda belirlenen hükümlerin eski eylemlere uygulanabilir hale getirilmesi bu sürecin en önemli öğeleri oldu.

Çok daha fazla “şiddet ve sürat” taraftarı olmaları ve ihtilalcilerden Orhan Erkanlı'nın belirttiği gibi “meseleyi ihtilal hukuku çerçevesi içinde mütalaa ederek klasik hukuku ihmal etmeye meyyal” bulunmaları Milli Birlik Komitesi üyelerinin de tanıklık ettiği üzere, hukukçulardan oluşan komitenin dikkat çekici özelliği oldu. Milli Birlik Komitesi tarafından bu hukuk komisyonuna iki ana görev verilmişti. 1924 Anayasası'nı kaldıran geçici bir anayasa hazırlanması bu görevlerden birincisi oldu. İkincisi de darbenin meşruiyetini kuracak bir “Anayasa Komisyonu Raporu”nun kaleme alınmasıydı. 12 Haziran 1960 tarihli bir yasa ile Bu arada bir de yargılamalara esas olacak iddianamenin ana unsurlarını tespit etmek için “Yüksek Soruşturma Kurulu” kuruldu. Çıkarılan aynı yasayla eski devrin sorumluları yargılayacak ‘Yüksek Adalet Divanı’nı kurma yetkisi Komite’ye verilmiştir. Yaşanan bu gelişmelerin üzerine darbeye aktif rol alan subayların katılımıyla bir Milli Birlik Komitesi teşkil edildi(Aydın ve Taşkın, 2014: 69-70).

“Milli Birlik Komitesi Başkanı ve Türk Silahlı Kuvvetleri Başkomutanı” unvanını Orgeneral Cemal Gürsel kullanmaya başladı. Çeşitli rütbelerden 38 subaydan oluşan bir komiteydi. Bu komitedeki subayların çoğu binbaşı ve albay rütbesinde idi. Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel içinde az sayıda generalin bulunduğu komitenin başkanlığını yapma kararı aldı. Cemal Madanoğlu'nun ve Albay Alparslan Türkeş'in ağırlıkları komite içinde, darbe organizasyonunun kilit isimleri olmalarından dolayı hissediliyordu. Yaşanan gelişmelerle birlikte mevcut hükümet görevden alınarak “ara dönem” hükümeti hayata geçirildi. Ve bu kararlarla birlikte medya aleyhine açılmış bütün davaların düşmesi için adımlar atıldı.

Milli Birlik Komitesi başkanlığının yanı sıra Cemal Gürsel, “Devlet ve Hükümet Başkanı” ilan edildi. Başbakanlık Müsteşarı radyoda bildiri okuyan Albay Alparslan Türkeş, oldu. “Ankara Kumandanı” ise Tümgeneral Cemal Madanoğlu oldu. Ordu Komutanı Korgeneral Cemal Tural, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığına, Albay Namık Kemal Ersun da I. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na ise getirildi. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü darbeden sonra üç ay içinde seçimlere gidilmesi gerektiğini dile getirdi. Cemal Gürsel, esasen Devlet Başkanı ve Silahlı Kuvvetler Başkomandanı ilan edildikten sonra ihtilale katılma koşulunu da bu olarak ifade etmişti.

İsmet Paşa'nın ordu nezdinde büyük saygınlığı olduğu için bu baskısı her ne kadar komiteye zor oluyorsa da seçimlerin yapılması neredeyse bir buçuk yıl sonraya bırakılmak zorunda kaldı. Öncelikle Demokrat Parti yönetici ve milletvekillerinin yargılanmasını ve yeni bir anayasanın hazırlanması asıl gündemdi. MBK 23 Haziran 1960 günü siyasal alana yönelik önemli bir müdahalede bulunarak bütün siyasal toplantılara yasak getirme kararı aldı. Partilerin her yerdeki teşkilatları bir bir kapatıldı. 7 Temmuz'da bu girişim davet etti ve bu kez bütün siyasal faaliyetler yasaklanmış oldu. Komite içinde bu süreçte görüş ayrılıkları ortaya çıktı. Komite içinde bir grup oluşmuştu. Bu grup seçimlerin çok daha ileri bir tarihe atılmasını ve artık orduya dönmesi mümkün olmayan Komite üyelerinin yeni bir parti halinde örgütlenmesi konularında ısrar etti. Oluşan bu gruba karşı, İsmet İnönü'nün siyasal etkisine açık ve CHP'ye sempati duyan, bu meyanda olağan siyasal hayata daha çabuk geçilmesini isteyen bir başka grup daha vardı.

Aydın ve Taşkın olayların devamını kendi kitaplarında şöyle aktarıyor: (Aydın ve Taşkın, 2014: 73).

CHP'ye ve İsmet İnönü'ye sempati duyan grubun başını Cemal Madanoğlu, iktidarda uzun süre kalma ve bir siyasal parti halinde örgütlenme yanlısı grubun başını ise Alparslan Türkeş çekmekteydi. Bu bölünme bir süre sonra çatışmaya dönüşecek ve iktidarda uzun süre kalma yanlısı olan grup, "14'ler Olayı" olarak bilinen bir operasyonla tasfiye edilecektir. Ancak MBK içinde, Anayasa Komisyonu'nun da telkiniyle seçimlerin geç yapılmasına ilişkin eğilim güçlenmişti. 5 Temmuz 1960'ta CHP Genel Başkanı İsmet İnönü "genel seçimlerin süratle yapılmasında saymakla bitmez yararlar vardır" diyordu. Buna karşın Cemal Gürsel seçimler için daha epey bir zaman gerektiğini ima eden açıklamalar yapmaktaydı. Anayasa Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Sıddık Sami Onar da MBK'nın bu tavrına destek vermişti. Ona göre "seçimleri çabuk yapmak hatalı bir iş" ti. Bu koşullarda CHP beklemeye geçti. Ancak CHP boş durmadı ve yeni hazırlanacak Anayasa ya girmesini istediği ilkeleri ilan etti. Bu ilkeler partinin 1957 Seçim Beyannamesi ile 1959 İlk Hedefler Bildirisi'nin neredeyse aynısıydı. İşçilere grev hakkı, askerlere oy hakkı, kişi hak e özgürlüklerinin güvence altına alınması, Anayasa Mahkemesi'nin Yüksek Hakimler Kurulu'nun, Yüksek İktisat Şurası'nın kurulması, üniversite özerkliği, özerk radyo, hakim teminatı ve yargı

bağımsızlığı, toplanma ve fikir özgürlüğünün güvence altına alınması, parlamentoda nisbi temsil sisteminin getirilmesi, iki meclisli parlamento, tarafsız Cumhurbaşkanı gibi ilkeler bunlar arasındaydı”

1.1.1. Yassıada Yargılanmaları ve Etkileri

Milli Birlik Komitesi adı altında örgütlenen darbeciler iktidarı ele aldıktan sonra orduda büyük bir tasfiye hareketine başladı. ‘EMİNSU Olayı’ olarak adlandırılan bu girişimle birlikte 235 amiral ve generalle çeşitli rütbelere 5 bin kadar subayın re’sen emekliye sevk edilme kararı alındı. Yaşanan bu gelişmeler sırasında Demokart Parti ileri gelenlerini yargılamakla görevli ‘yüksek Adalet Divanı’ 18 Ağustos tarihinde bir kararname ile kurulmuş oldu. Devamında ise 29 Eylül’de Demokrat Parti kapatıldı. Ardından 14 Ekim’de Yüksek Adalet Divanı savcılığı Adnan Menderes hükümetinin önde gelenlerini ‘Anayasayı ihlal’ ile suçladı ve kabul gördü. 27 Ekim tarihinde de topyekun tasfiye hareketinin bir başka aşamasına geçildi. üniversitelerde görev yapan 147 profesör hiçbir gerekçe gösterilmeden üniversiteden atıldı. MBK içinden 14 muhalif subayın tasfiyesi tasfiye hareketinin son safhası olacaktı. 27 Mayıs’ı yapanlar yürürlükteki 1924 Anayasası’nın siyasal iktidarın pek çok usulsüz ve hukuksuz hareketine dayanak teşkil ettiğini ve siyasal iktidarı kısıtlayacak çeşitli kurumların hayata geçirilmesini zorunlu görerek, yeni bir anayasa yapılması fikrinde idiler.

Daha 27 Mayıs sabahının ilk saatlerinde Milli Birlik Komitesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden yedi öğretim üyesini davet ederek onlara yeni bir Anayasa hazırlama görevini vermişti. Sonradan bu heyete Ankara Üniversitesi Hukuk ve Siyasal Bilgiler fakültelerinden üç öğretim üyesi daha katılmıştı. 15 Ekim 1960 tarihinde hazırlanan ön tasarı Milli Birlik Komitesi’ne teslim edilmişti. Komisyon İtalyan ve Batı Alman anayasalarından yararlanmıştı. İlginç olan, bu ülkelerin 1945’te faşist rejimlerden çıkar çıkmaz Soğuk Savaş’ın ortasına düşmüş ve Batı sisteminin birer ileri karakolu olarak örgütlenmiş ülkeler olmalarıydı. Dolayısıyla bu ülkelerin anayasalarının temel özelliği, içlerine sosyal devlet kurumları yerleştirmekle ve devleti hukuk temelinde örgütlemekle birlikte, devleti sol ve

muhalif akımlar karşısında koruyacak çeşitli kurumlarla da donatılmış olmalarıydı” (Aydın ve Taşkın, 2014: 73-74).

Kısa adı MBK olan Milli Birlik Komitesi aldığı kararla cumhurbaşkanını, darbe ile düşürülmüş olan hükümetin üyelerini, DP milletvekili ve ileri gelenlerini yargılamak için olağanüstü bir mahkeme kurdu. Ve bu kararın ardından 18 Ağustos 1960 tarihinde kurulan Yüksek Adalet Divanı'na yargılama yetkisi tanıdı. Aydın ve Taşkın'a göre; “Mahkeme üyeleri Milli Birlik Komitesi tarafından seçilerek oluşturuldu. Hakim Salim Başol, Hakim Selman Yörük, Hakim General Rıza Tunç, Abdullah Üner, Hıfzı Tüzün, Haşan Gürsel, Mehmet Çokgüler, Vasfi Göksu, Ali Doğan Toran'dan oluşan ve “Yüksek Adalet Divanı” adı verilen bu mahkeme, 6 Ekim 1960 günü Ankara'da ilk toplantısını yaptı. 14 Ekim 1960 tarihinde ise Marmara Denizi'nde İstanbul'a yakın adalardan olan ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından kullanılan Yassıada'da yargılamalara başladı. Mahkeme başkanlığına Salim Başol, başsavcılığa ise Altay Egesel atanmıştı. Duruşmalar 14 Ekim 1960 günü başladı. DP yöneticilerinden ve üyelerinden oluşan kalabalık sanık grubu esas olarak “Anayasa'yı ihlal”le suçlanıyordu ve temel dava bu konuda açıldı.

Ancak bu temel davaya sıra gelmeden, DP yöneticilerinin saygınlıklarını zedelemek, onları kamuoyu önünde küçük düşürmek için çeşitli konular görüşüldü. Bunlar arasında Menderes'in kasasından çıkan “külöt” a ilişkin yargılama, Cumhurbaşkanı Bayar'a Afgan kralı tarafından hediye edilen tazının Atatürk Orman Çiftliği'ne satılması, Menderes'in metresiyle olan ilişkilerinin gündeme getirilmesi ve gayrimeşru çocuğunu öldürttüğü iddiası, Meclis Başkanı Refik Koraltan'ın eşine bakmak için getirttiği Alman hemşire ile yasak ilişkisi gibi mübtezel konular yer almaktaydı. Bu suçlamalar kanıtlanamamakla birlikte sanıkların küçük düşürülmesine hizmet etti. Asıl cezalar ise “Anayasayı ihlal” suçundan verilecekti. Bu arada tutuklular adada kötü koşullarda barındırılıyor ve çeşitli hor davranışlara maruz kalıyorlardı. Duruşmalar ve tutukluluk halleri bu şekilde tam 11 ay sürecektir” (Aydın ve Taşkın, 2014:76).

1.1.2. Milli Birlik Komitesi ve 14'ler Olayı

Yaşanan darbe süreci sonrasındaki yargılamalarda MBK içindeki anlaşmazlık ilerlemiş ve sıkıntılar baş göstermiştir. Aydın ve Taşkın, komite içindeki şahin grubun hemen demokrasiye geçilmemesini ve askeri idarenin uzunca bir süre devam ederek yarım kalmış “devrimleri” yerleştirmesini talep ettiğini, başını Cemal Madanoğlu'nun çektiği ikinci bir grubun derhal yeni bir anayasa yapılarak demokrasiye geçilmesini ve yönetimin parlamentonun oluşturacağı meşru bir hükümete devredilmesini istediğini ifade eder. Devamında ekler; “Komite başkanı Cemal Gürsel de bu ikinci gruba yakındı. 27 Mayıs'ın “kudretli Albay”ı olarak ad takılan Alparslan Türkeş'in başını çektiği şahin grup ise azınlıktaydı. Müdahalenin hemen ardından ortaya çıkan fikir ayrılıklarının bir süre sonra Milli Birlik Komitesi içinde çatışmaya dönmesi ve olağan siyasal hayata daha çabuk geçmeyi düşünen grubun Türkeş grubunu “tehlikeli” addetmesi üzerine, 13 Kasım 1960 günü “şahinler” tasfiye edildi. Devlet Başkanı Cemal Gürsel o gün Milli Birlik Komitesi'ni fesh etmiş ve akabinde 14 ekisiyle yeniden kurmuştu. Tasfiye için seçimlerin sağ salim atlatılması beklenmişti. Seçimden hemen önce, Ekim ayı içinde, Alparslan Türkeş Başbakanlık Müsteşarlığından istifa ettirilmişti(Aydın ve Taşkın, 2014:77).

Ancak Türkeş'in komite içindeki varlığı ve ağırlığı devam etmekteydi. O arada seçimlerin yapılması ve olağan siyasal hayata geçme yanlıları karşısında azınlıkta kalan iktidarda kalma yanlısı grup bu süreçte taktik değiştirmiş ve Komite vesayetinin sürmesine yönelik düzenlemeleri dayatmaya girişmişti. Bu taktiğin en önemli adımı, hükümetten bazı bakanların istifa ettirilmesi ve yerlerine Türkeş'e yakın isimlerin bakan tayin edilmesini sağlamaktı. Böylelikle yönetimi fiilen ele geçirmeyi planlamaktaydılar. Bu koşullarda Cemal Madanoğlu tarafından Türkeş grubuna karşı bir operasyon yapılması kararı alındı. Darbenin üzerinden daha 6 ay geçmemişken böyle bir operasyona gerek duyulması, Komite'nin oluşumundaki heteroj enlikten ve yönetim ve devlet anlayışlarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktaydı. Bu farklılıklar, olağan tartışma ortamı içinde halledilebilecek türden değildi.

Zira gruplardan biri, iktidarda uzun süre kalmak için ne gerekiyorsa yapmaya hazır görünüyordu. Hatta bu yüzden, Komite üyelerinin toplantılara mermileri ağzına sürülmüş tabancalarla girdikleri söylenmektedir. 13 Kasım günü sabah saatlerinde, başta Alparslan Türkeş 14 MBK üyesi, Komite üyeliğinden azledilerek daha sonra çeşitli yurtdışı görevlere gönderilmek üzere ev hapsine alındılar. Akabinde çeşitli askeri birliklerde gözaltında tutulan grup, birkaç gün sonra emekliye sevk edildi ve ardından atandıkları sürgün görevlerine gönderildiler. İçinde Orhan Erkanlı, Orhan Kabibay, Şefik Soyuyüce, Muzaffer Karan, Dünder Taşer, Rıfat Baykal, Ahmet Er, Numan Esin, Muzaffer Özdağ, İrfan Solmazer, Münir Köseoğlu, Muzaffer Kaplan ve Fazıl Akkoyunlu'nun bulunduğu grubun başını çeken Alparslan Türkeş, Türkiye'nin Yeni Delhi Büyükelçiliğine "hükümet müşaviri" olarak tayin edilmişti. Türkeş Hindistan'da 3,5 yıl kaldı ve 1963 yılının Mart ayında yurda döndüğünde derhal aktif siyasal hayata girdi. 14'lerin tasfiye edildiği kararnamenin yayımlandığı 13 Kasım 1960 günü MBK yeniden teşkil edildi. Bu ikinci MBK'nın üyeleri şunlardı: Cemal Gürsel, Ekrem Acuner, Rafet Aksoyoğlu, Mucip Ataklı, Emanullah Çelebi, Vehbi Ersu, Suphi Gürsoytrak, Kamil Karavelioğlu, Osman Koksall, Fikret Kuylak, Sami Küçük, Cemal Madanoğlu, Sezai O'kan, Fahri Üzdilek, Mehmet Özgüneş, Selahattin Özgü, Şükran Özkaya, Haydar Tunçkanat, Sıtkı Ulay, Ahmet Yıldız, Muzaffer Yurdakuler. 14'ler dışında ilk komitenin üyesi olan İrfan Baştuğ, Kadri Kaplan, Suphi Karaman ve Şinasi Orel de ikinci oluşumun dışında kalmıştı" (Aydın ve Taşkın, 2014:79).

1.1.3. II. MBK Hükümeti ve 1961 Anayasası

Alınan kararın ve 14'lerin tasfiyesinin ardından Cemal Gürsel ve yeni MBK kompozisyonu, mevcut hükümeti değiştirerek yeni Anayasa sürecine girmeye karar vermişti. "Bu çerçevede 5 Ocak 1961'de II. MBK Hükümeti kuruldu. Cemal Madanoğlu'nun hakim olduğu yeni MBK ve hükümet, zaman geçirmeden olağan siyasal hayata geçmek istiyordu. Bu çerçevede öncelikle Anayasa ve temel yasaları yapmak için, ulusal iradeyi temsil edecek bir meclisin oluşturulması zaruri görülmekte idi. Bu nedenle 6 Ocak 1961 günü MBK, Turhan Feyzioğlu'nun hazırlayıp onayına sunduğu bir kanunla, "Temsilciler Meclisi" adıyla bir Kurucu Meclis'in teşekkülü yoluna gitti.

Şubat ayında siyasi partilerin faaliyetlerine izin verildi ve 1 Nisan'da, olağan siyasal hayata dönülmesine imkan verecek ilk adım atıldı. Artık siyasal partilerin yerel teşkilatları faaliyetlerini yeniden başlatabileceklerdi. Bir yandan Kurucu Meclis, ülkenin yeni siyasal rejiminin altyapısını oluşturacak yasal çerçeveyi hazırlıyor, öte yandan faaliyetlerine başlayan yeni siyasal partiler olağan döneme geçişi sağlayacak seçimlere hazırlanıyorlardı. Öte yandan referanduma yine olağanüstü koşullarda gidilecekti. Zira Temsilciler Meclisi 22 Mayıs'ta sıkıyönetimin 3 ay daha uzatılması kararı almıştı. (Aydın ve Taşkın, 2014:82).

“Temsilciler Meclisi” adıyla oluşturulan bu meclisin kuruluş felsefesi korporatist bir nitelik taşımaktaydı. Siyasi ve sınıfsal temsilin yerine bu meclisin kuruluş deseninde mesleklerin ve bürokratik baskı gruplarının temsili esas alınmıştı. Üstelik Kurucu Meclis'te fiilen CHP egemendi. 276 üyeli mecliste 49 üye doğrudan doğruya CHP kontenjanından gelmişti. Ayrıca meslek kuruluşlarından, üniversitelerden, işçi örgütlerinden ve yargı organlarından gelen üyelerle illerden seçilen üyelerin büyük çoğunluğu CHP eğilimindeydi. Ayrıca İsmet İnönü'nün bizzat mecliste yer alması CHP'ye büyük bir manevi üstünlük kazandırıyor. Temsilciler Meclisi 6 Ocak 1961 günü göreve başladı ve Anayasa Komisyonu 9 Ocak'ta yeni anayasa taslağı üzerinde çalışmaya girişti. Komisyon çalışmalarını 9 Mart 1961'de bitirerek Anayasa taslağını Temsilciler Meclisi'ne sundu. Bu komisyon İstanbul Üniversitesi komisyonunun hazırladığı ön tasarımı esas almış ve Ankara komisyonunun metnini de yardımcı metin olarak kabul etmişti.

Komisyon, tasarımı sunuş gerekçesinde Demokrat Parti iktidarının iki noktada Batı demokrasisinin ilkelerinden ayrılmış olduğunu, bunlardan ilkinin “çoğunluğun her şeye muktedir olabileceği kanaatine” dayanarak azınlığın hakir görülmesi; İkincisinin ise kamuoyunu oluşturan ve açıklayan kurumların işleyişine engel olunması ve hak ve hürriyetlere darbe vurulması olduğunu vurgulamıştır.

Komisyon gerekçesinde bu hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması şu sözlerle anlatılır: (Aydın ve Taşkın, 2014:85).

“Muhalefetin inkarı, siyasi partilerin teşkilatlanma, çalışma ve gelişmelerinin engellenişi; basın hürriyetinin hukuki ve İktisadi tedbirlerle kayıtlanışı;

Devlet Radyosu ve kanun dışı yollarla desteklenen gazeteler ve yayın yasaklan ile halkoyunun yanlış yola sevk edilmesi; adalet üzerinde ağır baskı, memurlara tatbik edilen rejim, sosyal ve ekonomik hayatın her alanına yayılmış partizan davranışlar, nihayet türlü kanunlarla vatandaşların temel haklarının kayıtlanması ve baltalanması Anayasa ve Batı demokrasisi ilkelerinden ayrılışın başlıca tezahürlerini teşkil etmiştir. İktidar, bir taraftan da Türk devriminin esaslarından ayrılmış, devrimlere karşı çevrelerin oylarını kazanmak amacıyla devrimler inkar edilmiştir.”

Gerekçe, askeri müdahaleyi “milletçe bir meşru müdafaa ve ihtilal hakkının kullanılması” olarak nitelendirmektedir. Böylelikle “inkılap ve prensiplerine” dönülmüş ve hukuk devletinin kuruluşu yolunda yeni bir Anayasa’nın yapılmasının zemini hazırlanmıştır. Yeni Anayasa taslağı Temsilciler Meclisi içinde kurulan bir komisyon tarafından hazırlandı ve Temsilciler Meclisi bu Anayasa taslağını 27 Mayıs 1961 tarihinde, Seçim Kanunu’yla birlikte kabul ederek referanduma sunma kararını aldı. Bu arada ordu içinde MBK’nın kompozisyonundan rahatsız olan ve düşük rütbeli subayların yeni rejime yön verecek kilit pozisyonları işgal etmesine içerleyen ikinci bir güç odağı ortaya çıkmıştı: “Silahlı Kuvvetler Birliği (SKB)”. İçinde İstanbul’daki kuvvetlerin ağırlıklı olduğu bu cunta 14’lerin tasfiyesinden de rahatsız olmuştu.

Cunta Milli Birlik Komitesi’nin derhal seçimlere gitmek ve parlamentoyu açık tutmak yolundaki siyasal tercihinine karşı çıkıyor ve tıpkı 14’ler gibi daha birkaç yıl ülkenin askeri cunta eliyle yönetilmesi gerektiğini savunuyordu. Silahlı Kuvvetler Birliği’nin genel sekreterliğini, 12 Mart sürecinde Kara Kuvvetleri Komutanı olarak karşımıza çıkacak olan Tuğgeneral Faruk Gürler yapmaktaydı. Birliğin özel karargahını ise Kur. Albay Talat Aydemir, Kur. Albay Emin Arat ve Deniz Albay Nazım Özkan oluşturuyordu” (Aydın ve Taşkın, 2014:79-82). Kurulan özel karargah yaşanan o süreçte Genelkurmay Başkanı olan Orgeneral Cevdet Sunay’a faaliyetler ve örgütlenme hakkında düzenli olarak rapor vermek görevini almıştı. Bu birliğin amaçları arasında ilk olarak askeri iktidarı korumak vardı. Milli Birlik Komitesi’nin hiyerarşik olmayan yapısından duyulan rahatsızlığı hafifletmek amacıyla kurulan ve hareket eden bu birliğe herkes üye olmuştu. (Aydın ve Taşkın, 2014:84).

12 Mart 1971 Muhtırası

1960 Darbesi sonrasında Türkiye büyük zorluklar yaşamış, birçok alanda geri planda kalmış, sanayi başta olmak üzere toplumu rahatlatacak noktalarda ilerleme sağlayamamıştır. Darbe sürecinin etkileri daha devam ederken Türkiye bir de 12 Mart 1971 Muhtırası ile karşı karşıya gelmiştir. Orgeneral Tağmaç, 10 Mart günü “Genişletilmiş Komuta Konseyi” planını devreye soktu. Bu plan sonrasında Org. Faruk Gürler, cunta içindeki muhtaralı durumunu da göz önünde tutarak “9 Mart girişimi”nin 24 saat ertelenmesi talebinde bulundu.

Aydın ve Taşkın’a göre bu talebin ardından yeni darbenin resmi adı olan “9 Mart girişimi” gerçektelemedi. “O arada “9 Martçılar”m içinde yer alan denizci subaylar, Deniz Üsteğmeni Kubilay Kılıç ve Tümğ. Çelil Gürkan’ın grubu da o sıralarda Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi asistanı olan ve MİT tarafından cunta içine sızdırılmış bulunan Mahir Kaynak tarafından ihbar edildi. 10 Mart’ta Hava Kuvvetleri karargahında bir toplantı düzenlendi. Gürler’in geri adım atması halinde, her ihtimale karşı, Hava Kuvvetleri Harekat Başkanı Tümgeneral Ömer Çokgör harekat hazırlığını yapmış, bekliyordu. Karşı adım olarak Gürler de kendi kuvvetinde genel alarm vermişti. Bu durum hükümeti şüpheye sevk etmeye yetti; ancak Gürler Milli Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu’na bunun komutanlara karşı yapılacak bir harekete karşı önlem olduğunu söyleyerek hükümet kanadını teskin etti. Müdahale girişiminden MİT’in de haberi vardı ve Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, MİT Müsteşarı Korgeneral Fuat Doğu tarafından haberdar edilmişti. Ancak Başbakan Süleyman Demirel, Cumhurbaşkanı ve MİT Müsteşarı nezdinde bu haberlerin doğruluğunu teyit etmeye kalktığında yine hep geçiştirilmiş ve teskin edici cevaplar almakla yetinmişti.

O arada Gürler, Hava Kuvvetleri’ndeki toplantıda da ertesi günkü genişletilmiş komuta toplantısının beklenmesi gerektiğini ve görüşlerini orada açıklayacağını bildirerek Tağmaç’ı harekatın yanma çekmenin gereği konusunda katılımcıları ikna etmişti. Bu toplantıda darbe hazırlığı son kez geçirilirken, Gürler ve Batur’un oyalama taktiği başarılı olmuştu. Hazırlılara göre darbe sonrasında Gürler Cumhurbaşkanı, Batur Başbakan olacak 40 kişilik bir devrim konseyi kurulacak ve

250 kişilik bir Uzmanlar Meclisi oluşturulacaktı. Ancak darbenin “sol rengi” konusundaki kuşkulanan arttıran gelişmeler Gürler kadar, Muhsin Batur’u da tedirgin etmiş ve 10 Mart’taki Genişletilmiş Komuta Konseyi’nde pasif bir tutum takınmalarına, nihayet onları Tağmaç’ın planına teslim olmaya itmişti.

İstanbul’daki Ordu Komutanı Orgeneral Faik Türün ve Ankara Merkez Komutanı olan kardeşi Tuğgeneral Tefvik Türün sol bir darbeden korkarak Tağmaç’a destek verdiler ve karşı önlemler aldılar. Başta “9 Martçılar’ta birlikte hareket eden Donanma Komutanı Oramiral Kemal Kayacan da tutumunu değiştirdi. Böylece ibre tamamen Tağmaç’ın lehine dönmüş oluyordu. Böylelikle Yüksek Komuta Heyeti “9 Martçılar”ı dışarıda bırakan ve böylelikle onları bir anlamda tasfiye eden bir müdahale kararı etrafında birleşmiş oluyordu. Yüksek Komuta Heyeti, 12 Mart 1971 günü Cumhurbaşkanına sunulmak üzere, hükümeti istifaya davet eden ve yerine partiler üstü bir “milli birlik hükümetini çağırın bildiriye kaleme aldılar. (Aydın ve Taşkın, 2014:212-213)

12 Mart günü ortaya çıkan olağanüstü hareketlilik Başbakan Demirel’i telaşa sevk etti. Bu durum karşısında Demirel Cumhurbaşkanına müracaat etmeyi tercih etti, ancak sürekli aramalarına karşılık Cumhurbaşkanı telefonlara çıkmadı. O gün öğlen saatlerinde, sonradan TRT Genel Müdürü olacak olan Tümgeneral Musa Üğün, yanında Hava Albay Kemal Tunusluoğlu ve Deniz Albay Fuat Uğur olmak üzere, TRT’nin Ankara’daki merkezine geldi ve Haber Müdürü Doğan Kasaroğlu’na aşağıdaki bildiriye 13.00 haberlerinde okunmak üzere tebliğ etti. Kasaroğlu, Genel Müdür Adnan Üztrak’a danışarak bildiriye 13.00 haberlerinde okuttu. Bu bildiri, basın ve siyasi çevreler tarafından hükümetin istifaya çağırılması, istifa olmazsa da ordunun müdahale edeceği biçiminde yorumlandı. MİT Müsteşarı Korg. Fuat Doğu Cumhurbaşkanı’nın yanından Başbakan’ı arayarak, Cumhurbaşkanı’nın hükümetin istifasını istediğini ilettiler. Süleyman Demirel hükümeti aynı gün istifa etti. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, muhtıra üzerine ordunun görevini yaptığını söylemiş, ana muhalefet lideri CHP Genel Başkanı İnönü ise, başlangıçta hükümetin istifasının “demokratik” olduğunu belirtmişti.

Ordunun yüksek komuta kademesinin eksiksiz imzaladığı 12 Mart muhtırasının akabinde, “9 Martçı” olarak bilinen general, amiral ve albaylar derhal emekliye sevk edildi. Emekli edilenler arasında Kara Kuvvetleri Plan ve prensipler Dairesi Başkanı Tümgeneral Çelil Gürkan, Genelkurmay Merkez Dairesi Başkanı Tümgeneral Şükrü Köseoğlu, Hava Kuvvetleri Harekat Dairesi Başkanı Tuğgeneral Ömer Çokgör, Milli Savunma Bakanlığı Teftiş Dairesi Başkanı Hava Tuğgeneral Mehmet Ali Akar, Deniz Kuvvetleri Teknik Daire Başkanı Tuğamiral Vedii Bilget, ayrıca Kur. Albay Nedim Arat, Kur. Albay Bahattin Taner, Piyade Albay Kadir Tandoğan, Piyade Albay Ömer Şamlı, Pilot Albay Hidayet Ilgar, Muhabere Albay Mehmet Namlı, Tank Albay Kadir Ok ve Tank Albay Cavit Bayar bulunuyordu. Re’sen emekli edilen bu subayların yanı sıra 46 subayın da yerleri değiştirildi (Aydın ve Taşkın, 2014:214-215).

Tayini üzerine Genelkurmay Genel Sekreteri Tuğgeneral Mehmet Tuğcu da kendiliğinden istifa etti. 12 Mart müdahalesinin çerçevesini çizen metinlere yansıyan üslup, daha sonra da sıklıkla tekrar edildiği gibi, bu tür müdahalelere meşru zemin sağlayacak hukuki bir dayanağa başvurulduğunu gösterir. Bu dayanak 211 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu’nun 35. maddesidir. Bu madde silahlı kuvvetlere “Türk yurdunu, Anayasa ile tayin edilmiş Türkiye Cumhuriyeti’ni koruma ve kollama” görevini vermektedir. Bu hüküm, ordunun çeşitli vesilelerle siyasi süreçlere müdahale ederken dayandığı temel bir dayanak olmuş, daha sonra görülen müdahalelerde de sıklıkla bu maddeye başvurulmuştur. 12 Mart dönemi sıkıyönetim uygulamalarını da beraberinde getirmiştir 12 Mart’ın hemen akabinde 11 ilde sıkıyönetim ilan edildi. Sıkıyönetim rejimi Ankara ve İstanbul, Adana ve İçel’de 29 ay, İzmir ve Eskişehir’de 23 ay Kocaeli, Adana ve Hatay’da 25 ay, Diyarbakır’da 28 ay, Zonguldak ve Sakarya’da 21 ay ve Siirt’te 27 ay yürürlükte kalacaktır.

12 Mart müdahalesi, Türkiye’de alt askeri kademelerin ve paramiliter güçlerin idareye el koyması biçiminde tecelli eden darbeci-Bonapartist eğilimi, ordunun emir komuta zinciri içinde gerçekleşen bir müdahale biçimine çevirmesi bakımından önem taşır. Bu ciddi bir nitelik değişikliğidir. 1913 Babıali Baskını ile başlayan askeri müdahale geleneği, hem 1913 örneğinde hem de 1960 örneğinde ordu alt kademeleri içinde gelişen cuntaların, ordu yönetimine rağmen yönetime el koymaları biçiminde tecelli etmişti. 12 Mart bu eğilime son vermiştir. Bundan sonra ordu, her

ne kadar “genç subaylar rahatsız” ya da Tağmaç’ın deyimiyle “altımı tutamıyorum” klişeleriyle harekete geçilse de, kendi emir komuta zinciri içinde, disiplin ve hiyerarşisini koruyarak müdahale etme eğilimine girmiştir. 1960’tan sonra görülen darbe girişimleri de ordu yönetimi tarafından bertaraf edilmeleriyle, böyle bir eğilime artık izin verilmeyeceğinin ilk işaretlerini taşıyordu. 1961 Anayasası ile yürürlüğe giren yeni rejimin organları da bu türden maceraların önünü kesecek birçok emniyet supabıyla donatılmıştı. Bundan böyle MİT’in başına orgeneral veya korgeneral rütbesinde bir subayın getirilmesi, Milli Güvenlik Kurulu gibi bir organın oluşturulması, Milli Savunma Bakanlığı’nın ikincilleştirilerek Genelkurmay’ın doğrudan doğruya Başbakanlıkla irtibatlandırılması, 1972 yılında oluşturulacak olan Yüksek Askeri Şûra’nın askeri kadrolar üzerindeki olağanüstü yetkileri, Genelkurmay içinde güçlü bir istihbarat örgütünün kurulması bu supaplardan bazılarıdır. (Aydın ve Taşkın, 2014:217-218)

Ne var ki, bu sıkılaştırılmış vesayet rejiminin kuruluşu, o zaman örgütlü olan sağ ve sol siyaset çevrelerinden ve örgütlerinden cepheden bir muhalefet görmedi. Hatta sol kesim içindeki kimi örgütler 12 Mart müdahalesinin devrimci ve sol bir sürece yol açacağı zehabına kapılmışlardı. Örneğin içinde Doğu Perinçek, Mihri Belli gibi isimlerin bulunduğu Aydınlık ve MDD çevresi, Mahir Çayan’ın etkisindeki Dev-Genç, başlangıçta 12 Mart müdahalesini “Mustafa Kemal” ve ilerici geleneğini büyük ölçüde sürdürebilen Türk Ordusu’nun işbirlikçi Demirel hükümetine karşı tepkisinin bir ifadesi” olarak değerlendirmişti. Hikmet Kıvılcımlı, “Ordu Kılıcını Attı” başlıklı bir makale yazmış ve burada muhtırayı “kadrolarının büyük kısmı ‘halk çocuğu’ olan Türk Silahlı Kuvvetleri’nin ‘en azgın alaturka faşist finans-kapital olan Demirel kabinesini devirme ultiyatomu” olarak nitelendirmişti (Aydın ve Taşkın, 2014:218-219).

Kıvılcımlı’ya göre muhtıranın içinde yer alan “Atatürk’ün bize verdiği hedef” ifadesi, geçen elli yılın ardından “her gün yükselip gelişen gürbüz sosyalist uygarlık’ın nişanesi idi. Ona göre bu kritik dönemde Türk Silahlı Kuvvetleri kılıcını sosyalizmden yana çekmişti. Doğu Perinçek’in kontrolündeki Proleter Devrimci Aydınlık (PDA) dergisi de benzer yorumlarla doluydu. TİP içindeki bölünme sırasında tasfiye edilmiş olan eski genel başkan Mehmet Ali Aybar da, milletvekili

sıfatıyla 12 Mart sonrasında kurulan I. Erim Hükümeti'ne güvenoyu vermişti. Dev-Genç, TÖS ve DİSK gibi örgütler de 12 Mart'ı coşkuyla selamlayan bildirimler yayımlamışlardı. (Aydın ve Taşkın, 2014:219) Yaşanılan olaylardan sonra TİP'in çoğunluğu dışında kalan sol kesimin büyük bir kısmı 12 Mart sonrası “ara rejimi”nin ilk hükümeti olan Erim Hükümeti'ne destek verecekti.

1.2.1. İlk Ara Rejim: 1. Erim Hükümeti

1. Erim Hükümeti için “14 Mart 1971 günü Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, parti liderlerini Çankaya Köşkü'nde topladı. Süleyman Demirel dışındaki bütün parti liderleri bu davete uydular. Sunay toplantının ardından, 15 Mart'ta yayımladığı duyuruda, muhtıra metnine katıldığını, Başbakan'a çekilmesi yolunda kendisinin telkinde bulunduğunu ve Başbakan'ın istifasını kabul ederek, ilgili makamlara iletildiğini bildiriyordu. Duyuruda anılan “ilgili makamlar” atfı, Cumhurbaşkanı'nın inisiyatifin kendi elinde olmadığına ilişkin bir itirafı ve kamuoyuna duyurusu gibiydi. Aynı gün toplanan CHP grubu, kurulacak hükümetin komutanların baskı ve kontrolü altında çalışmaması gerektiğinin altını çizmekteydi. 19 Mart'ta Cumhurbaşkanı, bir gün önce CHP'den istifa eden Kocaeli Senatörü Nihat Erim'i hükümeti kurmakla görevlendirdi. İnönü, Nihat Erim'in partiden ayrılmasına ve görevlendirilmesine ses çıkartmamıştı. Ancak bu CHP içindeki çatışmanın su yüzüne çıkması için vesile olacaktı. Hükümet kuruldu ve güvenoyu alarak göreve başladı (Aydın ve Taşkın, 2014:220).

Cevdet Sunay, parlamentodaki partilere tek tek mektup yazarak hükümete güvenoyu verilmesini istemişti. Bu hem milli iradeye doğrudan bir müdahale hem de “ara rejim”in başladığı anlamına gelmekteydi. Parlamento'ya kendi iradesi dışında hareket etmesi için adeta direktif verilmekte, aba altından sopa gösterilmekteydi. Nihat Erim, Başbakan olarak düzenlediği ilk toplantıda “reformları yapmanın hükümetin başlıca görevi” olduğunu söylüyordu. Bunun için “beyin takımından” bir hükümet teşkil etmeyi tercih etmişti. Ona göre bu bir “reform hükümeti” idi. Ancak “reform” bir yana, hükümetin görev süresi boyunca sürdürdüğü anti-demokratik uygulamalar Başbakan Erim'in demokrasinin üzerine “şal örttüğü” biçiminde bir özdeyiş bile yaratacaktı. Hükümette 25 bakandan sadece 1'i parlamenterdi.

Bu yapı bile hükümetin demokratik kurumlarla nasıl bir ilişki sürdüreceğine ilişkin ipuçları vermekteydi. 21 Mart 1971’de hükümete bakan verip vermemeyi tartışmak üzere toplanan CHP grubunda büyük tartışmalar yaşandı. Partinin genel sekreteri Bülent Ecevit, bu ortak grup toplantısına gitmeyerek açık bir tavır koymuştu. Grup yeni hükümete destek olma kararını alınca Ecevit, aynı gün genel sekreterlikten istifa etti. Yerine yine Ecevit’in ekibinden Şeref Bakşık genel sekreterliğe getirildi. AP grubu “istemeyerek”, Milli Güven Partisi ise adeta şevkle yeni hükümete destek verdi. Hükümet 7 Nisan’da 450 milletvekilinin 32 Tinden güvenoyu aldı ve göreve başladı. Sadece 46 red ve 3 çekimser oy kullanılmıştı. CHP, MGP ve AP grupları hükümete güvenoyu vermişti. Ecevit ve 6 CHP milletvekili oylamaya katılmadı. Grup kararına rağmen 6 AP milletvekili ile Demokratik Parti grubu hükümet programına “hayır” derken, TİP milletvekili Mehmet Ali Aybar “evet”, MP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı ise “çekimser” oy kullandı. Hükümet programında yapılacak reformların altı çiziliyordu. Başbakan, altı ana reformu hedeflediklerini açıklıyordu. En başta toprak reformu yapılacaktı. Ardından eğitim reformu, hukuk ve adalet reformu, yönetim reformu ve enerji ve tabii kaynaklar reformu hayata geçirilecekti. İcraatlarını 12 Mart Muhtırası ile başlamış bulunan askeri vesayet altında yürütecek olan bu kısa vadeli hükümet, “anarşiyi durdurmak” şiarıyla çok tartışılan baskıcı-antidemokratik uygulamalara girişmiş, sıkı maliye politikalarına yönelmiş ve dış politikada daha çok içe kapanmacı ve ABD’ye yönelimli bir çizgi izlemiştir.

Örneğin hükümetin ilk işlerinden birisi, Demirel Hükümeti’nin ABD’nin ısrarlı baskılan karşısında kısmen sınırlandırdığı haşhaş ekimini 30 Haziran 1971’de Türkiye sathında yasaklamak oldu. AET ile ilişkiler de soğutulmuştu. 12 Mart Muhtırası ve izleyen dönemdeki demokrasi dışı hükümet denemeleri, AET ile ilişkilerini soğutmaya yetecekti. AET bu dönemde 12 Mart rejiminden hızla çıkılması için Türkiye üzerinde baskı uyguladı. Aynı AET, Yunanistan’da Albaylar Cuntasının darbeyle iktidara gelmesinden sonra, Yunanistan’la ilişkileri askıya almakta bir an bile duraksamamıştı(Aydın ve Taşkım, 2014:221).

Türkiye’yi de aynı akıbet bekliyordu; ancak iki yıl içinde Seçimlerin yapılması ve olağan rejime dönüş, birliğin bu yönde hareket etmesini önleyecekti. O arada Batı bloğunun temel politik çizgisi terk edilerek vin Halk Cumhuriyeti tanındı ve diplomatik ilişki kuruldu. Yeni Bakanlar Kurulu’nda iki yeni bakanlık ihdas edilmişti. Hükümetin finansman sorununu gidermek üzere, bizatihi bu işle ilgili bir bakanlık olarak “Dış Ekonomik İlişkiler Bakanı” atandı. Sanayi Bakanlığı’nın adına bir de “Teknoloji” eklendi. Ayrıca Atatürk’ün “kültür devrimi”ni ayağa kaldıracak atılımları hayata geçirmek amacıyla “Kültür Bakanlığı” kuruldu, Türkiye’nin ilk Kültür Bakanı, Yunus Emre Divanı’nı İngilizceye çeviren, Shakepeare çevirileriyle tanınan edebiyatçı Talat Sait Halman’dır. Kabinede Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı olarak bulunan Prof. Dr. Türkan Akyol ise Türkiye’nin ilk kadın bakanıdır. Kabinedeki flaş isimlerden bir diğeri de Dünya Bankası’nda uzman olarak çalışan ve Erim’in daveti üzerine Türkiye’ye dönen o zamanların “parlak çocuğu” iktisatçı Atilla Karaosmanoğlu’dur.

Erim hükümeti kurulduğunda Karaosmanoğlu’nun ekonomiyi düzeltereğine, Türkiye’yi dış borç batağından çıkaracağına dair inanç çok kuvvetliydi. Öte yandan bir “Kültür Bakanlığı” kuran hükümet, özel öğrenim kurumlarının kısıtlayan kanunu sadakatle ve şevkle uygulamaktan geri durmadı. Bu uygulama çerçevesinde, sonuçları bugün de ağır biçimde hissedilen bir kararla, 12 Ağustos 1971’de Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi’ne bağlı Heybeliada Ruhban Okulu’nun Teoloji Bölümü kapatıldı” ifadelerine yer verir.

1.2.2. 12 Mart ve Kapatılan Partiler

Yapılan muhtıra sonrasında hemen partiler için düğmeye basıldı. Haklarında soruşturma açılmış partilerin kapatılmasına yönelik davalara hız verildi. İlk olarak Milli Nizam Partisi kapatılmasına karar verildi. Ardından Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, 5 Mart 1971’de Anayasa Mahkemesi nezdinde MNP hakkında “laikliğe aykırı eylemleri” nedeniyle dava açmıştı. Mahkeme 12 Mart’ın ardından dava dosyasını hızla işleme koydu ve 20 Mayıs 1971 tarihinde partinin Anayasa’nın “laik devlet niteliğinin ve Atatürk devrimciliğinin korunması ilkelerine aykırı” bulunması nedeniyle kapatılmasına karar verdi; ancak parti yöneticileri hakkında herhangi bir ceza davası açılmasına gerek görülmedi. (Aydın ve Taşkın, 2014:223)

Kapatılan bir diğer parti ise Türkiye İşçi Partisi’dir. Cumhuriyet Başsavcısı 11 Haziran 1971’de Türkiye İşçi Partisi (TİP) hakkında, son kongre bildirisinde “Kürt sorunu” ile ilgili olarak açıkladığı görüşleri nedeniyle Anayasa Mahkemesi’nde kapatma davası açtı. TİP, Mahkeme tarafından “bölücülük” gerekçesiyle 21 Temmuz 1971’de kapatıldı.

Kapatılmanın ardından, 26 Temmuz 1971’de Genel Başkan Behice Boran ve bazı TİP yöneticileri hakkında, “partiyi gizli bir komünist partiye dönüştürmüş oldukları” gerekçesiyle Ankara 3 No’lu Sıkıyönetim Mahkemesi’nde dava açıldı. Behice Boran ile Şaban Erik, Sait Çiltaş, Sadun Aren, Turgut Kazan, Oral Çalışlar, Hüseyin Ergün, Kemal Burkay gibi parti yöneticileri mahküm edildiler. Boran Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) ünlü 141. maddesinden on beş yıl ceza aldı, İronik bir biçimde Sıkıyönetim Kanunu’nun değiştirilen maddeleri aleyhine TİP’in açtığı davayı aynı zamanlarda görüşen Anayasa Mahkemesi bu maddelerin kısmını da iptal etmişti (Aydın ve Taşkın, 2014:223).

1.3. 12 Eylül 1980 Darbesi

Muhtıra sonrasında Türkiye’de yine hiçbir şey düzelmemiş halk yine ikiye bölünmüştü. Türkiye’de istikrarsızlık devam ederken ikinci bir darbe daha kapıda. Türkiye daha 1960 darbesi ve 1971 muhtırasının etkisinden kurtulamamışken, büyük etkiler yaratacak olan ve günümüze kadar rüzgarı devam eden 12 Eylül 1980 Darbesi ile karşı karşıya geldi. “Türkiye 1980 yılına, siyasal şiddet ve iktisadi krize çözüm üretemeyen kutuplaşmış bir ülke olarak girdi. TSK’nın, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’e bir uyarı mektubu verdiği bilgisinin 2 Ocak’ta kamuoyuna duyurulması da, siyasilerin uzlaşmaya dayalı çözümler üretmeleri sonucunu doğurmadı. Belki de en çarpıcı başarısızlık, 6 Nisan 1980’de görev süresi dolan Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’ün yerine ortak bir adayda anlaşılabilirdi. İzleyen günlerde yüz turdan fazla süren ve bir sonuç üretmeyen bıktırıcı oylamalar, siyaset kurumuna olan güvensizliği derinleştirdi. Bu gelişmeler, darbe yanlılarının kararlılığını daha da arttırdı. Demirel, AP ve CHP arasında ortak bir hükümet kurulmasını önerdiğinde Ecevit; Ecevit benzer bir öneri getirdiğinde de Demirel kabule yanaşmıyordu (Aydın ve Taşkın, 2014:325).

AP lideri Demirel, MSP ve MHP’nin dışarıdan desteğiyle Kasım 1979’da bir azınlık hükümeti kurmuştu. Demirel Hükümeti, 1980 baharında MHP Genel Başkan yardımcısı Gün Sazak, eski başbakanlardan Nihat Erim ve DİSK başkanı Kemal Türkler gibi tanınan isimlerin de kurban gittiği siyasal şiddeti durdurmakta zorlanıyordu. 1979’da enflasyon yüzde 70’lere dayanmış, fiyat kontrolleri sıklaştırıldıkça sonuç giderek yaygınlaşan bir karaborsa olmuştu. IMF ve Dünya Bankası’nın yapısal reform önerileri koşuluna bağladıkları kredi musluğunun açılması için alınan 24 Ocak 1980 kararları, Turgut Özal ve ekibi tarafından hızla uygulamaya sokuldu. DİSK’in bu politikalara direnci sert oldu ve grevler, fabrika işgalleri birbirini izledi. Ordu müdahale hazırlığına çok önceden başlamış, ara dönemde kimlere görev verileceği bile kararlaştırılmıştı. Olası bir müdahalenin emir-komuta zinciri içinde yapılmasına dikkat edilmekteydi.

Bugünden bakıldığında, “siyasi sorumluluğu olanlar neleri yapsalardı darbeciler için elverişli ortam oluşmayabilirdi?” sorusu güncelliğini korumaktadır.

Cumhurbaşkanlığı krizi çözülebilseydi, AP-CHP koalisyonu ile seçimlere gidilebilseydi, darbe yanlılarının meşru zemin bulmaları oldukça güçleşebilirdi. 6 Eylül 1980’de MSP’nin düzenlediği Konya Mitingi, ordu üst yönetiminin “sabırlarını en fazla taşıran girişim” olarak gösterdikleri olaydı. “tek halife-tek devlet-tek millet” gibi sloganlar ve İstiklal Marşı’nın okunmasının reddedildiği mitingdeki görüntüler irtica tehdidi algısını güçlendirmiştir. (Aydın ve Taşkın, 2014:326)

Ordu 12 Eylül 1980 günü saat 03.00’da harekete geçti. Parlamento’nun dağıtıldığı, Kabine’nin görevine son verildiği, milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırıldığı, siyasi partilerin faaliyetlerinin durdurulduğu saat 16.30’da okunan ilk bildiride açıklandı. Okunan bu bildiride, “Türkiye Cumhuriyeti, NATO dahil tüm ittifak ve anlaşmalara bağlı kalacak” denilmekteydi, izleyen bildirimlerde ise halen sürdürülen “...ekonomik program ile yapılan anlaşma ve protokollerin uygulanmasına devam edilecektir” güvencesinin verilmesine dikkat edildi. Böylece uluslararası politik ve iktisadi statükoya bağlılığın sürdürüleceği mesajı veriliyordu.

Siyasi parti liderlerine yapılan “teslim ol” çağrısına sadece Alparslan Türkeş hemen yanıt vermedi. Kısa süre sonra teslim olan Türkeş, uzun zamandır bir darbe olacağını kestiriyordu. Darbeyi “sol bir cuntanın” yönlendirme ihtimalinden endişe ettiği için hemen teslim olmamıştı. Bu arada DİSK’in ve Milliyetçi işçi Sendikaları Konfederasyonu’nun (MİSK) faaliyetlerine son verildi. Türk-İş’e yönelik bir tasarrufta bulunulmaması ise dikkat çekiyordu. Bütün belediye başkanları ve 1.700’ün üstünde belediye meclisi üyesinin azledilmeleri de unutulmamıştı (Aydın ve Taşkın, 2014:326).

THK, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay hariç bütün demeklerin faaliyetlerinin durdurulmasıyla örgütlü sivil yaşam sonlandırılmış oldu. Demirel ve Ecevit, Ekim’de serbest bırakıldılar, ama Haziran 1981’de siyasal konuların açıkça konuşulması yasaklandı. Bu arada Emniyet Genel Müdürlüğü’nün bütün örgütüyle Jandarma Genel Komutanlığı’na bağlanması tedbiri de hızla hayata geçirildi. 14 Eylül’de Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, resmen devlet başkanı ilan edildi. Cunta’nın liderliğini, Milli Güvenlik Konseyi (MGK) üstlenecekti. MGK, Devlet Başkanı ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, Kara Kuvvetleri

Komutanı Nurettin Ersin, Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutam Nejat Tümer ve Jandarma Genel Komutanı Sedat Celasun'dan oluşmaktaydı.

Darbeyi izleyen bir hafta gibi kısa bir sürede Emekli Amiral Bülend Ulusu yönetiminde 27 üyeli bir kabine atandı. Kabine'de 5 emekli asker ve 5 profesörün olması; 11 üyenin daha önceki dönemlerde de bakanlık görevini üstlenmeleri, yeni bakanların Cunta'nın itimadını kazanmış isimlerden oluştuğunu gösteriyordu. Kabine'nin MGK'da alınan kararların icrası ve Konsey'e tavsiyelerde bulunmak gibi sınırlı işlevleri vardı. MGK kısa sürede ülkeyi 13 sıkıyönetim bölgesine ayırdı ve 13 generali bu bölgelere sıkıyönetim komutanları olarak atadı. (Aydm ve Taşkın, 2014:327).

Darbe liderliği, 24 Ocak Kararları'nın uygulanmasından sorumlu Turgut Özal ve ekibini, özellikle IMF, Dünya Bankası ve Washington'a iktisadi statükonun korunacağı güvencesini vermek üzere görevde tuttu. Başbakan Ulusu'nun yardımcısı görevindeki Özal'ın ekonominin dümeninde bırakılması, darbeye ciddi destek veren iş çevrelerinin de teveccühünü kazanacaktı. Özal daha sonra siyasete atıldığında, 12 Eylül Hükümetleri'nde 22 ay Başbakan Yardımcısı olarak tüm ekonomik gelişmelerden ve konulardan sorumlu olmasının avantajını çok iyi kullanacaktı.

Cunta liderliği, darbe öncesinde fiilen siyasetin içinde olanlarla ilgili kararını oluşturmakta zorlandı. Ecevit ve Demirel'in çok partili yaşama geçildiğinde Cunta tasarruflarına karşı muhalefet göstereceklerine dair işaretler, siyasi partilerin feshedilmeleri kararının verilmesini kolaylaştırdı. Cunta liderliği, siyasetin doğası gereği yol açtığı çatışmaları normal kabul edebilecek bir anlayışa sahip değildi. Darbe öncesinin siyasal aktörleri, bu çatışmalardan uzlaşma çıkaramadıkları için eleştirilebilirler. Ama özellikle MGK üyelerinin konuşmalarında adına siyaset denilemeyecek bir "siyaset" anlayışının özlemini duydukları anlaşılıyordu. MGK üyelerinin "sivil" danışmanlarının da bu anlayışı destekledikleri görülmekteydi. Böylesine çatışmasız ve yukarıdan dayatılan sınırlara hapsedilmiş bir siyaset anlayışının mayasının tutmayacağı belliydi.

Bu anlamda MGK üyeleri ve danışmanlarının siyaset sosyolojisinin basit ilkelerini kavrayamadıkları söylenebilir. Demirel, AP kadrolarını firesiz biçimde yakın geleceğe hazırlıyor ve tüm eylem ve açıklamaları, MGK üyeleri üzerinde rövanşist niyetleri olduğu izlenimini körüklüyordu. Demirel ve Ecevit'in Cunta liderliğinin meşruluğunu kabule yanaşmayan tutarlı duruşlarının altı çizilmelidir. Demirel, Ecevit'e göre daha pragmatik bir tutum takınıyor; hesaplarını çok partili yaşamın başlama sürecine olabildiğince çabuk girmek üzerine kuruyordu. Ecevit ise, CHP yöneticilerinin ısrarlarına rağmen CHP Genel Başkanlığından istifa etmiş, siyasi yasaklan karşısına alan bir duruş sergiliyordu. Arayış isimli bir dergi çıkaran Ecevit, CHP'nin "profesyonel siyasetçilerini" atlayarak, işçi ve köylülerle dolaysız bağ kurmaya çalışıyordu. (Aydın ve Taşkın, 2014:329)

Ecevit'e göre, "CHP zaten bir burjuva partiydi. O misyonunu tamamlamış, sosyal demokrat i bir parti olamamıştı." Ecevit, MGK kararlarına rağmen siyasi mesaj vermeye devam ettiği için katlanmak zorunda olduğu mahkeme ve hapis sürecinde özellikle CHP yönetici ve tabanını yanında görememekten yakmıyordu. Daha sonraki yıllarda bu zor zamanlarda yalnız bırakılmasını hiç unutmadı. CHP yöneticileriye, Ecevit'in çelişkili mesajlarından ve Demirel'in AP örgütünü ayakta tutma çabasını örnek almamasından şikayetçiydiler. AP örgütü, Kapatılan partilerinin yerine yenisini açmakta daha deneyimliydi. Ne var ki CHP'liler parti kapatılma şokunu ilk kez yaşıyorlardı ve bu kaotik ortamda iğiderlerinin kendilerini yalnız bırakmasını kabullenemiyorlardı.

CHP ve AP liderleri kısa zamanda serbest kalmışlardı. MHP ve MSP'nin eski parlamenterleri ve liderlerinin tutukluluk halleriyse sürmekteydi. Bu iki parti, Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi'nde ana davalar kapsamında yargılanmaktaydı. MHP için toplam 220 idam istemli bir yargılama başlatıldı. Bu dava süresince Alparslan Türkeş'in toplam mahkumiyeti 4,5 yılı bulurken, Erbakan 1 yıl süreyle hapiste kalacaktı. Darbeyi izleyen yılsonunda toplam tutuklu sayısı 122.000'i aşmıştı. On beş günü bulan gözaltı süresi ve bir cezalandırma ve kanıt toplama yöntemi olarak işkenceye yaygın biçimde başvurulması nedeniyle çok sayıda işkence vakası yaşandı. İnsan Hakları Demeği ne (İHD) göre, askeri yönetim döneminde 400 dolayında kuşkulu ölümün 17'inin işkenceden kaynaklandığı kanıtlanmış durumda. Resmi

açıklamalara göre 12 Eylül’le beraber sıkıyönetim askeri mahkemelerinde 210 bin dava açıldı. Bu davalardan 71 bini Türk Ceza Yasası’nın 141 ve 142. maddelerinden, 14 bini de 163. maddeden olmak üzere sadece düşüncelerinden dolayı yargılananların sayısı 85 bindir. (Aydın ve Taşkın, 2014:330)

Kenan Evren’in “asmayalım da besleyelim mi” veciz sözünü doğrular biçimde, 25 Ekim 1984 tarihine kadar, çoğunluğu siyasal suçlu olmak üzere 50 kişinin ölüm cezası yerine getirildi. 12 Eylül döneminde 1 milyon 683 bin kişi fişlendi. 348 bin kişiye pasaport sınırlaması konuldu. 1402 sayılı sıkıyönetim yasınının 2. maddesine göre sıkıyönetim komutanlarınca 15 bine yakın kamu görevlisi işlerinden atıldı.

12 Eylül, ciddi hazırlıklarla yapılan ve MGK’nın ideolojisi doğrultusunda köklü bir restorasyonu amaçlayan bir darbeydi. Bakanlar Kurulu’nun ve sıkıyönetim hiyerarşisinin oluşturulma hızlan bu konuda bir fikir verebilir. 12 Eylül 1980 günüyle, çok partili siyasal hayata yeniden dönülerek, TBMM Başkanlık Divanı’nın oluşturulduğu 6 Aralık 1983 tarihleri arasında 669 yasa, 90 Kanun Hükmünde Kararname (KHGX 76 MGK karar ve 3 MGK bildiri, si olmak üzere toplam 838 yasa çıkarılmıştı. Yasama faaliyetindeki bu yoğunluk, restorasyon hedefinin kapsamını göstermesi bakımından önemlidir. Yeni anayasanın yapılması da bu sürecin doğal bir uzantısı olarak görülmelidir.

MGK’nın eski siyasileri uzunca bir süre oyun dışı bırakma tercihinin altında ciddi bir endişe yatmaktaydı. MGK üyeleri, restorasyon programlarına karşı etkili bir direnç oluşmasından ürkmekleyletiler. Oysa toplum, tıpkı 27 Mayıs ve 12 Mart örneklerinde olduğu gibi, tepki vermektan kaçınarak süreci izlemeyi tercih etmişti. Tırmanan şiddetin sona ermesiyle, dönemin aktif siyasilerinin bile derin bir nefes aldıkları gözlemleniyordu. Yine de MGK üyeleri temkinli adımlar atıyorlardı. Bu endişelerinin anlaşılması için yeni anayasayı hazırlaması beklenen Kurucu Meclis’in oluşturulma biçimi üzerinde durulabilir (Aydın ve Taşkın, 2014:330-332).

19 Haziran 1981 tarih ve 2485 sayılı. Kurucu Meclis Hakkında Kanuna göre. Kurucu Meclis, MGK ve Danışma Meclisinden (DM) oluşmaktaydı. 27 Mayıs’ın Kurucu Meclis’inin siyasi partiler olarak CHP ve CMKP’ye, barolar, basın, gençlik,

öğretmen ve işçi sendikaları gibi oluşumlara kontenjan ayırmasında gözlenen sınırlı temsil kaygısından hiç eser yoktu. Zamanla DM içinden kimileri bile, “Madem tüm ipler MGK’nın elinde olacaktı, biz neden seçildik?” noktasına geleceklerdi. 160 DM üyesinin 40’ı, doğrudan MGK tarafından belirlendi. 120 üyenin belirlenme tarzının herhangi bir seçim ilkesiyle bağdaşması mümkün değildi. Buna göre her il valiliği, başvurular arasından kendi illerine düşen kontenjanın üç katı adayı belirleyip MGK’ya bildiriyor; son karar yine Konsey veriyordu. Böylelikle oluşan DM üyelerinin, tıpkı MGK üyeleri gibi, korporatist bir siyaset felsefesine bağlı olduklarını tahmin etmek güç değildir. DM üyeleri arasında memur kökenlilerin yüzde 28,9, askeri okul kökenlilerin de yüzde 14,8 oranlarında temsil edilmeleri bu durumun rakamsal göstergesidir. DM’ye sadece 5 kadın üyenin atandığını da anımsatmak gerekir. DM oluşur oluşmaz MGK’da gözlenen abartılı siyaset korkusu yeniden canlandı. Adeta cımbızla “siyasete bulaşmamış” bir DM oluşturulmasına rağmen, o sırada kayyımlar eliyle yönetilen, henüz kapatılmamış siyasi partilerin DM’nin siyasallaşmasına yol açacakları endişesi MGK içinde ağırlık kazanmaktaydı. (Aydın ve Taşkın, 2014:332-334)

Uzun tartışmalardan sonra, 16 Ekim 1981 tarih ve 1533 sayılı Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun'un çıkarılmasına karar verileli. Bu kanun, 11 Eylül 1980’de faaliyet gösteren “siyasi partilerin feshini, para dahil, taşınır taşınmaz tüm mallarının hazineye devrini” hükme bağlıyordu. Böylece Anayasayı, Siyasi Partiler ve Seçim Yasalarını hazırlaması için DM’nin önü açılmış oldu. Ne var ki çok kısa sürede DM içinde “itimat telkin etmeyen” siyasi gruplaşmaların başladığı görülecekti. DM üyelerinin kendi geçiciliklerinden hareketle eski siyasilere yaranma çabasına girdikleri söyleniyordu. DM içinden seçilen 15 kişilik Anayasa Komisyonu başkam, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı’nın “Atatürkçü Liberaller” adıyla grup kurduğu, partileşme arayışına girdiği ve karşıtlarının da boş durmadıkları türünden haberler MGK’yı kızdırdı.

DM bir komisyon kurarak “siyasi faaliyet” yürüten üyelerini sorgulama yoluna bile gitti! Buna rağmen Kurucu Meclis üyelerinin çoğunluğu, Yeni Anayasa’nın nasıl olmaması gerektiği konusunda hemfikirdiler. Evren’in 1982 Ağustos’unun sonunda Afyon’da yaptığı konuşmada, “O Anayasa bize bol geldi, içinde oynamaya başladık,

oyunaya oyunaya 12 Eylül'e geldik" ifadesinden de anlaşıldığı gibi asıl hedef, 27 Mayıs Anayasası ve onun getirdiği bazı özgürlüklerdi. Yeni Anayasa'nın temelinde, özgürlükleri siyasal çekişmelerin nedeni sayan, yasama erkinin gücünü ise parlamento içi siyasetin tıkanmasından sorumlu tutarak yürütmeyi güçlendirmeyi hedefleyen bir siyaset anlayışı yatmaktaydı. Bu noktada, Kurucu Meclis'in iki kanadı olan MGK ve DM bütünüyle mutabıktılar. Buna rağmen MGK, DM'ye seçtiği asker kökenli üyelere verdiği gizli bir Anayasa taslağı üzerinden, DM'deki çalışmaları yönlendirmekten geri durmadı. MGK'nın "sivil" danışmanlarının çoktan bir taslak hazırladıkları söylenmekteydi. DM, kendi taslağını hazırlayıp MGK'ya sunduğunda, nihai karar mercii olan MGK bu metinde çok önemli değişiklikler yaptı. (Aydın ve Taşkın, 2014:334-336)

Anayasa çalışmaları sürecinde eski siyasilerin siyasi içerikli demeç vermeleri imkansız hale getirilmişti. MGK'nın daha 2 Haziran 1981'de çıkardığı 52 sayılı bildiriye anımsamak ilginç olabilir. Bu bildiri 11 Eylül 1980'de siyaset yapan parlamento üyesi ve yöneticilerinin, "Türkiye'nin geçmiş veya gelecek siyasi veya hukuki yapısıyla ilgili olarak, kendi anlayışları doğrultusunda sözlü veya yazılı beyanda bulunmaları veya makale yazmaları ve bu amaçla toplantı yapmalarını" yasaklamıştı. Peki öyleyse yeni anayasa hazırlanırken kimler öneride bulunabilecekti? Demokratik kitle örgütleri ve partiler öneride bulunamazken, çeşitli üniversitelerden raporlar istendi.

Bu öneriler içinde DM'de yansımasını bulan korporatist anlayışa eleştirel yaklaşan rapor yoktu belki; ama ondan da geriye düşmek konusunda İstanbul Üniversitesi'nde hazırlanan rapordan bahsetmek gerekir. Zaten DM'nin Anayasa Komisyonu'nda bu üniversitenin Hukuk Fakültesi'nden üç profesör bulunmaktaydı. İstanbul Üniversitesi'nin raporu, darbeyi ve uygulamalarını sevinçle izleyen iş çevrelerine yakın bir zihniyeti yansıtmaktaydı. Zaten TİSK Genel Sekreteri Rıfat İbrahimoglu da Anayasa Komisyonu'nun etkin bir üyesiydi ve özellikle çalışma yaşamıyla ilgili pek çok olumsuz düzenlemenin altında imzası vardı. Bu süreçte korporatist zihniyete sahip sivil ve asker bürokrasinin yanında büyük sermaye gruplarının talepleri bir şekilde dikkate alınmakla beraber, özellikle emekçilerin ve gençlerin taleplerinin taslağın hazırlanmasına hiçbir biçimde yansımadağı açıktı. Sivil toplum örgütleri ve

siyasiler, taslağın hazırlanma sürecinden tümüyle dışlandıkları gibi onu eleştirmeleri de yasal olarak imkansız hale getirildi. Yasal olan ve birkaç bildiriyle güvence altına alınan ise yeni anayasayı tanıtmak ve övmektir! 20 Ekim 1982’de çıkarılan bir kararla, Anayasa’nın geçici maddelerinin ve Evren’in Anayasa lehindeki konuşmalarının eleştirilmesi yasaklandı! (Aydın ve Taşkın, 2014:337)

İşte bu koşullar altında MGK’nın da son şeklini verdiği taslak için 7 Kasım 1982’de bir halk oylaması yapılması kararlaştırıldı. MGK işi daha da sıkı tutma yanlısıydı. O sırada halk desteğinin yüksek olduğu sıklıkla anımsatılmasına rağmen Evren, Anayasa oylamasıyla Cumhurbaşkanlığı seçiminin ayrı sandıklarda yapılmasına cesaret edemedi. Anayasa’ya eklenen geçici bir maddeyle, “Evet” oyu aynı zamanda Evren’in yedi yıllığına Cumhurbaşkanı seçilmesini onaylamak haline getirildi. Aslında hayır denilmesi de, askeri yönetimin uzaması anlamına gelecekti! Bu dönem alınan tedbirler, “anarşinin kökünü kazıyan” MGK’nın hala yaygın bir kitle korkusuna sahip olduğunu gösterir. Sandığa gidilmeyerek seçimin meşruluğunun zedelenmesi ihtimalini engellemek adına, oy kullanmayanlara para cezası ve izleyen beş yıl boyunca oy kullanma haklarının alıkonulması tedbirleri devreye sokuldu.

“Hayır” oyu vermeyi düşünen seçmenlerin, sandık başında nöbet tutan askerler huzurunda, koyu mavi renkli pusulayı sandığa atma cesaretini göstermeleri gerekiyordu. Sonuçta ortaya çıkan yüzde 91,4 oranındaki yüksek “Evet” oranını sadece bu tedbirlerle açıklamak yeterli değildir. Unutulmamalı ki, Demirel ve Ecevit yeni anayasayı meşru saymadıklarına dair işaretler vermişlerdi. 1961 Anayasası’na, ciddi bir örgütlü yapıya sahip olmayan o dönemin toplumundan bile yüzde 39 “Hayır” oyu çıktığı anımsandığında, 82 Anayasası’na verilen yoğun destek daha iyi görülebilir. Toplumun, 12 Eylül öncesi “kardeşin kardeşi öldürdüğü” günlere dönmek istememesi bir neden olarak azımsanmamalıdır. Toplum, bu kaostan bir şekilde kurtulmak istiyordu Yüksek evet oylarında darbecilerin tek yanlı propaganda imkanlarının etkisi ise yadsınamaz. (Aydın ve Taşkın, 2014:337-338)

12 Eylül Anayasası bir tepki metniydi. Yürürlüğe girdiğinden bu yana, Anayasa’yı hazırlayan komisyonun başkanlığını yapan Prof. Dr. Orhan Aldı kaçtı dahil, Anayasa’yı eleştirmeyen neredeyse kalmadı. Özellikle 1987’den sonra Meclis’te yer

alıp Anayasa'yı şiddetle eleştirmeyen ve acilen değiştirilmesi gereğinin altını çizmeyen hiçbir parti yoktu. Ne var ki, Anayasa'nın yürürlüğe girdiği tarihten yeni Milenyuma girilen döneme kadar kapsamlı değişiklikler yapılamaması çok şey anlatır. Bu siyasi partilerin uzlaşma yoluyla oyunun kurallarını değiştirme anlamında çok mesafe alamadıklarını gösterdiği gibi, özellikle iktidar partilerinin Anayasa'nın kimi "avantajlarından" oransızca istifade etme büyüğünden uzaklaşmadıklarını da gösterir.

Özellikle 1991 seçimleri öncesi DYP ve SHP'nin öne çıkardıkları söylemlere bakıldığında, bu partilerin kurduktan ortak hükümetin köklü anayasa değişiklikleri yapabileceği beklentisi oluşmuştu. Ama dağ fare doğuracaktı. Dönemin politik ve iktisadi koşulları da bu eylemsizliğin nedenleri arasındadır. 1982 Anayasası'nda iktidar çoğunluğunun yasama tarafından denetlenme imkanları büyük ölçüde budanmıştı. Yetkileri arttırılan Cumhurbaşkanlığı, Klasik Parlamentarizm anlayışıyla uyuşmayacak denli bir öneme sahip hale getirilmişti. Başbakan ve cumhurbaşkanının benzer anlayışta olmaları, yürütme erkini yasama erki karşısında fazlasıyla güçlendiriyordu (Aydın ve Taşkın, 2014:338-340).

Bu ikisi arasında gerilim olduğundaysa, cumhurbaşkanının oransız yetkileri, hem yürütmenin bir kanadının hem de yasamanın güç yitirmeleri nedeniyle hızlı karar alma ve uygulamayı engelleyici gerilimler oluşturabiliyordu. Özellikle cumhurbaşkanının yetkilerini sonuna kadar kullanma kararlılığını gösterdiği durumlarda, Klasik Parlamentarizmden, fiili Yan Başkanlık Sistemine doğru bir zorlama olabiliyor ve sistem tıkanıyordu. Bu koşullar altında etkin çalışmayan sistemi olumsuzlayıp çözüm olarak Başkanlık Sistemini önermek, özellikle 1987'den sonra popülerlik kazandı.

Var olan sistemi eleştirenler, onun işlememesinin önemli bir nedeninin Klasik Parlamentarizmin çalışma imkanının bizzat Anayasa tarafından dinamitlenmesi olduğunu unutmuyorlardı. Aslında işlemeyen, Anayasa tarafından istikrar kaygısıyla oluşturulan bu karmaşık sistemdi. Yürütmenin iki kanadı arasındaki muhtemel gerilimlerden bahsedenerin unutmamaları gereken bir başka kanat da Milli Güvenlik Kurulu (MGK) idi. Özellikle 1990'lı yıllarda MGK'nın yasal güçlerinin yanında de

facto bir güç olarak yürütmenin yapması gereken bazı işlevleri üstlendiği; böylelikle denetlenmesi giderek güçleşen bir yapıya dönüştüğü görüldü. MGK'nın terörle mücadelede ipleri eline aldığı dönemde yaptığı toplantılar, neredeyse Bakanlar Kurulu toplantılarından daha çok önem taşıyordu (Aydın ve Taşkın, 2014:340-342).

Bakanlar Kurulu özellikle Çiller Hükümetleri döneminde MGK'da alınan kararların onay mercii haline gelecekti. MGK'nın de facto gücünün en çok hissedildiği dönem ise 28 Şubat Süreci (1997) olacaktı. Güçlü yetkilerle donatılan bir cumhurbaşkanının yanında giderek iç güvenlik tanımını genişleten bir MGK'nın varlığı da içilmişlerin hareket alanlarını daraltıyordu.

Böylece ağırlığı artırılan MGK, 2 Eylül'ü gerçekleştiren ordu seçkinlerinin, siyasetçiler üzerindeki baskı ve denetimlerinin kalıcılaştırılmasının da simgesi haline geldi. MGK'nın artan ağırlığının, "sürekli darbe rejimi" yarattığı eleştirisinde bulunanlar da vardı. 27 Mayıs Anayasası ile devlet yapısına sokulan MGK'nın işlevi 111. maddeye göre, "Milli Güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyon sağlanmasında yardımcı olmak üzere gerekli temel görüşleri Bakanlar Kurulu'na bildirmek" olarak belirlenmişti. 12 Mart 1971 sonrası yapılan değişikliklerle 111. maddedeki "yardımcılık etmek üzere" ibaresi çıkarılmış ve "bildirir" kelimesi de "tavsiye eder" olarak değiştirilmişti. 1982 Anayasası ile bu kapsam daha da genişletildi. Buna göre MGK, "Devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir (Aydın ve Taşkın, 2014:342-343).

Kurulun devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca öncelikle dikkate alınır." Bu maddenin "alınmasını zorunlu gördüğü tedbirler" in "öncelikle dikkate alınması" ifadelerine yansıyan vurgunun fazladan yorumuna ihtiyacı yoktur. Tüm bu düzenlemelerin altında, sivilin güvenliği sağlayamayacakları ön kabulünün yattığı açıktır. Çünkü bu muğlak ifadeler ve daha sonra MGK Genel Sekreterliğinin giderek genişleyen faaliyet alanlarına bakıldığında, bu iş bölümünün seçilmiş siyasetçilerce de fazla

sorgulanmadığı, doğal algılandığı görülmektedir. Siyasilerin 1980 öncesinde, daha çok dolaylı yollarla askerlere güçlerini hissettirme taktikleri veya denge arayışları 80'lerle beraber son bulmuş görünüyordu.

Siyasiler adeta her defasında yenilmekten yorulmuş ve kendi yetki alanlarına sahip çıkmaktan bile ürker olmuşlardı. MGK'nın belki de en çok tartışma yaratan görevi, kamuoyunda "devletin gizli anayasası" olarak da nitelendirilen ve beş yılda bir yenilenmesi öngörülen Milli Güvenlik Siyaset Belgesi'nin (MGSB) hazırlanmasıydı. Belgeye ilişkin çalışma önce Genelkurmay karargahında yapılmakta, MGK Genel Sekreterliğinde son halini almakta, Başbakan tarafından onaylandığında da yürürlüğe girmektedir. MGSB'nin uygulama esasları Milli Strateji Belgesi (MSB) ile şekillenmekte, ayrıca tehdit değerlendirmelerinin ağırlıklı olduğu MASK (Milli Askeri Stratejik Konsept) hazırlanmaktaydı. 1996'da MASK'da yapılan bir değişiklikle tehdit değerlendirmesinde ilk kez birinci sıra iç tehdide verilmiş, özellikle irticai faaliyetler hedef alınmıştır. (Aydın ve Taşkın, 2014:343-344).

MGSB'nin özelleştirmeden mahalli idarelere kadar birbirinden farklı ve asıl olarak siyasetin ilgi alanı olması gereken meseleleri de ele alması, 12 Eylül Anayasası'nın siyaseti kuşatma ve sınırlandırma hedefinde nerelere ulaştığının çarpıcı bir ifadesidir. Asıl şaşırtıcı olan, siyaset odakları içinden bu kuşatmaya ciddi bir karşı duruşun çok uzun bir süre geliştirilememiş olmasıdır.

MGK Genel Sekreterliğini oluşturan dört ana birimin isimleri bile yeterince açıklayıcıdır: Milli Güvenlik Siyaseti Başkanlığı, Bilgi Toplama Araştırma ve Değerlendirme Başkanlığı, Toplumla İlişkiler Başkanlığı, Topyekün Savunma Sivil Hizmetler Başkanlığı.¹ Bu birimlerin toplumu "milli ülkü" etrafında yönlendirici işlevler üstlenmelerinin demokratik bir devlet yapısı ve toplum anlayışıyla yan yana gelmeleri olanaksızdır. Ordu'nun MGK yoluyla yürütmeye ortak olmasının bir benzeri de yargı alanında doğan ikili yapıyla ortaya çıkmıştır. 27 Mayısla beraber ilk kez askeri yargı anlayışı doğrultusunda Askeri Yargıtay, Anayasa kapsamına alınmıştır. Doğal hakim ilkesinin aleyhine olan, özel durumlarda sivilleri de yargılayabilen askeri mahkemelerin bu alandaki yetkileri, 12 Mart'la daha da

genişletildi. Özellikle sivil kişiler için askeri suçlar yaratılması dikkate değerdir. (Aydın ve Taşkın, 2014:345-346).

Askerlerle ilgili idari kararlar, yine 12 Mart'tan sonra Danıştay'dan alınarak, yeni oluşturulan Askeri Yüksek İdare Mahkemesine verilmiştir. Buraya kadar TSK'nın yürütme ve yargı alanlarında ortak kanat haline getirilerek diğer g odaklarından özerkleşme anlamında büyük mesafe kaydettiğinin altı çizildi. Bu yöndeki bir başka adım da, 1985 tarihinde 3162 sayılı bir yasayla Sayıştay Kanunu'nda yapılan değişikliklerdi. Sayıştay Yasası'na yapılan bir ekle askeri harcamalar olarak bilinen askeri alımlar ve bunların sözleşmeleri denetim dışı bırakılmıştı. Yine Özal Hükümetleri döneminde başlatılan bt denetimi dışındaki fon uygulamasının bir benzeri de Savunma Sanayi Destekleme Fonu'nda uygulamaya sokulmuştu. Silah alınılan ve askeri harcamaların önemli bir bölümü bu fon üzerinden yapılmaya başlanmış; bu uygulama da denetim dışında bırakılmıştı. 12 Eylül Anayasası'nın belki de en eleştirilen tarafı, geçici 16. maddeyle getirilen kısıtlamalardı. Temel problem, bir metnin hukuki yollarla eleştirilmesi ve değiştirilmesinin engellenmesinden kaynaklanıyordu.

Bu maddelerle, 12 Eylül'de yönetime el koyanların ve oluşturdukları yönetim yapısının denetimden kaçırılması amaçlanmıştı. Geriye dönüp bakıldığında bu amaca büyük ölçüde ulaşıldığı söylenmelidir. 1. madde, Kenan Evren'in yeni Anayasa'nın kabulüyle beraber Cumhurbaşkanı seçilmesini düzenliyordu. 2. madde, MGK'nın ilk seçimler sonucunda TBMM Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar görevde kalmasını ve daha sonra 6 yıllığına Cumhurbaşkanlığı Konseyine dönüşmesini içeriyordu. Buradaki önemli husus ise tüm bu süre boyunca Konsey yelerinin milletvekili dokunulmazlığı zırhına kavuşmuş olmalarıydı. Diğer tartışmalı madde, 12 Eylül öncesinin siyasi parti yöneticilerine 10 yıl; milletvekili ve senatrlerine 5 yıl siyaset yasağı getiren 4. maddeydi. MGK yelerine dokunulmazlık zırhı kazandıran 2. madde gibi, 15. madde de darbe yönetimini korumaya yönelik kapsamlı bir düzenleme olarak dikkati çekiyor. Ara dönemde yönetimi üstlenen MGK, Hkmetler ve DM'nin karar ve tasarruflarından dolayı yargılanmaları imkansız hale getiriliyordu. Bu madde, bahsedilen dönemin kararlarını uygulayanları da kapsıyordu. İşte sonraki yıllarda 12 Eylül n maddi ve manevi hasarlarını gidermek

isteyenler kadar, siyasal yaşamı normalleştirmek isteyenlerin de ellerini kollarını en fazla bağlayan düzenlemeler bunlardı. (Aydın ve Taşkın, 2014:347-349)

Anayasanın kabulü, devam eden yönetim yapısının sona ermesi anlamına gelmiyordu. MGK Başkanının, Danışma Meclisinin ve Bakanlar Kurulu'nun görevlerinin sona ermesi, seçilecek TBMM Başkanlık Divanı'nın oluşmasıyla mümkündü ve bunun için 6 Aralık 1983'ü beklemek gerekecekti. Dolayısıyla 7 Kasım 1982'den, 6 Aralık 1983'e kadar olan bir yılı aşkın sürede 12 Eylül ürünü siyasi yapı işlemeye devam etti ve pek çok yasal düzenleme yapıldı. Bu süreçte belki de en önemli etkinlik, 22 Nisan 1983 tarih ve 2820 sayılı yeni bir Siyasi Partiler ve 10 Haziran 1983 tarih ve 2389 sayılı Milletvekili Seçimi kanunlarının hazırlanmasıydı. Öncelikle, 27 Mayıs'ın seçilmişlerin denetimi ve nitelikli yasa yapımı gibi amaçlarla oluşturduğu Cumhuriyet Senatosu kaldırılarak çift meclisli yapı sona erdirildi.

Bu yasalar hazırlanırken merkez sağ ve solda yer alan iki partinin ağırlığında ve bunların birisinin güçlü hükümet oluşturacağı bir yapıya özlem duyulmaktaydı. Sivil siyaseti ikili bir yapıya sıkıştırma istenci, zamanla siyasetin normalleşmesini de baltalamaya başlayacaktı. İstikrar ve temsilde adalet ilkeleri arasında bir denge bulmaktan çok, birincisini aşırı biçimde öne çıkaran kısıtlamalar, siyasi partilerin kuruluş ve işleyiş esaslarını belirleyen 68. ve 69. maddelerle düzenlenmişti. 68. maddeye göre, "Siyasi Partilerin tüzük ve programları, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz(dı)." Devamla "Sınıf ve zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasi partiler kurulamaz" deniyordu. Ayrıca, "Siyasi partiler yurt dışında teşkilatlanıp faaliyette bulunamaz, kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri şekilde ayrıcalık yaratan yan kuruluşlar meydana getiremez, vakıf kuramazlar" denilerek örgütlenme özgürlüğü çok ciddi biçimlerde budanıyordu. Özellikle emek örgütleri ile işbirliği kurmak isteyen sol partileri sıkıntıya sokan sınırlamalar ise 69. maddede idi: "Siyasi partiler kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek amacıyla demokler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların

üst kuruluşları ile siyasi ilişki ve işbirliğinde bulunamazlar. Bunlardan maddi yardım alamazlar.” (Aydın ve Taşkın, 2014: 349)

Böylece partilere ideolojik kısıtlamalar dayatılmakla yetinilmemiş, örgütlenme alanları da ciddi biçimde daraltılmıştı. Seçme ve seçilme yaşları açısından demokratik ülkelerde genel kabul gören 18 ve 25 yaşları itibar görmemiş, 21 ve 30 yaş sınırları getirilmiştir. Ama bu uygulama oldukça genç bir nüfusa sahip Türkiye’de siyasi katılımı daha baştan sınırlar nitelikteydi. Bir yorumcunun vurguladığı gibi, “siyasi katılım için yaşı uygun görülmeyen 18-21 yaş arası gençlerin, idam cezasına çarptırılmak için yetişkin sayılabilmeleri gibi” trajik bir durum ortaya çıkmıştı. Seçme yaşı 1987’de 20’ye, 1995 yılındaysa 18’e indirildi. Siyasal Partiler Kanunu’na göre bir partinin kurulabilmesi için 30 kurucuya ihtiyaç vardı. Ama MGK, görmeyi arzuladığı türden iki partili ve istikrarlı bir Meclis için tedbiri elden bırakmadı ve yine geçici maddelerden yararlandı. Yeniden kurulacak siyasi partiler için önerilen kurucuların, MGK tarafından onaylanacağı kararını 2839 sayılı yasanın geçici 4. maddesiyle hükme bağladı. Ayrıca MGK’nın 26 Haziran 1983 tarihli 99 nolu kararına göre, en az 30 kurucu üyesi için MGK’nın onayını alamayan siyasi partiler, 6 Kasım 1983 seçimlerine katılamayacaklardı. Bununla da yetinmeyen MGK, seçime girecek milletvekili adaylarının da belirleme yetkisini elinde tutuyordu. Partili veya bağımsız adayların seçime girip giremeyecekleri konusunda MGK’nın verdiği kararlar kesindi ve itiraz yolu da kapatılmıştı. (Aydın ve Taşkın, 2014: 349)

Milletvekili Seçim Yasası, Çifte Barajlı D’Hondt sistemini öngörüyordu. Yine her seçim bölgesinde seçmen sayısının çıkacak milletvekili sayısına bölünmesiyle belirlenen bölge barajları vardı. Siyasi partilerin toplumsal değişimi yansıtma rolüne olanak tanındığı sürece, demokratik yaşamı sağlıklı işleyişinden bahsedilebilir. Dolayısıyla, “bir merkez sağ, bir de merkez sol parti bize yeter” zihniyetiyle kotarılan siyasi yapı, zamanla toplumsal farklılaşmaların siyasete sağlıklı yansımaları da engelleyerek, Meclis’i sorunların yansıdığı bir temsil mekanizması olmaktan çıkardı.” (Aydın ve Taşkın, 2014: 349-352). Sonuç olarak istikrar uğruna toplumsal değişimi içermeyen bir yapı yaratarak, bizzat istikrarsızlığa destek verilmiş oldu.

1.4. 28 Şubat 1997 Post-Modern Darbe

12 Eylül 1980 Darbesi'nin ardından az da olsa bir toplanmaya giden Türkiye'de yeniden bir darbe girişimi gerçekleşti. Ancak bu kez diğer 60 ve 80 darbesi gibi çok fazla insanın hayatına kast edilmedi. Milli Güvenlik Kurulu'nda toplanan askerler, 28 Şubat 1997 tarihinde "anti-laik hareketlere karşı alınmasını istedikleri 18 maddelik önlem paketini" Erbakan'a imzalatırdı. "Kısa bir süre sonra Genelkurmay İkinci Başkanı Çevik Bir, "Demokrasiye balans ayan yaptık" diyerek durumu kendince özetledi. Aslında ordu ve RP arasındaki gerginlik Erbakan Hükümeti kurulur kurulmaz gözlenmeye başlamıştı. Ağustos 1996'da dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya, Erbakan'ın da dinlediği konuşmasında irtica ile mücadelenin en az PKK ile mücadele kadar önemli olduğunu söylemişti.

İzleyen dönemde benzer mesajlar sıklıkla verilmeye devam edildi. Şubat 1997'de ABD'de bulunan Çevik Bir, "Atatürk'ün mirasını koruyacağız. Laiklik ve demokrasinin teminatı ordudur. Bu konuda ödün vermeyeceğiz. Hükümetin de bu prensiplere tam olarak uymasını bekliyoruz" diyerek izlemeye olduklarını açık biçimde ortaya koymuştu. 28 Şubat'ın öncesi ve sonrasında ordu, "Silahsız Kuvvetleri" sürece dahil etmek konusunda ısrarlı davrandı. Zaten bir hafta içinde TESK, TİSK, TOBB, TÜRK-İŞ ve DİSK, MGK'da alınan kararlara desteklerini açıkladılar. 29 Nisan 1997'de Genelkurmay Başkanlığı İç Güvenlik Daire Başkanlığı'nın medyaya brifing vermesiyle başlayan sivil toplum kuruluşları ve devlet bürokrasisini bilgilendirme toplantıları gündeme oturdu. Böylece, "toplumun aktif unsurlarının örgütlenme ve desteğiyle bu sürecin yürütüldüğü, toplumun çoğunluğunun desteğinin alındığı" fikrinin işlenmesine ciddi mesai harcanacaktı. Tüm bu irtica tartışmaları sırasında ordu, Kuzey Irak'ta Balyoz Harekatına girişmiş ve Hükümet'e haber vermemişti. Bunun gerekçesi ise, ordu ve Hükümet ilişkilerinin onarılamaz şekilde tahrip olduğunun en açık göstergesiydi. Harekat, PKK'ya sızdırılır endişesiyle Hükümet'e bildirilmemişti! (Aydın ve Taşkın, 2014:431).

Bu arada Hükümet, Meclis'te aleyhine verilen gensorudan kılıpayı kurtulmasının sevincini yaşamaya fırsat bulamadan harekete geçen Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, 22 Mayıs 1997'de "Kan emici yarasalar" olarak tanımladığı RP hakkında, "ülkeyi iç savaşa sürükledikleri" iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne kapatma davası için başvurdu. RP, 17 Ocak 1998'de, Anayasa Mahkemesi'nin, "laik Cumhuriyet ilkesine aykırı eylemleri saptandığı" gerekçesiyle kapatılacaktı. Yakın zamanda hakkındaki soruşturma önergelerinden kurtulan Çiller, Erbakan'ı "ayrılmazsa darbe olacağına" ikna ederek başbakanlık makamına oturmak için yeniden gün saymaya başlamıştı (Aydın ve Taşkın, 2014:432).

Erbakan, 18 Haziran 1997'de "havada ikmal" amacıyla Hükümetin istifasını sunduğunda, Demirel hükümet kurma görevini Yılmaz'a vererek Çiller'e kötü bir sürpriz yaptı. Ufukta görünen, Yılmaz'ın Başbakanlığında, ANAP, DSP ve Demokrat Türkiye Partisi'nden (DTP) oluşacak ve kamuoyunda ANASOL-D Hükümeti olarak adlandırılacak yeni koalisyondu. Hürriyet gazetesi, "sivil kuvvetler iş başında" manşetini atıyordu! Demirel de rahatlamış görünüyor ve "Bu Türkiye'de silahsız kuvvetlerin zaferidir... Demokrasinin bir zaferidir" türünden demeçler veriyordu. Ama Demirel, sivillığın demokratiğin kendiliğinden güvencesi olmadığını unutmuş görünüyordu.

Böylece Refahiyol Hükümeti bir yıl sonra tarihe karışırken, Türkiye yeniden ikiden çok partinin yer aldığı koalisyonlara yelken açıyordu. 28 Şubat Süreci'nin, sadece RP'nin aşırılıkları, Anayasa'yı zorlayan tavırları nedeniyle gerçekleştiğini düşünmek yanıltıcıdır. Bu olayın arkasında politik, iktisadi ve kültürel seçkinlerin ve karşı seçkinlerin (seçkin adaylarının) giderek yoğunlaşan mücadelelerinin etkisinin de aranması gerekmektedir. Özal'la beraber Türkiye'de yükselişe geçen Muhafazakarlar, her alanda etki ve görünürlük kazanmaya başladılar. Soğuk Savaş döneminde solun kültürel hegemonyası anımsandığında, 1980'lerin ikinci yansıya beraber giderek görünürlük kazanan "yeni Müslüman aydınlar" ve Muhafazakar çevreler, önemli değişimlere işaret etti. (Aydın ve Taşkın, 2014:432-433)

Kültürel alandaki bu canlanmaya, Fethullah Gülen Cemaati gibi asıl faaliyetlerini eğitim alanına yoğunlaştıran ve Gülen'in ifadesiyle "geleceğin altın neslini yetiştirmeyi gaye edinenler" de katkıda bulunmaktaydı. Kentli-laik kesimlerin eğitim ve kültür alanındaki ayrıcalıklarının yitirmeye başladıklarına dair tedirginlikleri, tıpkı modern yaşam tarzlarının tehdit altında olduğuna dair endişeleriyle beraber, Siyasal İslam'a tepkiselliklerini arttırdı. Bu durum 28 Şubat'ın destek hanesine yazıldı. Her defasında sandıktan çıkmayı başaran bu tehdidin bertaraf edilmesi adına, gerekirse demokrasi tatil edilebilirdi. Ve zaten öyle de oldu. Siyasal İslam'ın yükselişi, sadece organik entelektüellerini, gazetelerini, televizyonlarını yaratmakla kalmadı; yeni bir siyasetçi zümresinin ortaya çıkmasına da vesile oldu.

RP'nin "Aksaçlılarının" yanında; onlardan daha genç olan Erdoğan ve Gül'ün simgeledikleri yeni bir siyasetçi kuşağı da etkinliğini arttırmaktaydı. Hatta bu sonunculardan da genç, bir süre radikal İslamcılıkla da flört eden bir başka kuşak hızla siyasi tecrübe kazanmaktaydı. RP'nin kazandığı belediyeler ve hükümet ortaklığı, bu siyasetçi zümresinin tecrübesini daha da arttırdı. Bu yeni siyasetçi kuşağının merkez sağ ve soldaki rakiplerini ürküttüğü ve kimilerini demokrasi dışı arayışları hoş görür hale getirdiği iddia edilebilir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde kimi küçümseyici eleştirilere konu olan Erbakan ve izleyicilerinin, iktidarı alır hale gelmeleri, merkez sağ ve solda kolayca hazmedilemedi. (Aydın ve Taşkın, 2014:434)

Son olarak da iktisadi seçkinlerin yoğunlaşan mücadelelerine bakılmalıdır. 1990'lara kadar kentli ve Batıcı özellikleri dikkati çeken TÜSİAD ve TOBB'un yerleşik kadroları, iş dünyasının neredeyse rakipsiz seçkinleriydiler. Özal'ın önyak olduğu dışa açık ihracat seferberliği, Anadolu kökenli Küçük ve Orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) ciddi sıçramalar yapmasına vesile oldu. Öyle ki, Doğu Bloku'nun çökmesiyle Türkiye bir anda Kuzey, Batı, Doğu ve kısmen de Güney'inde büyük pazarlarla karşı karşıya geldi. Bu büyük boşluk, TÜSİAD üyeleri gibi iç pazara yönelik tekeli ayrıcalıklarla zenginleşme olanağı bulamayan KOBİ'lerin üretim kapasiteleri ve güçlerini zorlayarak, dış pazarlara yönelmeleri ve buralarda ciddi başarılar elde etmelerine yol açtı.

Dolayısıyla bu süreç iş dünyasının geleneksel seçkinlerinin kendilerini tehdit altında hissetmelerine neden oldu. Yine, ANAP ve ardından RP’li yönetimlerin özellikle belediyeler üzerinden kendi zenginlerini yaratmaları da, Muhafazakar sermaye grupları için ciddi büyüme avantajları demektir. “Anadolu Kaplanları”, “Yeşil Sermaye” gibi ifadelerin 1990’larla beraber gündelik dolaşıma girmesi de bununla ilişkilidir” (Aydın ve Taşkın, 2014:434).

1.4.1. ANASOL-D Koalisyon Hükümeti

28 Şubat Süreci’nde Aydın ve Taşkın’a göre; “Alınan kararların uygulanması büyük ölçüde Mesut Yılmaz’ın Başbakanı olduğu ANASOL-D koalisyon hükümetine düşmüştü. Demirel’in beklentileri boşa çıkararak Çiller yerine Yılmaz’a hükümet kurma görevini vermesiyle, III. Yılmaz Hükümeti 6 Haziran 1997’de kurulmuş oldu. Koalisyon Hükümeti ANAP, DSP ve Cindoruk liderliğinde DYP’den kopanların kurdukları Demokrat Türkiye Partisi’nden (DTP) oluşuyordu. Bülent Ecevit ve İsmet Sezgin’in Başbakan Yardımcıları oldukları Hükümeti, CHP dışarıdan destekliyordu. Yılmaz bir yandan 28 Şubat’ın güç dengelerine göre hareket ediyor; diğer yandan da DYP ve RP’nin devamı olan partilerin ANAP’ı “28 Şubat işbirlikçisi” olarak Muhafazakar seçmene şikayet etmelerinin üstesinden gelmeye çalışıyordu. Yılmaz, temel eğitimin 8 yıla çıkarılması için yasa teklifi verilmesine aktif biçimde destek verecek; ilgili yasa ANAP, DYP, DSP, DTP ve CHP’nin oylarıyla Meclis’ten geçecekti (Aydın ve Taşkın, 2014:435).

Muhafazakar kesimler ANAP’ın bu süreçteki rolünü yadırgadılar. Tasan yasalaştığında Korkut Özal, Ali Coşkun ve Cemil Çiçek ANAP’tan istifa ettiler. Bu arada Milli Eğitim Bakanlığı’nın başına laik hassasiyetleriyle tanınan DSP’li Hikmet Uluğbay getirilmişti. Başbakanlık’ta Başbakanlık Müsteşarı Yaşar Yazıcıoğlu’nun başkanlığında, TSK bünyesindeki Batı Çalışma Grubu gibi irticai faaliyetleri izlemek üzere bir “Sivil Çalışma Grubu” kuruldu. Yine de Yılmaz’ın Genelkurmay’la arası bir türlü düzelmeyordu. 13 Mart 1998’de Yılmaz’ın “Eğer irtica ve terörle mücadelede birisi çıkıp da demokratik hukuk devleti dışında bir mücadele yöntemini savunursa kendisi irtica veya terör gibi üçüncü bir tehlike haline gelecektir” sözleri, askerlerle ilişkilerini germeye devam ediyordu.

Ezeli rakibi Çiller ise Yılmaz'ı “ara rejim başbakanı” diyerek eleştirmekteydi. Hatta “Şimdiye kadar seçilmiş hiçbir parti genel başkanı onbaşı olma şerefsizliğini göstermedi” tarzında ifadeler bile kullanacaktı. Bunun üzerine Genelkurmay, Çiller hakkında suç duyurusunda bulundu. 28 Şubatçıların demokrasiye yönelik “balans ayarlan”, 2002 seçimlerinde AKP'nin yüzde 34 o y alması ve ANAP'ın da yüzde 5'le tükeniş sürecinin son perdesine girmesiyle farklı bir mecraya girdi. ANAP'ın tükenişinin, 28 Şubat'a verdiği destekle bağlantısı açıktır. Yılmaz da ANASOL-D Koalisyonu'na partisini sokarken aslında en çok bundan korkuyordu. Ama unutulmamalıdır ki ANAP zaten çok uzun zaman önceden inişe geçmişti (Aydın ve Taşkın, 2014:435-436).

Belki de Yılmaz için en dramatik gelişme, Susurluk Skandalı'yla ilgili olarak “Çözülmesi için bu işe kelimemi koydum. Bu olayı çözemezsem Başbakanlık bana haram olsun” demesinden kısa bir süre sonra Türkbank Skandalı gibi yine Susurluk kokan bir olay nedeniyle hükümetinin düşürülmesidir. ANASOL-D Hükümeti döneminde de Türkiye polisiye romanlara özgü gelişmelerle sarsılmaya devam etti. Tüm bu yaşananlar, “ciddi siyasetçi Yılma” imajını geri dönülemez biçimde sarstı. Korkmaz Yiğit isimli iş adamı, servetinin ani büyümesiyle dikkatleri çektiği sırada, Türkbank'ı satın almak için devreye girmişti. İhaleyi almak için rakiplerine karşı Alaattin Çakıcı ya başvurduğunda işler karıştı.

Devletin istihbarat örgütünün izlediği; artık kamuoyunda da bilinen bu şaibeli ilişkiye rağmen Yiğit'in Türkbank'la ilgili ihaleye girmesine izin verildi ve sonuçta Yiğit, Türkbank'ın sahibi oldu. Bu arada ANAP'ın “zehir hafiyesi” olarak bilinen Eyüp Aşık'ın Çakıcı ile defalarca telefonda görüştüğü ortaya çıkacaktı. Bunun üzerine Aşık, partisinden ve milletvekilliğinden istifa etmek zorunda kaldı. Yiğit hızını alamayarak kısa bir süre sonra Kanal 6'yı da satın aldı. Türk basınının önemli devi Milliyetin alım işlemlerini bitirdiği sırada ise beklemediği bir şok yaşadı: Çakıcı 17 Ağustos'ta yakalanmıştı. Çakıcı yakalandığı sırada Yiğit, medyanın en büyük devi olmak için gerekli son hamleyi yapmak üzereydi. Bu sürecin tuhaflığını fark eden DSP'lilerin bastırmasıyla Türkbank ihalesi iptal edildi. Ama sular durulmuyordu! CHP Mersin milletvekili Fikri Sağlar'a kimliği belirsiz kişilerce gönderilen bir bant kaydı ortalığı karıştırdı. (Aydın ve Taşkın, 2014:436-437).

Sağlar 13 Ekim’de bantın içeriğini kamuoyuna duyurup Yılmaz’a teslim ettiğinde Aydın Doğan, Milliyetteki veda yazısını yayımlatmıştı bile! Ne var ki Yiğit, sadece Milliyeti değil; 135 milyon dolarını ve bu arada da itibarını kaybedecekti. Yiğit gözaltına alınca yayımlanmasını istediği kasedin Kanal 6’da gösterilmesi üzerine, “Bu süreçte Yılmaz bağlantısının aşikar olduğunu” iddia eden CHP lideri Deniz Baykal, “Hükümeti düşürecekiz” dedi ve bunu da yaptı. Türkbank ihalesi nedeniyle hükümet hakkında verilen gensoru önermeleri 25 Kasım 1998’de TBMM’de oylandı. ANASOL-D 314’e karşı 214’le tarih olduğunda Türkiye 56. Hükümeti’ne yelken açmaktaydı. Yılmaz’ın bu dönemde Çiller’i yıpratmak adına giriştiği Meclis içi transferler, kendi partisinden de çok şiddetli tepki çekecekti.

ANAP’tan Şişli belediye başkanı seçilen Gülay Aslıtürk’ün Ayazağa’da eşine ait 44 dönüme yasalara aykırı biçimde imar izni verdiği anlaşıldığı ve ardından yurt dışına kaçma skandalı da burada anılmalıdır. Yine Yılmaz’ın, Rusya ile 1997’de imzalanan Mavi Akım projesinde arabuluculuğa soyunduğuna dair basında yer alan haberler de siyasi itibarını zedeledi. Artık Yüce Divan korkusu, Çiller gibi Yılmaz’ı da pençesine almıştı. İki lider anlaşılabilir ve 23 Kasım günü aynı anda toplanan iki komisyonda karşılıklı olarak aklandılar! Bu aklama sürecinde yardımlarına Ecevit’in DSP’sinin koşması da ilginçti. ANAP, onun lider iğinde girdiği her seçimde oy kaybetmesine rağmen, Yılmaz partinin de netimi konusunda başarılı oldu. ANASOL-D Hükümeti düşmeden hemen önce yapılan ANAP’ın 6. Olağan Kongresinde Yılmaz bir kez daha (ama bu defa son diyerek!) Genel Başkanlığa seçilmeyi başardı. (Aydın ve Taşkın, 2014:437-438).

Yılmaz Hükümeti düştükten sonra Cumhurbaşkanı Demirel yine bir sürpriz yapmış ve bir uzlaşma hükümeti kurabilir umuduyla bağımsız milletvekili Yalım Erez’i görevlendirmişti. Fakat bu çaba sonuçsuz kaldı. DYP ve ANAP’ın dışarıdan destek verme vaatleriyle, 61 milletvekiliyle Meclis’in 4. partisi olan DSP lideri Ecevit’in başbakanlığında bir azınlık hükümeti oluştu. 1999 başından 18 Nisan 1999 seçimlerine kadar sürecek 56. Ecevit Hükümeti, Ecevit’in siyasi tırmanışı açısından öngörülemez bir fırsat sunacaktı. Refahiyol Hükümeti’yle ilgili irtica tartışmaları sürerken dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş, Abdullah Öcalan konusunda Suriye’ye meydan okuyan bir konuşma yapmıştı.

Konuşmasında, “Türkiye beklediği karşılığı alamazsa, her türlü tedbiri almaya hak kazanacaktır...” diyen Ateş’in tetiklediği süreç, Abdullah Öcalan’ın 9 Ekim 1998’de Suriye’yi terk etmesini sağladı. Ecevit, 16 Şubat günü Öcalan’ın CIA’nin de yardımıyla Kenya’da yakalandığı haberini kendine özgü heyecanlı ses tonuyla duyurduğunda, siyasal ikbal kapılarının yeniden açıldığının farkında görünüyordu. Öcalan’ın yakalanması, dürüst siyasetçi kimliğiyle bilinen Ecevit’in devlet adamı imajını daha da parlattı. PKK derhal silah bıraktığında seçimlere iki ay gibi kısa bir süre kalmıştı. Öcalan’ın Suriye’den kaçışından itibaren İtalya, Yunanistan ve ardından Kenya’da sonlanan macerası, Türkiye’de medyanın da tırmandırdığı ciddi bir milliyetçi kabarığa sahne oldu.

Öcalan TCK’nın 125. maddesindeki ‘vatana ihanet’ suçundan açılan davada, 31 Mayıs 1999’da İmralı Adası’nda özel olarak kurulan mahkemede yargılanmaya başladı. Yargılamayı yapan Ankara 2 No’lu DGM, 29 Haziran’da yapılan son duruşmada Öcalan’ın idam cezasına çarptırıldığı kararını açıkladı. Dava sürerken, DGM’de askeri hakimlerin yer almayacağı yönünde Anayasa değişikliği yapılarak heyette yer alan askeri hakimlerin yerine yedek olarak davayı takip eden sivil hakim devam etti. (Aydın ve Taşkın, 2014:438).

Öcalan’ın idamının infaz edilip edilmeyeceği tartışmaları yapılırken Avrupa’dan gelen çağrılar üzerine Hükümet, AİHM kararının beklenmesini kararlaştırdı. AİHM, 2005 yılında yargılamanın adil yapılmadığına karar verdi. Öcalan’ın avukatları, bu kararı temel alarak yeniden yargılanmak için Türk yargısına başvuruda bulunmuş, ancak başvuruyu inceleyen Ankara ve İstanbul Ağır Ceza Mahkemeleri, dosyayı tekrar gözden geçirmekle birlikte, davanın yeniden görülmesi ve yeniden duruşma düzenlenmesi taleplerini geri çevirmişti. AİHM kararlarının uygulanışının denetiminden sorumlu Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi de, Türk mahkemelerinin Öcalan dosyasını yeniden açıp, yeniden yargılamaya gerek kalmadığına dair kararlarını yeterli bulmuş ve 14 Şubat 2007 tarihinde gündemindeki Öcalan dosyasını kapattığını bildirmişti.

Medya popüler milliyetçiliği tırmandırdığında siyasi yatırımını bunun üzerine kuran MHP’nin de bundan ciddi ölçüde istifade ettiği görülüyordu. Futbol maçlarından,

asker uğurlamalarına ve şehit cenazelerine kadar her etkinlik, popüler milliyetçiliğin kendisine zemin bulduğu alanlara dönüşmüştü. MHP'nin söylemi ve çözüm önerileriyle, medyanın popüler milliyetçiliği kışkırtma biçiminin çakışması, yaklaşan 18 Nisan seçimlerindeki milliyetçi oy patlamasının da habercisi gibiydi. Seçimlere az bir süre kala büyük medya grupları bunu fark ederek MHP'yi yok sayan bir yayın politikası izlediler. Ne var ki ok yaydan çıkmıştı ve bir kez daha medyada çok görünür olmayan bir parti, seçimlerde önemli bir oy desteği yakalamayı başaracaktı. Büyük medya grupları seçimler öncesinde yine “makul bir birinci parti” arayışına girdiler. (Aydın ve Taşkın, 2014:438-439).

Ecevit'in DSP'sini tercih etmek zorundaydılar zira DSP, önemli bir rüzgar yakalamış görünüyordu ve medyanın gücü de bir yere kadardı. DSP ve ANAP ideal koalisyon ortakları olarak görülmektedirler. Çiller'in DYP'sine ise daha sonra çok popülerleşecek bir ifadeyi tekrarlıyoruz “Bürokratik Oligarşi” tarafından kırmızı kart gösterilmişti. Bu kırmızı kartı gösterenler arasında büyük iş çevreleri de vardı; ama DYP ve diğer sağ partiler Bürokratik Oligarşi ifadesini kullanırken işveren örgütlerini dışarıda tutmaya özen göstereceklerdi. RP'nin kapatılmasından sonra, parti mensupları 17 Kasım 1997'de kurulan Fazilet Partisi çatısı altında toplanmaya başlamışlardı. Bu parti, ayakta durmaya çalıştığı bir ortamda seçimlere girmek zorunda kaldı. Bu nedenle ciddi bir varlık gösteremeyeceği yorumları ağır basmaktaydı. “Kanaat önderleri”, bu sefer MHP'nin de barajı geçebileceğini kestirmekteydiler. 28 Nisan akşamı sandıklar açıldığında yine beklenmedik ve son derece karışık bir tablo ortaya çıktı: DSP oyların yüzde 22,1'ini alarak 136 milletvekili çıkarmayı başardı.

Bu anketlerin öngördükleri neticeye yakındı. Asıl sürprizi ise yüzde 17,9 oy alarak 128 milletvekili çıkararak MHP yapmıştı. Fazilet Partisi (FP) yaşadığı onca zorluk ve iç meseleye rağmen yüzde 15,4 oy ve 109 milletvekili çıkararak “ben de varım” demeyi başardı. Merkez sağın lideri kim olacak sorusu yine yanıtsız kalırken; ANAP ve DYP'nin toplam oylan yüzde 25,6'ya inmişti. ANAP, yüzde 13,2 ile 86 milletvekili çıkarırken DYP yüzde 12 oy ile 85 milletvekilliğinde kalmıştı.

Sosyalist solda farklı grupların bir araya gelmesiyle kurulan ve özellikle Susurluk Skandalı sürecindeki muhalefetiyle dikkati çeken Özgürlük ve Dayanışma Partisi de

(ÖDP) ilk kez katıldığı seçimlerde yüzde 0,8 oranını aşamayarak TİP'in başarısını yakalayamadı. Alevi iş adamı Ali Haydar Veziroğlu'nun maddi servetini kullanarak kurduğu Barış Partisi (BP) ise büyük bir fiyasko yaşamaktan kurtulamadı. ANASOL-D Hükümeti'nde koalisyon ortağı olan DTP de ciddi bir darbe yedi ve yüzde 0,58'de kaldı. Aynı tarihte yapılan yerel seçim sonuçları da çok ilginç bir tablo ortaya çıkarmıştı.

DSP, genel seçimlerde aldığı yüzde 22,19 oya rağmen, yerel seçimlerde ancak yüzde 15,9 oy alabildi. Genel Seçimlerde yüzde 8,71 oy alarak baraj altında kalan CHP ise Yerel Seçimlerde yüzde 13,8 oy alacaktı. ANAP, Genel Seçimlerdeki yüzde 13,2 oyuna karşın yerel seçimlerde yüzde 17,4 oy aldı. Yine aynı şekilde FP de genel seçimlerde aldığı yüzde 15,4 oy oranına rağmen, yerel seçimlerde daha yüksek bir oy oranını yakaladı (yüzde 18,4) ve bu seçimlerden birinci parti olarak çıktı. MHP'nin de yerel seçimlerde aldığı yüzde 15,4 oy, genel seçimlerdeki yüzde 17,9 oyun gerisinde kalıyordu. DYP'nin ise genel ve yerel seçim oyları, sırasıyla yüzde 12 ve 12,7'yle birbirlerine yakın çıktılar. (Aydın ve Taşkın, 2014:440-441).

Seçimler ertesinde Cumhuriyetin kurucusu CHP'de tam bir hüsrana yaşıyordu. ANASOL-D Hükümetini yolsuzluk nedeniyle bitirerek temiz siyaset arayışının partisi olmaya çalışan CHP'nin elinden bu silahı Ecevit almış görünüyordu. Baykal, Ecevit karşısında ikinci defa genel seçim kaybediyordu; ama daha yarı bitmemişti! CHP, darbe dönemleri hariç ilk kez Meclis dışında kalırken, Parti'de tam bir yas havası hakimdi. Baykal gönülsüzce siyasetten çekildiğinde seçimler üzerinden sadece 4 gün geçmişti. Baykal örneğini göstererek Yılmaz ve Çiller'i istifaya çağırınlar ise sonuç alamadılar. Bu konudaki kesin kararın seçmen, 3 Kasım 2002 seçimlerinde verecekti. CHP'de ortaya çıkan genel başkanlık sorunu nedeniyle bir kez daha kurultay yolu gözükmişti. 22 Mayıs 1999'da yapılan kurultayda altı genel başkan adayı yarıştı. İlk turda Altan Öymen 303, Haşan Fehmi Güneş 262, Murat Karayalçın 232, Ertuğrul Günay 191, Hurşit Güneş 48 oy aldı. Bu sonuç üzerine Karayalçın ve Güneş yarıştan çekildiler. İkinci turda Öymen 432, Güneş 423, Günay 100 oyda kaldı. (Aydın ve Taşkın, 2014:441-442).

Üçüncü tur öncesi Günay'ın da yarıştan çekilmesiyle Altan Öymen 521 oy alarak CHP'nin yeni Genel Başkanı seçildi. "Kanaat önderleri", yeni durumda MHP'nin

koalisyon dışı kalmasının uzun vadede sorun yaratabileceğini düşünüyorlardı. Deneyimli Ecevit ve Yılmaz'ın Bahçeli'yi aralarına almalarıyla olası meselelerin çözülebileceğine inanılıyordu. Devlet Bahçeli'nin sakin, olgun görüntüsü de MHP'nin değiştiğine dair yeterli delil olarak kabul edildi. Ama bu koalisyon olasılığı Rahşan Ecevit'in içine sinmemiş görünüyordu. 15 Mayıs 1999'da MHP'ye dair kuşkularını yansıtan sözleri gündeme bomba gibi düştü. Bu konuşmasında Rahşan Ecevit MHP için, “Çocukları, gençleri örgütlediler, baskı altına aldılar. Hatta silahlandılar. ‘Ya bizden olacaksın, ya canından’ dediler. Yıllarca sayısız can yaktılar, canlar aldılar. Bunların açışım unutmak kolay mı?” diyordu. Bunun üzerine Bahçeli, MHP'den özür dilenmesini istedi. Beklenen özür gelmemiştir ama MHP'nin üçlü koalisyonla evet dediği haberi 22 Mayıs'ta açıklandı” (Aydın ve Taşkın, 2014:442-446).

1.5. 27 Nisan 2007 E-Muhtırası

11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül döneminde Post Modern Darbe'nin ardından e-muhtıra süreci yaşanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu tarafından 2012 yılında yapılan çalışmaya göre, “İnternet sitesi aracılığıyla Genelkurmay Başkanlığı'nın 27 Nisan 2007 gecesi 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün, meclis tarafından Cumhurbaşkanı seçilmesi süreci ile ilgili yayınladığı bildiri; post modern bir vesayet örneği olarak e-muhtıra olarak tanımlanmıştır. Genelkurmay Başkanlığı internet sitesinde CHP'nin Cumhurbaşkanlığı seçimleriyle ilgili ilk oylamayı Anayasa Mahkemesi'ne götürdüğü gece saat 23.17 itibariyle yayınlanan basın açıklamasında, “Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) laikliğin savunucusu olduğu” hatırlatılmıştır. Gerektiğinde bu görevin eksiksiz yerine getirileceği ve bu konunun kararlılıkla sürdürüleceği ve sert bir şekilde dile getirildi. Bu bildirin internet ortamında yayınlanması daha önceki askeri vesayet bildirilerinden ayıran tek özellik olmuştur.

“2007 yılında Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin hemen öncesinde verilen bu post modern muhtıra, yakın tarihimizde kritik bir viraj olarak tarihteki yerini almıştır. 27 Nisan bildirisi öncesinde ve sonrasında yaşanan süreç, Türk siyasi tarihi bakımından bir kırılmayı ifade etmektedir. Baskıcı ve vesayetçi anlayışın topluma ve

demokrasiye hakim olmak için nasıl bir çalışma yürüttüğü ve bu çalışmaya TSK içindeki demokrasi karşıtlarının nasıl destek verdiği, 27 Nisan'a kadar giden süreci, e-muhtıra gecesini yaşananları ve sonrasındaki gelişmeleri iyi tahlil etmek gerekecektir" (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2012: 1251).

1.5.1. Muhtıra Öncesi Gelişmeler

TBMM Darbeleri Araştırma Komisyonu, 2012'de hazırladığı raporda, 27 Nisan'a giden süreci, Deniz Kuvvetleri Eski Komutanı Özden Örnek'in günlükleriyle ortaya çıkan darbe teşebbüslerini, AK Parti'nin iktidar yıllarının başlangıcındaki laiklik tartışmalarını, 2002-2007 yılları arasında yaşanan faili meçhul cinayetlerini de kapsayan bir hatırlatmayla ele almıştır. "Bu dönemde yaşanan cinayetleri ve toplumsal hareketleri darbe girişimlerinin dışında tutmak mümkün olmamıştır.

2006'da Cumhuriyet Gazetesi'ne bomba atılması, Danıştay ve Rahip Santoro cinayetleri, 2007'nin başında ise Hrant Dink cinayetiyle ülkede kaosun hakim olmasını isteyen güçler harekete geçmiştir. 2006'nın son günlerinde Newsweek Dergisi'nde çıkan bir makalesinde ABD'den Hudson Enstitüsü Türkiye uzmanı Zeyno Baran, "2007 yılında Türkiye'de yüzde 50 ihtimalle darbe olacağı" ile ilgili öngörüsünü kaydetmiştir. Baran'ın dönemin Genelkurmay 2. Başkanı Ergun Saygun'dan aldığı bilgiyle bu öngöründe bulunduğu öne sürülmüştür.

Bir kez daha gücünü denemek isteyen kamuoyundaki tartışmalarla ve medyada yer alan böyle öngörülerle şartların olgunlaştığını düşünen TSK; 28 Şubat 1997 ve sonrasında "1000 yıl sürecek" denilen iklimin kalıcılığı için düğmeye basmıştır. Muhtıradan iki hafta önce gerçekleşen takvime göre başkanlık edeceği son Milli Güvenlik Kurulu'ndaki (MGK) irticai faaliyetlerin arttığıyla ilgili tartışmaları Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer de gündeme getirmişti. 10 Nisan MGK'sının ardından cumhurbaşkanının "cumhuriyet değerlerine sözde değil özde bir bağlılık taşıması" gibi öznel bir kriterini Genelkurmay Başkanlığı ifade etmişti. Bu zamanlarda Nokta Dergisi 13 Nisan günü, 2002 sonrasında kapsayan günlerde darbe planlayan bir cuntanın varlığıyla ilgili yaptığı haberler sebebiyle Askeri Mahkeme

kararıyla baskına uğradı ve kapatıldı” (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2012: 1251-1252).

1.5.2. Cumhuriyet Mitingleri

Cumhurbaşkanlığı seçimi giderek AK Parti’ye karşı muhalefetin yoğunlaştığı bir alan haline gelmiştir. Rapora göre; “Bu tartışmaların gölgesinde Atatürkçü Düşünce Derneği’nin (ADD) ‘Cumhuriyet’e sahip çık’ çağrısıyla düzenlenen mitingler; Çankaya Köşkü’nü “yıkılmayacak kaleleleri” olarak görenlerin laiklik bahanesiyle meclisin, yani milletin iradesinin yansımaları engellemek adına gerçekleştirdiği gövde gösterileri oldu. ADD Başkanı Şener Eruygur ve gazeteci Tuncay Özkan’ın başını çektiği Cumhuriyet mitinglerinin ilki 14 Nisan’da Ankara Tandoğan’da tertip edilmişti. Mitinge Cumhuriyet Halk Partisi, Demokratik Sol Parti, Genç Parti, İşçi Partisi gibi siyasi partilerle, Cumhuriyet Kadınları Derneği, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD), Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK), İstanbul Barosu gibi kuruluşlar da destek veriyordu. Bu mitingler daha sonra İzmir, İstanbul, Çanakkale, Antalya ve Diyarbakır gibi illerde de yapılmıştır.

Tandoğan mitingi e-muhtıra öncesi gerçekleşen tek miting olması sebebiyle üzerinde durulması gereken bir organizasyondur. Mitinglerin ortak özelliği “Mustafa Kemal’in askerleri” olduklarını söyleyen kimselerin sivilliklerini unutup “Türkiye laikdir, laik kalacak” sloganına geri dönmeleri ve askere davetiye çıkarmalarıydı. 2007, TBMM cumhurbaşkanlığı için, Türkiye genelinde ise milletvekili seçimleri için sandıkların kurulacağı bir seçim yılıydı. İngiliz Observer Gazetesi, iktidarın seçimlerin favorisi olduğunu, ama seçimi kazanmaları halinde darbe olabileceğiyle ilgili bir analizine dayanak olarak cumhuriyet mitinglerini ve bu mitinglerde yapılan konuşmaları gösteriyordu.” (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2012: 1252-1254).

1.5.3. Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Gelişmeler

“Laikliğin tehlike altında olduğu propagandasını yayan cumhuriyetin bekçisi olduğu iddiasındaki kesim seçimlere hazırlanırken “cumhurbaşkanlığı seçiminde eşî ‘türbanlı’ birini Çankaya’ya çıkartmayacakları” vaadi ana muhalefet liderinin ağzından duyuruldu. Abdullah Gül’ün ismini iktidar partisi 24 Nisan günü açıklamış, partiden 2 gün önce adaylığını açıklayan Ersönmez Yarbay’dan sonra böylece Gül ikinci aday olmuştu.

Eski Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Sabih Kanadoğlu tarafından bu günlerde AK Parti’nin 354 vekiliyle tek başına adayını seçtirmeyeceği, nitelikli çoğunluk olan 367 milletvekili olmadığı için diğer partilerin seçime katılmaması halinde herhangi bir adayın köşke çıkamayacağı fikri dile getirilmiş olsa da gözler seçimlere çevrilmişti. Seçimlerin ilk turu 27 Nisan günü gerçekleşmiş, muhalefetin küçük desteğiyle 361 milletvekili katılmış ve 367 sayısının altında bir sayıda kalındı” (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2012: 1255).

1.5.4. E-Muhtıra Anı ve Sonrası

Metehan Demir ve asker kökenli gazeteci Nuri Elibol gibi bazı gazeteciler seçimin ilk turunun ardından Genelkurmay’da ışıklarının sönmemesi ve komutanların bir çalışma içerisinde olduklarını haber almalarıyla beraber hükümet kanadıyla bu bilgiyi paylaştıklarında iktidarın olan bitenden haberdar olmadığı hatta böyle bir bildiriye hiç beklemedikleri ortaya çıktı.

Türk Silahlı Kuvvetleri’nin (TSK) resmi web sitesinin Basın Açıklamaları ve Duyurular kısmında saatler 23.17’yi gösterdiğinde sonradan “e-muhtıra” olarak nitelendirilecek olan bildiri yayımlandı. TSK, muhtırada laiklik hassasiyetinden bahsetmiş, Kutlu Doğum faaliyetleri sırasında ortaya çıkan başörtülü kızların görüntülerinden ve ilahi okumalarından rahatsızlıklarını ifade etmiştir.

“Bu kutlamaların 23 Nisan ile aynı döneme denk gelmesini “(devletin) temel değerlerini aşındırmak için bitmez tükenmez bir çaba içinde olan bir kısım çevrelerin” hususi gayretlerine bağlayan Genelkurmay, “dini duyguların istismar edildiği” tespitini de yaptı. Buna dayanak olarak gösterilen haberlerinin içerisinde tekzip edilenlerin olması TSK’nın asıl maksadını da ortaya koyuyordu. Gelişmelerin buradan cumhurbaşkanlığı seçimine ve “sözde değil özde rejime bağlılık” ilkesine bağlanmasıyla bildiri; hükümetin içişlerine tamamiyle karışarak muhtıra hüviyetine bürünmekteydi. Bildiride ayrıca seçimlerin iptali için Anayasa Mahkemesi’ne başvuran ana muhalefet partisine de örtülü bir destek sunulmuş oldu. Laikliğin tartışılmasından endişe duyulduğunun ifadesiyle devam eden e-muhtıra “Özetle, Cumhuriyetimizin kurucusu Ulu Önder Atatürk’ün, “Ne mutlu Türküm diyene!” anlayışına karşı çıkan herkes Türkiye Cumhuriyeti’nin düşmanıdır ve öyle kalacaktır.” düşmanlaştırmasıyla bitiyor ve TSK’nın müdahalelerine devam edeceği “kesin inancıyla” noktalanıyordu” (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2012: 1255-1258).

Yayınlanan muhtıranın hemen ardından içeriği açıklanmayan Büyükanıt ile Erdoğan arasındaki Dolmabahçe Buluşması gerçekleşmiştir ve bu toplantı halen gizemini korumaktadır. Yapılan bu görüşme tarihinden sonra da her iki isim de konuşulanları sır gibi saklamaktadır. Erdoğan daha sonrası muhtırayı yanıtladıklarını ve artık sadece bir açıklama olarak gördüğünü dile getirdi. Meclis Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu dahil tüm açıklamalarında metni kaleme aldığını ifade eden Büyükanıt bu metnin muhtıra olmadığını, sadece laiklik hassasiyetini ortaya koyan bir metin olduğunun altını çizdi. Cumhurbaşkanı Gül’ün girişimleriyle 2011 yılında da muhtıra siteden tamamen çıkartılmıştır. İktidar partisi 22 Temmuz 2007 seçimlerinde yüzde 46.7 oy oranıyla tekrar tek başına hükümet kurmayı başarmış, halk muhtıraya tepkisini Ak Parti’yi destekleyerek göstermiştir. 28 Ağustos’ta MHP’nin meclise girerek verdiği destekle Abdullah Gül cumhurbaşkanı seçilmiştir. 30 Ağustos törenleriyle start veren asker ile gerilim bir süre daha devam etmiştir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Abdurrahman Yalçınkaya 2008 yılında laikliğe aykırı fiillerin odağı haline geldiği iddiasıyla Ak Parti hakkında kapatma davası açmıştır.

Lakin parti kapatma için Anayasa Mahkemesi'nde yeterli evet oyu çoğunluğu sağlanamadığından bu girişim de yarıda kalmıştır. “AK Parti Hükümeti, TSK'nın 27 Nisan'da internet bildiriyle yaptığı vesayet girişimine daha önce askeri müdahalelere maruz kalan hükümetlerin yapmadığı bir şekilde kararlı bir tutum göstermiş ve böylece kendisine yönelmiş büyük bir saldırıyı bertaraf etti, halk tarafından da büyük destek görmüştür. Ama daha sonraki yıllarda 27 Nisan bildirisine karşı kararlı tutum; “açıklamanın muhtıra olmadığı” rutin bir açıklama olduğu şeklinde bir düşünceye doğru çevrilmiştir. Yaşar Büyükanıt Meclis Darbeleri Araştırma Komisyonu'na ifade vermiş ve hükümet temsilcilerinin sonradan değişen bu açıklamalarını bildirin muhtıra olmadığı düşüncesine kanıt olarak ortaya koymuştur. Yaşar Büyükanıt Bülent Arınç'ın ‘metni yazan sonuçlarına katılacak’ açıklamalarına rağmen komisyona verdiği cevaplarda metni yazdığını kabul etmiş ve muhtıra hakkında takipsizlik ve görevsizlik kararları verilmiştir” (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2012: 1255-1262).

1.6. 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi

Darbe süreci İstanbul'da Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet köprülerinin asker tarafından kapatılmasıyla başladı. İfadelerine göre “tatbikat var” bahanesi ile kışlalarından buraya getirilen erlerin komutalarında FETÖ'cü subaylar vardı. Darbe girişiminin ikinci büyük saldırısı, TBMM Başkanı İsmail Kahraman ve 50 kadar milletvekilinin mecliste olduğu sırada meclisin F-16 savaş uçaklarıyla vurulması oldu. Meclis FETÖ'cü subayların kullandığı jetler tarafından 4 kez vuruldu. Cumhurbaşkanlığı makamının kullanımında olan ve Ankara'nın Beştepe semtinde bulunan Cumhurbaşkanlığı Külliyesi de bombalandı (Anadolu Ajansı [AA], 2016:19).

Tüm bu gelişmelere ek olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a tatil için bulunduğu Marmaris'te suikast düzenlenmeye çalışıldı. Son anda otelden ayrılarak suikasttan kurtulan Erdoğan, 15 dakika geç kalsaydı ölmüş olabileceğini söyledi. Ülkede bunlar olurken canlı yayınlara çıkmayan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Facetime ile bağlandığı CNN canlı yayınında darbecilere hiçbir şekilde imkan tanınmayacağını ifade ederek halkı darbeye tepki göstermek için sokağa

çıkıma davet etti. Çağrının ardından, Türkiye'nin birçok ilinde darbe karşıtı protesto gösterileri düzenlendi.

Bu çağrı üzerine sokağa çıkan halk Türkiye'nin hemen hemen her ilinde meydanları doldurdu. Darbeci askerlerle karşı karşıya gelen halka darbecilerin saldırıları çok sayıda can kaybına sebep oldu. Darbeye karşı direnen polis ve vatandaşlardan 161 kişi şehit olurken 154 kişi de yaralandı. Darbeci askerlerden de 104 tanesi öldürüldü. Bu çapta direnişin sonucu olarak darbeci askerler geri adım attı ve sabaha karşı darbe bastırıldı (Anadolu Ajansı [AA], 2016:12-23).

Kanlı saldırıları gerçekleştirdiği 15 Temmuz darbe girişiminde FETÖ'nün etkin rolü birçok belge ile delillendirildi. İlk ve en belirgin deliller, Paralel Yapı soruşturmasından aranan ve FETÖ mensubu olduğu bilinen bazı kaçak eski polislerin darbe gecesi darbeci tanklardan çıkması oldu. PDY soruşturmaları kapsamında hakkında dava açılan eski emniyet müdürü Mithat Aynacı, İstanbul Emniyetinin önünde askeri zırhlı aracın içinde yakalandı. Firari polis müdürü Aynacı'nın üzerinde asker kamufleajı vardı. Mithat Aynacı, Gezi olaylarının yaşandığı dönemde İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdür Yardımcısı'ydı. Daha sonra terfi alan Aynacı, 17 Aralık darbe girişimi sürecinde ise Güvenlik Şube Müdürü olarak görev yaptı. Yine darbe gecesi, Ankara Emniyeti önünde gözaltına alınan askerlerin içinde PDY soruşturmasından aranan ve firari olan iki eski polis müdürü, Lokman Kırçalı ve Gürsel Aktepe vardı. Bu iki isimden Gürsel Aktepe ifadesinde Fethullah Gülen'e sempatisi olduğunu itiraf etti. Meslekten atıldıktan sonra her ay 4 bin 500 lira maddi destek gördüğünü belirten Aktepe, darbe gecesi kendilerine gelen "Herkes eski görev yerine gitsin." mesajı geldiğini, bunun üzerine Ankara Emniyetinin önüne geldiğini söyledi.

Aktepe, "15 Temmuz akşamı yapılmak istenen darbenin bu örgütün en tepesindeki kişinin yani Fethullah Gülen'in bilgisi ve talimatı olmadan gerçekleşmesi mümkün değildir" diye de ekleyerek darbedeki FETÖ etkinliğini en net şekilde özetledi. Darbeye bir fiil katılanlardan biri de Sivas 5. Piyade Er Eğitim Tugayı Komutanı ve Garnizon Komutanı Tuğgeneral Fatih Celaleddin Sağır'dı. Sağır yakalanmasının ardından verdiği ifade de FETÖ yapılanmasına üye olduğunu itiraf etti.

Sağır aynı zamanda cuntacıların darbenin gerçekleşmesi halinde kuracakları yeni yönetim ağında da görevlendirildiği ortaya çıktı. Darbedeki FETÖ etkinliği ile ilgili bir başka delil yakalanan darbeci subayların üzerinden çıkan ve bizzat Gülen tarafından yazılmış dualar. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kaldığı oteli bombalayan Deniz Yüzbaşı Haldun Gülmez, İzmir Çiğli Askeri Havaalanı'na indi. Düzenlenen operasyonda yaralanan Gülmez'in cebinde Fetullah Gülen'in duası çıktı (Anadolu Ajansı [AA], 2016:16-28).

Meclisi bombalayan Jetlerin kalktığı Ankara Akıncılar Üssünde uçakların kalktığı saatte FETÖ'nün bölge yapılanmalarından sorumlu Sakarya İmamı Yrd. Doç. Dr. Adil Öksüz de üsteydi. Öksüz savunmasında “Tarla bakmaya gitmiştim.” şeklinde ifadeye yer verdi. Öksüz'ün öğretim üyesi olarak görev yaptığı SAÜ İlahiyat Fakültesindeki odasında ve evinde darbecilere karşı operasyon yürüten savcılarca arama yapıldı. Yapılan aramada, bazı evrak ve dokümanlara el konuldu. Öksüz'ün bilgisayarının harddiski kopyalandı ve Öksüz'ün masasındaki kilitli çekmeceyi tornavida yardımıyla açan ekipler, burada FETÖ elebaşı Fetullah Gülen'in “Kalbin Zümrüt Tepeleri” adlı kitabının olduğunu gördü.

“Anafartalar Kolejlerinin sahibi olan Darbe soruşturmasında Akıncı Üssü'nün ikinci imamı olduğu savcılıkça tespit edilen Hakan Çiçek'in, darbe girişimi sırasında Akıncılar Üssünde olduğu ortaya çıkmıştır. Darbe girişimi gecesini TRT'yi basan darbecilerin yayını kesmesi için getirdiği ve sabah kaçarken görüntülenen 3 sivilin kimlikleri de ortaya çıktı. FETÖ'ye yakın şirketlerde üst düzey yönetici oldukları belirlenen şahıslar şöyle; Supercom Firması sahibi ve Sürat Teknoloji Genel Müdürü Harun Şahin, Supercom Firması CEO'su Seyfullah Genç, Sürat Teknoloji bilişim uzmanı Niyazi Şanlı. Bu üç isim o gece TRT yayını kesmek için gelen ekipte içerisindeydi. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar'ın Emir Subayı Yarbay Levent Türkkan da darbeci subaylar arasında yer alıyordu. Emir Subayı Yarbay Levent Türkkan tutuklanmadan önce savcılık soruşturmasında Genelkurmay'da emir subaylığı görevine getirildikten sonra FETÖ adına verilen görevleri yerine getirmeye başladığını itiraf etmiştir.

Emir Subayı Yarbay Levent Türkkan ifadesinde, ortaokulda FETÖ'nün abileriyle tanıştığını aktararak “5 yaşından beri Subay olmayı hayal ediyordum. Bu idealim FETÖ'nün ekmeğine tuz biber oldu. 1989 Işıklar Askeri Lisesinin sınavlarına girdim. Sınavı kendi bilgilerimle kazanacağımdan emindim. FETÖ'deki abilerim de emindi. Fakat yine de bana sınav olmadan önceki gece yarısı getirip soruları verdiler. Soruları Serdar Abi getirmişti. Bursa merkezde bir FETÖ evinde soruları bana vermişlerdi” dedi (Öztürk, 2016:199-202).

FETÖ örgütüne mensup asker, polis, akademisyen ve iş adamlarının üzerinden işaret için kullandıkları birer dolarlık banknotlar çıktı. Örgüt için önemli olduğundan şüphelenilen bazı isimlerin üzerinde seri numarası “F” ile başlayan 1 dolar çıktı ve bu seriler herkesin dikkatini çekti. Gözaltına alınan diğer zanlıların cüzdanlarında ise J ve C seri numaralı 1 dolarlık banknot çıktı. Bu dolarlar üzerindeki seri numaraların örgüt içi hiyerarşiyi belirleyen bir şifre görevi gördüğü iddia edildi. Yarbay Hakan Karakuş'un yani Eski Hava Kuvvetleri Komutanı Org. Akın Öztürk'ün damadının evinde yapılan aramalarda 69 adet 1 dolar çıktı. Gözaltına alınan Yarbay Karakuş verdiği ifadesinde, “Ben bu dolarları Amerika'ya tatbikata gittiğimde harcamalar sonrasında artan para üstleri şeklinde biriktirdim. Onlar hatıra olsun diye çekmeceye duruyordu” diye savunmuştur (Anadolu Ajansı [AA], 2016:60-63).

Ege Deniz Bölge Komutanı Tuğamiral Süleyman Manka'nın odasında yapılan aramada ise bir dolarlık metal para, Sahil Güvenlik Ege Bölge Deniz Komutanı Kurmay Albay Murat Yılmazaslan'ın odasında ise “F serisi” bir dolarlık banknot bulunmuştur. Darbe günü Hava Harp Okulu'nda Hava Harp Okulu Destek Komutanı Albay Yusuf Özdemir'in rütbeli ve rütbesiz askerlere sarı zarf içinde “F serisi”nden 1'er dolar dağıttığı ifade edildi. Darbe girişiminden tutuklanan sözleşmeli er Muhammet Ömer Saldanlı'nın üzerinden “F serisi” dolarlardan bir tanesi çıktı.

55'nci Mekanize Piyade Tugay Komutanı Tuğgeneral Bekir Koçak Kırklareli'nde askeri darbe girişiminden 2 gün sonra tutuklandı ve üzerinde “1 ve 5 dolar”, Lüleburgaz 65. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığında görevli başçavuş Özcan Şahanoğlu'nun üzerinde de 1 dolarlık banknot bulundu.

14. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığı ve Sarıkamış 9. Komando Tugay Komutanlığı'nda gerçekleştirilen çalışmalarda birçok askerlerin üzerinde farklı serilerde 1 dolar çıktı. Zonguldak Garnizon Komutanlığı'nda görevli olan Jandarma Kurmay Albay Kamil Günler'in evinde yapılan aramada da 1 dolar bulunmuştur. Aralarında Erenler İlçe Jandarma Komutanı Kurmay Yüzbaşı Ümit Ahlat ve İstihbarat Şube Müdürünün de yer aldığı Sakarya'da düzenlenen operasyonda 11 asker gözaltına alınmıştır. Gözaltına alınan şüphelilerin makam odası ve evlerinde arama yapılmış. Aramada şüphelilerin üzerinden 1 dolar çıktığı iddia edilmiştir (Anadolu Ajansı [AA], 2016:64-65).

Malazgirt İlçe Emniyet Müdürlüğünde görevli emniyet amiri Beyhan Ceylan, Muş'ta darbe girişiminin yaşandığı gece kendisine verilen talimatlara uymayarak polis memurlarından darbeyi desteklemelerini istediği gerekçesiyle gözaltına alındı ve çıkarıldığı mahkemece tutuklandı. Ceylan'ın da üzerinde 1 dolar bulundu. Elazığ'da da gözaltına alınan 18 emniyet mensubunun üzerinden 1 dolar çıkmıştır. Bursa Terörle Mücadele Şube Müdürü Murat Ç. de gözaltına alınmış ve üzerinde 1 dolar bulunmuştur. 3'üncü ve 4'üncü sınıf emniyet müdürleri, emniyet amirleri ve bir komiserin bulunduğu Elazığ'da gözaltına alınan şüphelilerin 18'inin cebinden FETÖ/PDY'nin şifresi olarak tahmin edilen 1'er dolar çıkmıştır. Ağrı ilinde bir polis gözaltına alınmış ve polisin üzerinde 1 dolar bulundu.

Çukurova Üniversitesi'nde olan 5 akademisyenin, Kanuni Üniversitesi'nde 3 akademisyenin, İstanbul Üniversitesi'nde akademisyenlerin odalarından 10 adet, Namık Kemal Üniversitesi'nde bazı akademisyenlerden 5 adet 1 dolar çıktığı görüldü. Örgütün etkinliği ve bizzat yapılanması bunun gibi birçok işaret ve delil ile deşifre edildi. Yaklaşan Yüksek Askeri Şura'da FETÖ'cü komuta kademelerinin tasfiye edileceğini anlamaları FETÖ'nün bu darbe girişimini yapma gerekçelerinin en başında yer aldı. YAŞ'ta FETÖ'cülerin TSK'dan tasfiye edileceği gündeme gelmiş hatta darbeden günler önce gazetelerde haber dahi olmuştu. Darbenin planlayıcılarından olan ve başı çeken Adil Öksüz, Ankara Çayyolu'ndaki bir villada 15 Temmuz öncesi darbe toplantısı gerçekleştirmiştir. Evden parmak izleri alınmış, tutuklu bulunan Tuğamiral Ömer Faruk Harmancı'nın parmak izleriyle aynı çıkmıştır (Anadolu Ajansı [AA], 2016:65-66).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE MEYDANIN DARBELERİ AKTARIŞ BIÇIMI

Türkiye’de yaşanan darbeler sonrası yayın yapan gazetelerin darbeleri halka nasıl yansıttığı ve darbe olayına nasıl tepki gösterdiği bu bölümde incelenecektir.

2.1. Darbeler ve Türk Medyası

Türkiye Cumhuriyet boyunca yaşanan darbeler, muhtıralar ve ihtilaller medya aracılığıyla kamuoyuna duyurulmuştur. Yaşanan bu dönüm noktalarında en büyük görev medyaya düşmüştür. Hem televizyon hem radyo hem de gazeteler, darbenin en büyük ve en önemli unsurlardır. Darbe öncesi ve darbe sonrası medya elde tutulan en büyük güç olarak halkı etkilemek yönünde kullanılmıştır.

2.1.1. Darbe Sonrası Gazetelerin Manşetleri

Ülkemizde yaşanan ve etkisi uzun yıllar süren 27 Mayıs 1960 Darbesi, 12 Mart 1971 Muhtırası ve 12 Eylül 1980 Darbesi sürecinde Türk basınının yaşanan bu üç önemli süreç karşısında takındığı tavrı ele alacağız.

Bu bölümde, tüm gazetelerin gözden geçirilmesi mümkün görülmediğinden, yüksek tirajları ve siyasi yelpazedeki konumları itibarıyla basının genel karakteri hakkında fikir verebilecek olanlar incelemeye tabi tutulmuştur. Bu bağlamda Hürriyet, Milliyet ve Cumhuriyet darbe öncesinde, sırasında ve sonrasındaki yayın politikaları değerlendirilmiştir.

2.1.1.1. 27 Mayıs 1960 Gazete Manşetleri

Türkiye Cumhuriyeti'nde bir ilk olan ve etkisi uzun yıllar süren 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrası Türkiye genelinde yayın yapan ve farklı görüşlere sahip olan tirajları yani satışları en iyi olan üç gazetenin başlıkları ele alınmıştır.

2.1.1.1.1. Hürriyet

İhtilali, “Türk Ordusu Vazife Başında” sürmanşetiyle karşılayan Hürriyet'in 28 Mayıs 1960 tarihli nüshasında şu haber başlıkları yer almaktadır: Yurtta tam bir huzur hüküm sürüyor / Yeni anayasanın hazırlıkları ilerliyor”, “BM Meclisi fesholundu / Parti faaliyetleri yasak edildi / Bütün üniversiteler açılacak”, “Kütahya yolunda yakalanan Menderes Ankara'ya getirildi ve istifa etti / Bayar ise henüz istifa etmedi”, “Silahlı Kuvvetler yurtta süratle demokrasiyi kurmak kararında.” Aynı gün “Teklif Ediyoruz” başlığıyla anonsu yapılan kampanyanın konusu ise, 28 Nisan'daki Beyazıt Olayları'nda ölen 5 gençtir. Beyazıt Meydanı'nda 28 Nisan 1960'da cereyan eden elim olaylar sırasında, polisle çatışmaya giren üniversite öğrencilerinden 5'i hayatını kaybetmiş, DP iktidarı döneminde kapatılmak korkusuyla bu gelişmeyi sayfalarına taşıyamayan muhalif gazeteler, darbeden hemen sonra konuyu milli bir mesele haline getirmişlerdir. 28 Nisanda ölen gençleri “Hürriyet şehidi” ilan eden gazeteler, bununla da yetinmeyip gençlerin naaşlarının Anıtkabir'e taşınması için kampanya başlatmışlardır. Yönetime el koyan ordu ile Beyazıt Meydanı'nda ölen gençlerin aynı ideali paylaştıklarını belirten Hürriyet, “Hürriyet Şehidi” ilan ettiği gençler için üniversite bahçesinde bir anıt dikilmesini ve üzerine gençlerin isimlerinin hakkedilmesini teklif etmektedir (Tek, 2006:29).

Hürriyet Gazetesi'nin sadece manşetleri değil, yazarları da darbecilerin yanında olmuştur. Tahsin Öztin, “Yepyeni Çehre, Taptaze Bir Ruh” başlıklı yazısında tüm dünyanın darbeyi alkışladığını ilan ve iddia etmiştir. Öztin, Atatürk'ü Türk milletinin özü ve sembolü olarak nitelendirdikten sonra Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatını kaybetmesinin ardından idare mekanizmasını yürütenlerin ülkeyi babalarının çiftliğine çevirdiklerini dile getirmiştir.

1950'deki iktidar değişikliğini ise “1950'de atılan tokat, Demokrat Parti'nin değil, milletin sillesiydi” cümlesiyle değerlendiren Öztin, 10 yıl süreyle ülkeyi yöneten DP kadroları için de Şu ifadeleri kullanır: “Gaflet, iktidar, onların da gözünü buğulandırdı. Hakikati göremez oldular. Onları omuzları üstünde iktidara getiren, milleti yalanla, dolanla oyalamağa, vatan cephesiyle izzeti nefsinin rencide etmeğe bile utanmadılar. Vatan Cephesine girmeyen iş bulamaz oldu. Vatan Cephesiz bir vatan evladı, vatanda bile boynu bükük bırakıldı. Oysa ki Vatan Cephesi her gün kazma atılan bir çukurdu. Son kazma ile beraber bu çukurun içine bir daha çıkmamak üzere kendileri de yuvarlandılar.” Demokrat Parti'nin zedelediği milli itibarı iade eden ordunun, Atatürk'ün “Türk Ordusu ve bu ordu ile neler yapılabileceğini benim kadar anlayan az olmuştur...” sözünü bir kez daha haklı çıkardığını da belirten Öztin, yazısını Şu ifadelerle noktalamaktadır: “Vatanın, sulhun ve inkılaplarımızın bekçisi Şerefli ordu, Türk tarihine altın bir sahife daha ilave etmiştir. Dünya, Orgeneral Cemal Gürsel'in Őahsında Türk milletini alkışlıyor” (Tek, 2006:29-31).

21 Mayıs 1960 tarihinde Ankara'da yürüyüş gerçekleştiren Harbiyeliler'i yazı konusu yapan Emin Karakuşı, on binlerce vatandaşın destek verdiği yürüyüşün ardından kalabalığı dağıtmak isteyen Menderes'in polislerinin vatandaşın üzerine “düşman'a saldırır gibi çullandıklarını söylüyor. “Bu hadiseden sonra her an milli Őuurun her türlü meseleyi bir anda halletmesi ve bu fena gidişe bir son vermesi bekleniyordu” diyen Karakuş, bu bekleyişin 27 Mayıs Cuma günü saat 3'e kadar sürdüğünü, o sabah uykusundan uyananların milletçe büyük bir kabustan kurtulmuş olmanın zevki ve heyecanı içinde sokaklara döküldüklerin ifade ediyor. İlk yazısında darbecileri ayakta alkışlayan Tahsin Öztin, 27 Mayıs üzerine yazdığı “İktidarda yalnız millet vardır” başlıklı ikinci yazısında da geleneği bozmuyor. Öztin, 27 Mayıs'ı takip eden birkaç günün hikayesini yabancı gazetelerin manşetlerinden yola çıkarak özetliyor. İngilizlerin dünyaca ünlü Times gazetesinin 30 Mayıs tarihli sayısında “Menderes hükümeti son zamanlarda, gerçekten Türk milleti üzerinde bir baskı kurmuş ve Türkiye'de bir iç harp tehlikesi yaratmıştı” Şeklindeki haberini aktaran Öztin, İngiltere'nin bir diğer önemli gazetesi olan Guardian'da yer alan “İnkılap böyle olmalıdır” başlıklı yorumda geçen “Üç gün öncesine kıyasla, Türkiye'de hürriyet vardır.

Türkler iç rahatlığı ile başlarını şimdi dik tutuyorlar” ifadesine dikkat çekiyor. Öztin, büyük bir umut ve debdebe ile iktidara gelen DP'nin bir askeri darbe ile yıkılış hikayesini ise şöyle özetliyor: “On yıl öncesini düşünüyorum. Duvarları baştan başa dolduran Demokrat Parti'nin “Yeter!...”leri Halk Partisi'nin yüzünde şamarlaşmış yüzde doksan sekizle Demokrat Parti doludizgin Hürriyet yolcusu olmuş. 14 Mayıs 1950 çığ gibi... Yaşasın hürriyet... Yaşasın Demokrat Parti... Yaşasın iyi olan her şey...” (Tek, 2006:29-32).

“10 yılda yüzde doksan sekiz nasıl erir, yok olur?” diye soran Öztin, kendi sorusunun cevabını şöyle veriyor: “Hürriyet bir mefhum, hürriyet vicdanda, gönülde yaşayan sembol. Nasıl boğulur, nasıl zincire vurulur. Hürriyet bir insan değil ki... Hürriyet bin insan değil ki... Hürriyet milyonlar, hürriyet milyarlar, milyarlar... milyarlar... Zavallı gidenler, bir iktidar için hürriyeti katletmek istediniz. Tarihin misallerle dolu olduğunu unuttunuz. O sayfeleri ellerinizdeki kitaptan kopardınız. Bugün Türk milletinin sillesi sizi on yıllık sarhoşluğunuzdan uyandırdı. Ama iş işten geçti artık. Türk milletinin sembolü Türk ordusu, tarihinin en kutsal vazifelerinden birini 27 Mayıs'ta yaptı.” “İktidarda yalnız millet vardır. Bunu unutanların, bunu hiçe sayanların kaderini 27 Mayıs'ta karara bağlamış bulunuyoruz” diyen Öztin, heyecan dolu yazısını şu cümleyle nokt alıyor: “Şimdi başımız dik, rahat ve huzur içinde güneşe doğru yürüyoruz” (Tek, 2006:21-32).

27 Mayıs'ı yazarlarının yorumlarından ziyade haberlerle alkışlamayı tercih eden Hürriyet, “İran Şahı, Türkiye'deki inkılapta çok memnun”, “Bütün yurttta hürriyet bayramı devam ediyor”, “Bütün dünya yeni hükümetimizi tanımak için sabırsızlanıyor” gibi manşetlerle çıkıyor. Hürriyet, 28 Nisan olaylarında ölen Turan Emeksiz adlı genci yıkayan Arif Hoca'nın izlenimlerini de şu satırlarla duyuruyor okurlarına: “Böyle masum yatan, böyle nurani bir yüze ömrümde hiç tesadüf etmedim.” Hürriyet'in konuyla ilgili olarak attığı “Atadan utanınsınlar” başlıklı haberin girişi ise şöyledir: “29 Nisan 1960 Cuma günü Ankara'da gençlerin üzerine ateş açtıran çılgınlar, duvarları resimde görüldüğü gibi delik deşik ettiler ve Ata'dan bile utanmadılar. Fakat sonra Büyük Ata'nın ruhu onları yere serdi.” (Tek, 2006:32). DP muhalifi basının 27 Mayıs'ın ardından sık sık gündeme getirdiği konulardan biri de, Menderes yönetimince cezaevlerine doldurulan muhalif kalemlerdir.

“Köprüyü Yıkıştınız” başlıklı yazısında Tahsin Öztin, devrik iktidarın basına karşı tutumunu sert dille eleştirirken ABD Başkanını örnek gösterir: “Amerikan Cumhurbaşkanı Eisenhower, bir basın toplantısında: ‘Benim hakiki elçilerim sizlersiniz. Ben, daima sizin irşadlarınıza muhtacım’ diyerek basına hakkını teslim etmişti. Basını hor gören, ona eza, cefa eden Arjantin diktatörü Peronun akıbeti de bilinen hakikatlerdendi. Demokrat Partiyi 1950’de bir halk reaksiyonu olarak iktidara getiren ve kavuşturan yine basındı.” Darbeyi “baskıya karşı meşru müdafaa hakkı” olarak değerlendiren Ord. Prof. Dr. Vasfi Raşid Seviğ de, DP iktidarını gaflet içinde bulunmakla suçlar. “Müdafaa tarzında mukavemet, şiddeti şiddetle defetmektir” diyen Seviğ, fiilen mukavemetin en güzel örneğini de ordunun 27 Mayıs’ta yaptığı hareketle verdiğini söyler. Subayların Harbiye talebeleri ile birlikte yaptıkları sessiz yürüyüşün ifade ettiği manayı anlayamayan iktidarın, 27 Mayıs hareketini son çare kıldığını öne süren Seviğ, “27 Mayıs hareketi Menderes hükümetini ve Meclisini aratacak huzursuzluk yaratması şöyle dursun, millete bir bayram olmuştur. Ordunun 27 Mayıs hareketine bütün dünyayı hayrette bıraktıran ve hatta cihan tarihinde emsalsiz kıldıran hususiyeti burada mündemiçtir” tespitini yapar (Tek, 2006:32-33).

Darbenin üzerinden günler geçmeye başladıkça, ilk sevinç dalgasının sarhoşluğundan yavaş yavaş kurtulan DP muhalifi basın, orduyu alkışlamanın yanı sıra “eski defterleri” de karıştırmaya başlar. Vatan Cephesinin Manası” başlıklı yazısında Tahsin Öztin, eski iktidara yönelik eleştirilerini sürdürür®. Türk milletinin İstiklal Savaşı’ndan 1960 a kadar üç kez “vatan cephesi’nde toplandığını belirten Öztin, bunları, İstiklal Savaşı, DP’nin iktidara gelişi ve 27 Mayıs ihtilali olarak sıralar. “Demokrat Partiyi dün, bu kadar vatandaş daha iltihak etti” türünden radyo yayınlarının gerçekleri yansıtmadığını belirten Öztin, Hani, nerede onlar?... Sizin radyoda kuyruk yaptığınız isimler... Bizim hesap kitabımıza göre, onlar bizim nüfusu da aşmışlardı. Nerede bu meçhuller alayı! Nerede sizin bu vatan cepheniz!” diye sorar. “Türk milletinin yalana, dolana ne kadar tahammül ettiğini anladınız ama ne yazık ki 27 Mayıs’ın vatan cephesi yumruğu, kafanıza indi” diyen Öztin, şöyle devam eder: “Vatan cephesi... Bu bir idealdir ve semboldür. Her Türk, kadın, erkek, genç, yaşlı bu cepheye kayıtlıdır. Vatan tehlikeye mi düştü, bir iç buhran, bünyemizi mi kemiriyor; bu cephe derhal silah başı eder.

Onların ne radyoda isimlen okunmuş, ne adetleri sayılmıştır. Bu cephede ne böbürlenen bir fert, ne de bir mırıltı vardır. Ona bir işaret, bir göz kırpma kafi gelir. 1919’da 10 milyon olan sayısı, 1950’de 21 milyondur. Bugün 30 milyonuz. Yarına daha kalabalık olacağız. Vatan cephesinin parolası, yalnız bu vatan için, hep bu vatan içindir. Bunu hiçe sayan, bununla alaya yeltenen sizler, Şimdi bu ideale hesap vereceksiniz” (Tek, 2006:33-34).

Eski defterleri karıştırmak gerektiğini düşünenlerden biri de Emin Karakuş’tur. Menderes’in 20 Eylül 1958’de İzmir’de yaptığı konuşmasından “Eğer bu yolda devam ederlerse, iktidara geldikleri takdirde hesap sormaktan, geriye dönen kanunlar çıkarmaktan bahsederlerse bunun tedbirini alacağımızdan emin olmaladırlar. O zaman demokrasiye paydos demiş olacaklardır. Böyle Şey olmaz. Demek ki geleceksin, başta Adnan Menderes olmak üzere hepsini sigaya çekeceksin, geriye dönen kanunlarla onları mahkum edeceksin öyle mi? O zaman ben de gitmem, ben iktidardayım ve iktidarda kalırım. Ve senin iktidara gelince yapmayı tasarladığını iktidarda iken ben sana yaparım...” Şeklindeki bölümü aktaran Karakuş, bu sözün üzerinden iki yıl bile geçmeden iktidardan uzaklaşmak zorunda kalan Menderes’e yönelik suçlamalarını Şöyle sürdürür: “O, iktidarı kaybetmemek için hakikaten her Őeyi gözüne almıştı (Tek, 2006:34).

Memleketi demokrasi ve hürriyet prensiplerinin işığı altında idare edemeyeceğini anladığı andan itibaren, yeni birtakım Şiddet tedbirleri almak lüzumunu duydu. Artık geriye dönemeyeceğini bildiği için, ‘Benden sonra tufan!’ dedi ve bütün köprüleri attı. Teşkil ettiği yer altı kuvvetleri ile vatandaşları birbirine düşman eden korkunç bir girdabın içine yuvarlamış oldu.” Yaşanan bu ibret verici olayın, “millet iradesine rağmen iktidarda kalmanın mümkün olmadığını” bir kez daha gösterdiğini belirten Karakuş, yazısını İnönü’nün bir tespitiyle noktalar: “Girişilen bu son faaliyetlerle Türk Ordusu ve Türk gençliği haysiyetimizi kurtardı” (Tek, 2006:34).

Darbeyle birlikte orduyu alkışlamaya ve devrilen iktidarın eski defterlerini karıştırmaya başlayan Öztin, bir adım daha ileri giderek darbeci MBK’nın başı G rsel ile eski Cumhurbaşkanı Bayar’ı kıyaslama yoluna gider.

Bir vesile ve iki portre başlıklı yazısında Öztin, önce Org. Gürsel in fotoğrafını çizer: "Birinci portre: Milli Birlik Komitesi Başkanı Devlet ve Hükümet Reisi Orgeneral Cemal Gürsel, Devlet Reisi ve Başvekil maaşları olan 17 bin liralık bordroyu imzalamak için kendisine uzatılınca: Benim Orgeneral maaşım yeter, bana onu getirin. Gürsel in bu cevabına karşılık olarak eski cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın tutuklu bulunduğu Harp Okulunda ilgililere başvurarak "15 bin liralık Reiscumhur tahsisatımı hala ödemeniz" şikayetinde bulunduğunu hatırlatan Öztin, "Bir millet neden lanetler, neden baş tacı yapar, yukarıdaki iki portre bunu bize en veciz şekilde çizmiş bulunuyor" tespitini yapar. Bayar'ın "Ben komiteciyim, beni buradan kimse alaşağı edemez" şeklindeki sözlerini de hatırlatan Öztin, "Bu millete böyle söz söylenir mi? Milli iradeye karşı gelinir mi?" diye sorduktan sonra devam eder: "Bu milletin sevgisi kadar laneti de amansızdır. Sana sevgi kuağı açan, baş tacı yapan millete, sen ihanet ettin. 37 yıldır anamız, babamız, yavrumuz gibi sinemize baktığımız, üstünde tırtır titrediğimiz Atatürk'ün emanetini kirli ayaklarının altına almağa yeltendin, etrafına topladığın sözüm ona komitecilerle bilakaydüşart bu memleket benimdir, benim çiftliğimdir, dedin. Ne oldu? Sana, senin avanene bu milletin 3 saati kafi geliverdi. Şimdi kalk bakalım ayağa, da bakalım ben, komiteciyim." Her defasında Bayar'a yüklenen Öztin'in Gürsel'e yönelik yazdığı son cümleleri ise şaşkınlık yaratan cinstendir; "Sana ne sözüm olsun Orgeneralim. Sen, benim 1945'te 112'nci Motorlu Topçu Alayı'nda komutanımdın." (Tek, 2006:34-35).

"Hürriyet Şehidi" ilan ettiği gençlerin naaşlarının İstanbul'dan Ankara'ya nakledildiği 9, 10 ve 11 Haziran tarihlerinde "siyah logo" ile Çıkan Hürriyet, DP dönemine yüklenmeyi sürdürür. Gençlerin naaşının Anıtkabire defnedildiği gün kaleme aldığı "Kalbimizdesiniz" başlıklı yazısında Öztin, bir yandan 5 genci överken, öte yandan Menderes ve arkadaşlarını "soysuzlukla itham eder. Menderes döneminde yapılan "Üç kişi bir araya gelerseniz ateş edeceğiz!" tehditlerini hatırlatan Öztin, "Ne duruyorsunuz? İşte otuz milyon bir atadayız. Nerede ateşiniz?" diye sorar. Öztin'in son cümleleri ise nezaket sınırlarını hayli zorlamaktadır "Siz olsa olsa bir yabancı, soysuz bir döl olabilirsiniz. Allah hepinizi kahretsin" (Tek, 2006:35).

2.1.1.1.2. Milliyet

Milliyet Gazetesi, Ali Naci Karacan döneminde DP'ye büyük sempati duymuştur. 1954'ten itibaren tavır değiştirmeye yönelmiştir. Bu değişimde DP'nin basın hürriyetini kısıtlayıcı uygulamalarının rolü büyük olmuştur. Milliyet, Abdi İpekçi'nin yayın yönetmeni olmasıyla birlikte tamamen muhalefet cephesine geçmiştir. İhtilal arifesinde DP'ye yönelik şiddetli eleştirilerde bulunmuştur. O kadar ki, 7 Mayıs 1960 tarihli yazısına "Eski Hatıralar" başlığını uygun gören Çetin Altan, sanki 20 gün sonrasını görmekte ve hazırlık aşamasına girmiş gibidir: (Tek, 2006:45).

"Bir bando sesinde, bir alay sancağında, bir subay elbisesinde atalarımızdan miras kalan derin bir heyecanı duyarız. Bu bizim vazgeçilmez, kutsal heyecanımızdır. Milli heyecanımızdır. (...) Doğar doğmaz yüzmesini bilen ördük yavrusu gibi, Türk de doğuştan askerliğe vurgundur. Orduyla milletin birbirine bu kadar meczedildiği başka bir memleket yoktur. Öyle günler oluyor ki, sokakta bir asker gördüğüm zaman, göğsüm iftiharla kabarıyor, omuzlarımda dedemin taktığı apoletleri hissediyor: - Keşke ben de asker olsaydım, diyorum."

Milliyet darbeyi, "Meclis feshedildi / Yeni anayasa hazırlanana kadar siyasi faaliyetler durdu / Hapisteki gazeteciler, subaylar ve talebeler tahliye olunuyor / Kapatılan gazeteler açıldı" ve "Gürsel: Diktatör olmayacağım, dedi" başlıklarıyla karşılamış, köşe yazarları da aynı paralelde yazılar yazmıştır. "Bütün Türk vatanperverleri bu muazzam ve şanlı günün sevinci ve heyecanı içindedirler" cümlesiyle "Büyük Gün" başlıklı yazısına başlayan Çetin Altan: "Hakiki bir hürriyetin saati çalmıştır. Atatürk'ün inkılaplarına bağlı olarak demokratik bir memlekette Türklüğün şerefine yakışan bir nizamın temelleri atılmaktadır. Yaşasın Türk milleti, yaşasın Türk ordusu" ifadelerine yer verir. Bir sonraki yazısına "Bugün canım yazı yazmak istiyor" başlığını uygun gören Altan, darbeye olan desteğini şu cümlelerle sürdürür: "Silahlı kuvvetlerimizin Büyük Ata'nın yıllar arkasından akseden manevi direktifi ile yaptığı bu hareket, demokrasimizin en sağlam teminatı olarak tarihimize geçecek ve hürriyetlerden kendi sefil benlikleri için faydalanmak isteyen gafillere her zaman için unutulmaz bir ders olacaktır.

Türkler, alimleri dalkavuk, üniversiteleri maktel, gazetecileri korkuluk ve bütün aydınları sürüngen haline getirerek, bir çete gibi davrananların rezaletlerini kabul etmeyi, bütün dünya önünde reddetmişlerdir. (...) Bize bugünleri tattıran ve bir milletin haysiyetine konmaya çalışılan tozları bir üfleyişle temizleyiveren Türk Silahlı Kuvvetleri sağ olsunlar. Kardeş kanı dökülmeden yapılan bu hareketin aynı vakar içinde gerçek demokrasinin temellerini atmasını bekliyor, seviniyor, övünüyor, övünüyor, seviniyoruz...” (Tek, 2006:51-52).

30 Mayıs 1960 tarihli Milliyet’te 28 Nisan hadiselerinde ölen gençler için yaptırılması planlanan anıt için toplanan paralarla ilgili bir haber yayınlanır: “Hürriyet şehitleri için kampanyanın 2. Günü / Yekün: 70.430 lira”. Haberin spotu ise şöyledir: “Çanakkale abidesinin yükselmesini sağlayan vatandaşlarımızın Hürriyet şehitleri için hiçbir fedakarlıktan kaçınmayacağı muhakkaktır.” DP muhalifi gazetelerin 28 Nisan olaylarını ne denli abarttığı ortadadır. Polisle girdikleri çatışmada hayatlarını kaybeden gençler, Türk tarihinin en büyük zaferlerinden biri olan Çanakkale’de şehit düşenlerle kıyaslanmakta ve hatta aynı kefeye konulmaktadır. Bu kıyaslama, darbe sonrası ortamı açıklaması açısından da çarpıcıdır.

Darbeye dair üçüncü yazısında İçişleri eski Bakanı Namık Gedik’in intiharını konu edinen Çetin Altan, DP muhalifi gazetelerin ihtilal öncesi tavırları konusunda önemli ipuçları verir? “Okuyucularımız hatırlarlar, gazetecilerin her fırsatta parçalanmış, leşi bacağından sürüklenmiş, kendi elleriyle beynine kurşun sıkılmış despotlardan bahsetmeleri boşuna değildi. Gazete sütunlarından uzanan parmaklar, onlara: ‘Dikkat edin sonunuzu iyi görmüyoruz’ diyorlardı. Onlar ise bu parmakları kırmakla akıbetlerinden kurtulacaklarını sandılar.” 27 Mayıs’ı bir “ihtilal” değil “inkılap” olarak nitelendiren Milliyet’in “Bu Bir İhtilal Değildir” başlıklı başyazısında da hayli ilginç tespitler yapılır. Söz konusu başyazıda, 27 Mayıs hareketini diğer ihtilallerden ayıran özelliklerin başında “meşruiyet” geldiği belirtilerek şu ifadeler kullanılıyor: “Ordunun iktidarı devralması keyfi ve mesnetsiz bir kararın neticesinde hiç olmamıştır. Hareket Anayasanın ihlaline ve kanunsuz davranışlara karşı durmaktadır. Mesnedini İç Hizmet Kanunu’nun 34’üncü maddesinden almıştır. Bahis konusu

madde Türk Ordusu’nu Türkiye Cumhuriyeti’ni ve anayasasını müdafaa ile görevlendirmiştir” (Tek, 2006:53-54).

İhtilalin ilk günlerinde “kan dökülmemiş” olmasının, 27 Mayıs’ı diğer ihtilallerden ayıran ikinci önemli özellik olarak belirtildiği yazıda, darbenin üçüncü ayırıcı vasfı da şöyle anlatılmaktadır: “Her ihtilalin yarattığı bir kahraman vardır: Nasır, Kasım, Castro gibi... 27 Mayıs hareketi ise tek bir şahsın hazırladığı ve gerçekleştirdiği bir iş değildir. Anonimdir. Ordumuzun en alt kademelerinden en yüksek rütbelerine kadar ‘isimsiz kahraman’ subayların gerçekleştirdiği bir başarıdır. Kahraman yaratmamaya, isimler etrafında reklam yapmamaya bilhassa dikkat edilmiştir. O kadar ki, hareketin genel kurmayı olan Milli Birlik Komitesi’nin üyeleri elan açıklanmamış, gizlenmiştir. Orgeneral Gürsel bir ihtilal kahramanı olmak iddiasında değildir. Bunu kendisi de sık sık belirtmiştir. O sadece hareketin nihai gayesine erişmesini sağlayacak bir lider, bir vatanseverdir” (Tek, 2006:54).

Darbecilerde “iktidar hırsı”nın bulunmamasının da 27 Mayıs’ı diğer darbelerden ayırdığına dikkat çekilen yazıda zikredilen son özellik ise şöyle anlatılmaktadır: “27 Mayıs Muhtırası’nın inkılabını gerçekleştiren kuvvet, memleketi kardeş kavgasına sürükleyen parti kavgasında şu veya bu tarafı ilzam etmemiştir. Etmeyeceğini de kesin olarak bildirmiştir. Huzuru kuracak sonra iktidara gelecek partiyi tayin işini milletin reyine bırakacaktır. İşte 27 Mayıs inkılabı bu vasıfları dolayısıyla herhangi bir ihtilal değildir ve tarihe müstesna bir hadise olarak geçecektir.” Milliyet’in 17 Haziran tarihli başyazısı şaşırtıcıdır. İhtilalin ardından yazılanları neredeyse tekzip eden, bununla birlikte “sorumlu gazetecilik” örneği sergilenen ve askere “itidal” tavsiye edilen yazıda öncelikle DP dönemine dair basında çıkan haberler hatırlatılmaktadır: “Büyük inkılap hareketlerinden beri umumi efkar sakıt rejim hakkında çıkarılan çeşitli haberler karşısında şaşırıp kalmaktadır. Sualî herkes sormakta, fakat cevabını kimse verememektedir. Zira bu güne kadar gerek Milli Birlik Komitesi, gerek Hükümet ve gerekse tahkikatı yürüten heyetler resmi açıklamalarda henüz bulunmamışlar, ele geçirildiği anlaşılan vesikaları yayınlamamışlardır. Bunu bir bakıma tabii karşılamak gerekir. Çünkü itham edilen şahıslar hakkında tahkikat, henüz hazırlık safhasındadır. Hazırlık tahkikatı hukuk usullerine göre gizlidir. Mahkeme başlayınca kadar açıklanmaz. Bu, hem

soruşturmanın selameti yönünden, hem de mahkeme heyetinin kararına tesir edecek yorumları önlemesi bakımından zaruridir.” (Tek, 2006:54-55).

Bununla birlikte darbenin daha ilk gününden beri ortaya atılan çeşitli rivayetlerin çoğunluğunun abartılı olduğuna ve bunlar ispat edilemezse ters sonuçlar doğabileceğine dikkat çekilen yazıda, bazı köşe yazarlarının daha şimdiden idam sehpaları kurma gayretleri şu ifadelerle eleştirilir: “Bütün bunların yanı sıra sanıkların işledikleri fiiller dolayısıyla hangi cezalara çarptırılması gerekeceğine dair türlü tahmin ve yorumlar da ileri sürülmeye başlanmış, böylece durum daha da zararlı bir mecraya sokulmuştur.” Soruşturmanın selamete yürütülebilmesi, gerçeklerin huzur içerisinde tecellisi ve suçluların layık oldukları cezaları görebilmesi yönünden itham spekülasyonuna bir an önce son vermek gerektiğine Rikkat çekilen yazıda, “Bu bakımdan mes’ul makamların, esaslı vesikalara dayanmayan iddiaların sızmasını önlemesi, basının her duyduğu rivayete kulak asmaması, umumi efkarın da biraz daha sabırlı olması lazımdır” tavsiyesinde bulunulur (Tek, 2006:55).

2.1.1.1.3. Cumhuriyet

Yaşanan darbeyi mutlulukla karşılayan Cumhuriyet Gazetesi'nin başyazarı olan Nadir Nadi, 27 Mayıs'ı bir dönüm noktası olarak nitelendirmiştir ve vatandaşlara ordunun arkasında durmaya çağrı yapmıştır. Yazar Nadi, "Türk Silahlı Kuvvetleri bu şartlar altında devlet idaresine el koyarak patlamasına ramak kalan kardeş kavgasını önlemeyi çok iyi bilmişlerdir.

Yaşadığımız günlerin ciddiyetini ve her birimize düşen vatan borcunu unutmamalıyız. Bu borç azımsanmayacak kadar ağır bir borçtur. Her şeyden önce, sevgili vatanımızı huzura kavuşturmak uğruna olağanüstü sorumluluk yüklenen kahraman ordumuza güvenmemiz gerekiyor.

Milletimizin gözbebeği, kahraman ordumuzun yaptığı ilk hamlenin vatandaş kan dökülmeksizin başarılması bize iyi yarınlar müjdeleyen bir talih eseri olarak görülmelidir” demiştir. Nadi, yazısını “Yaşasın Türk Milleti! Yaşasın onun kahraman ve şerefli ordusu!” diyerek bitirmiştir (Tek, 2006:36).

Cumhuriyet Gazetesi'nin Nadi kadar tecrübeli bir başka kalemi olan Burhan Felek de aynı düşünceye sahiptir. "Vazifemiz" başlıklı yazısında Burhan Felek, "Hepimizin vazifemiz, bu tarihi ve hayati günlerde bu nizam, kanun ve vazife sembolüne yardımcı olmaktır" diyerek darbecilere destek vermektedir. Cevat Fehmi Başkut'un hedefi ise daha düne kadar DP'nin yanında yer alıp da darbeyle birlikte derhal saf değiştiren gazetecilerdir: "Ne uzağa gidiyoruz, bu bahiste basında da birçok misal verebiliriz. Bazı gazeteler, daha dün, kırk sekiz saat evvel, DP'nin en hararetli taraftarı, hatta birçoğu onun lütufdidesi iken bugün hürriyet mücahidi kesiliverdiler. Meğer ne büyük bir sabırsızlıkla bugünü bekliyorlarmış. Yarabbi, biz niçin böyleyiz?" Başkut'un ifadeleri gerçeği yansıtmaktadır; gerçekten de iktidar günlerinde DP'nin borozanlığını yapan pek çok gazeteci sanki sihirli bir deynek değmişçesine bambaşka bir kimliğe bürünmüşlerdir (Tek, 2006:36). Cumhuriyet'in kıvrak kalemlerinin darbecilere yönelik destek yazıları aralıksız sürer. Hamdi Varoğlu'nun "Hayır, O Değil, Bu!" başlıklı yazısında kullandığı üslup, "darbe dönemi" basın için ibretlik ifadelerle doludur.

27 Mayıs'ı "Türk'ün vakarına yakışan bambaşka bir ihtilal" olarak nicelendiren Varoğlu, bu iddiasının gerekçelerini de şöyle sıralar: "Aydın kafaların ihtilalı bu. Sizi, sizin kanınızla değil, kendi damarlarındaki asil kanın azametli şahlanışıyla boğanların ihtilalı. Çünkü, ihtilal değil, sadece çalınan hakların geri alınışı. (...) Yeryüzünde yapılan ilk ihtilaldan zamanımıza kadar tek bir hükümet devirme hareketi göremezsiniz ki, başının içi aydınlık dolu olan şanlı Türk subayının, kadife eldivenli demir eliyle indirdiği bu yumruklardan ölçülü olsun. Boşuna korkanlar belki şimdi bu korkularından dolayı pişmandırlar. Gözlerim asil Türk ordusunun kurtardığı milli gururundan taşan gözyaşlarıyla nemli, göğsüm kabarık, tekrarlıyorum: ihtilal bu mu? Hayır, o değil, bu" (Tek, 2006:36-37).

Haluk Y. Şehsuvaroğlu'nun "Ordu ve Hürriyet" başlıklı yazısında da benzer bir üslup hakimdir. Tarihi şan ve şerefle dolu Türk ordusunun yurdu asırlar boyunca kahramanca koruduğunu, birbirinden eşsiz zaferler kazandığını ve büyük başbuğlar yetiştirdiğini hatırlatan Şehsuvaroğlu, "Türk ordusu memleketin istiklalini daima

ayakta tutmuş ve buhranlara düştüğümüz günlerde de millete hürriyetini vermiştir" tespitini yaparak, 27 Mayıs'ı "hürriyeti koruyan ihtilal" olarak ilan eder.

Tıpkı diğer gazeteler gibi Cumhuriyet'te de Atatürk takıntısı vardır. "Evet, Ölmemiş" başlıklı yazısında Atatürk'ü edinen Cevat Fehmi Başkut, "Böyle bir adama öldü demeye insanın dili varır ve buna kim inanır?" diye sorduktan sonra şöyle devam eder: "Son senelerde kaç defa aklımdan geçti ve kaç defa kendi kendime aynı şöyle söyledim: - Atatürk ölmemeliydi. Şimdi O'ndan başka öldükten sonra dahi bu kadar çok yaşamakta olan bir başka Büyük Adam bulunmadığını düşünüyor ve bu sözün beyhudeliğini anlıyorum" (Tek, 2006:38).

28 Nisan'da İstanbul Üniversitesi önünde toprağa düşen gençlerin ölürken Atatürk'ün adını tekrarladıklarını, "bir devri kapayıp yeni bir devir açan ordunun Başkumandanı"nın da Atatürk'ün sözlerini tekrarladığını ve Atatürk'ün büstü yanında resimler çektiğini belirten Başkut, ibret dolu satırlarını şöyle sürdürür: "Her tarafta O'nun resmi, her tarafta O'nun cesareti ve yılmazlığı, daha mühimi her tarafta O'nun ülküsü, O'nun fikirleri, O'nun ruhu. Sanırsınız bir Atatürk bin, on bin yüz bin Atatürk oldu. (...) Böyle bir adama öldü demeye insanın dili varır ve buna kim inanır? 10'uncu Yıl Nutku'nun sonunda: - Ne mutlu Türküm diyene! Cümlesini haykırmıştı. Şimdi bu cümleyi tamamlamanın yeni bir vesilesiyle karşı karşıyayız: - Ne mutlu Atatürk gibi bir evlad yetiştirmiş olan büyük millete!"

Darbeye dair ilk yazısında "dönek kalemlere" dikkat çeken Başkut'un "Yanlarına Kar Mı Kalacak?" başlıklı yazısının hedefi yine aynıdır. DP'nin iktidarı döneminde yaşanan toplu basın mahkemelerinin ihtilalle birlikte tarihe karıştığını belirten Başkut, "Muhafif ve tarafsız gazeteci, yapılan amansız kanunları tatbik ile mükellef bu mahkemelerde neler çekmemişti. Bir günde buralarda 30-40 basın mensubunun sorguya çekilmesi ve sonra zindana gönderilmesi adi vukuat sırasına geçmişti.

Bu badireden, şahsi hakarete kalkışan bir iki istisnasıyla yalnız iktidar gazetecileri veya ona meyledenler yakayı sıyırdılar. Yani iktidarın kurduğu korkunç polis rejimini alkışlayarak millete keramet mahsulü imiş gibi göstermeye çalışanlar" hatırlatmasını yaptıktan sonra sorar: "İktidar devrilerek cezasını buldu, malum. Peki, ya bu gazeteler ve gazeteciler?" Başkut, kendi sorusunu kendisi cevaplar: "Amaaan, siz de ne tuhaf sualler soruyorsunuz canım, onlar hürriyetçi oldular" (Tek, 2006:38).

“Demir Perde Gerisine Dönmüştük” başlıklı yazısında Menderes dönemini eleştiren Burhan Felek, yaşanan günleri “sarhoşluk devri” olarak nitelendirir. Atatürk’ün kurduğu genç Türk ordusunun subay ve kumanda kadrosunun “kültür, malumat ve batı telakkileri bakımından çok iyi yetişmiş bir zümre olduğunun” ihtilalin ilk uygulamaları sırasında açıkça görüldüğünü belirten Felek, Menderes dönemiyle ilgili olarak “Aziz okuyucular; kısacası, biz demirperde gerisi memleketlerin polisli, hafiyeci, zindanlı, zincirli, tehditli ve rüşvetli sessiz ve karanlık istibdat rejimine düşmüştük” tespitini yapar. Felek, yaşanan günleri ise şöyle değerlendirir: “Bugün, doğan hürriyet güneşi gözlerimiz kamaştırdığı için nereden ve kimlerden kurtulduğumuzu iyice göremiyoruz. Biz şimdi sarhoşluk devrindeyiz” (Tek, 2006:38).

Darbecilere “kadife eldivenli demir yumruk” benzetmesi 27 Mayıs’ı takip eden günlerin moda nitelemesi olarak dikkat çekiyor. Nitekim, “Kadife Eldivenli Orduya” başlıklı yazısında “Atatürkçü adaletin” tecellisini dileyen Hamdi Varoğlu, intikam istemektedir. Varoğlu Yazısına “Hürriyet müjdesini senin kahraman bir subayından aldığım ilk gece gözümün önünden gitmiyor şanlı ordu!” cümlesi ile başladı. Varoğlu’nun komuta kademesinden bir “istirhamı” da olmuştur: Bu da “Demir elindeki kadife eldiveni artık çıkarmalısın. Çalınan haklar geri alınırken senin demir eline çok muhtaç kalacağız. Çalınanları, çiğnenenleri, ezilenleri, yok edilenleri kurtaran elin nasıl bükülemez bir el olduğunu, bu memleket de, bütün dünya da görecektir!” Darbecilerin, hareketin ilk günlerinde “intikam gütmemeleri” övülürken, bazı gazetecilerin “intikam çığırtkanlığı” yapmaları tuhaf bir görüntü arz etse de, yaşanan asıl tuhaflık daha düne kadar DP’yi destekleyen gazetelerin manşetlerine, hatta, logolarına yansıyan değişikliklerde kendini gösterir. 9 Haziran 1960 tarihli Cumhuriyet’in 3. sayfasında ilginç bir haber, yaşanan traji-komik tabloyu gözler önüne sermektedir.

“Gazete başlıklarına bir hal oldu!” başlıklı haberde, “Mücadele” gazetesine ait iki kupür yayınlanır. Kupürlerden biri 28 Mayıs 1960 tarihine aittir ve Mücadele’nin logosunun hemen altında şu ibare yer almaktadır: “Günlük Siyasi Demokrat Gazete”... 30 Mayıs 1960 tarihli ikinci kupürde ise logonun altındaki “demokrat”

ibaresi gitmiş, geriye şu ifade kalmıştır: “Günlük Siyasi Gazete”... Cumhuriyet, bu durumu şu cümlelerle eleştirir: “27 Mayıs inkılabının basındaki tepkileri yalnız sakıt iktidar tarafı sı gazetelerin dil değiştirmeleriyle de kalmamakta, yukarıda görüldüğü gibi bazı gazetelerin başlıklarına kadar tesir etmektedir. Fakat, bu değişiklikler acaba maziyi unutturmaya kafi gelecek midir? İşte mesele buradadır” (Tek, 2006:38-39).

Cumhuriyet’in 10 Haziran 1960 tarihli nüshasının birinci sayfası tamamen “Hürriyet Şehitlerini Dün Ankara’ya Uğurladık” manşetinin altında yer alan aynı konuyla ilgili başlıklara ayrılmıştır. Başyazar Nadir Nadi, “Unutulmaz Gün” başlıklı yazısında, 28 Nisan olayları sırasında ölen gençleri yüceltir: “Bugün milletçe tarihimizin unutulmaz bir gününü yaşıyoruz. Yurdumuzda hak ve hürriyet ışığının yeniden parlaması uğrunda canını feda eden gençlerimizi başkentimizde Atatürk’ün yanına gömeceğiz. Türk üniversitesi ile Türk ordusunu temsil eden aziz ölülerimize yurt düzeyinde, son uykularını uyuyacakları daha layık bir yer bulunamazdı. Körpe hatıraları önünde saygı ve sevgiyle eğiliriz. Allah bir daha milleti böyle badirelerden ve idareyi ele alacakları da böyle dalalet ve cinayetlere düşmekten korusun.”

Nadir Nadi, “Onlar İsted i Öyle Oldu” başlıklı yazısında DP iktidarını “Baskı rejimlerinin sınırı yoktur. Bu iktidar, bir kere o yola saptı mı, eğer pişman olup da vaktinde geri dönemezse, sonuna kadar yürümeye mecburdur. O yol bir uçuruma çıkar. Tepetaklak yuvarlanmak mukadderdi?” cümleleriyle eleştirirken; Yaşar Kemal, yeni dönem için umut var cümleler kurar: “Bizim milletimiz güçlü millet, yapıcı millet. Her hareketinde bunu gördük. Temel devrimlere yönelirsek, aydın olarak, asker olarak onun istekleriyle birlikte olursak, çok az, ama çok az bir zamanda ileri bir millet olmamak için hiçbir sebep yoktur. Bunu böylece bilip şimdiden kolları sıvamalıyız” (Tek, 2006:39-40).

2.1.1.2. 12 Mart 1971 Gazete Manşetleri

Bu bölümde 1960 darbesi sonrasında Türkiye’yi ikinci kez sarsan 12 Mart 1971 Muhtırası sonrası yine Türkiye’de en çok satışıya sahip olan farklı görüşlerle yayın yapan gazetelerin başlıkları incelendi.

2.1.1.2.1. Milliyet

Milliyet Gazetesi’ne bakıldığında mart ayının başında ilginç bir yazı stili başlatılır. Milliyet Gazetesi’nin Genel Yayın Yönetmeni Abdi İpekçi tarafından hazırlanan yazı dizisi, darbelerin sıkça yaşandığı Güney Amerika ülkelerini konu almaktadır. İpekçi, dizinin başladığı günkü Başyazı’ya “Çağımız böyle bir çağ” başlığını atmıştır. İpekçi, Türkiye’de yaşanan şehir gerillası hareketlerini çağın gereği olarak göstermiştir. İpekçi, anarşinin sadece Türkiye’nin değil, başta Latin Amerika ülkeleri olmak üzere tüm dünya için geçerli olduğunu belirtmiştir. İpekçi, ABD, Kanada, Avrupa, Asya ve Afrika’daki gelişmeleri örnek göstermiştir.

Bunlara rağmen Türkiye’de olup bitenlerin görmezlikten gelinemeyeceğini de dile getiren genel yayın yönetmeni Adli İpekçi, bütün dünya için geçerli olan şartların belki de yeni çözüm yollarının bulunmasına ve yeni liderlerin çıkmasına sebep olacağını kaydeder. İpekçi, 4 Mart 1971 tarihli ve “Tağmaç’ın hatırlattıkları” başlıklı yazısında ise Genelkurmay Başkanı’nın o günlerdeki bir konuşmasına dokunarak, muhtemel bir muhtıranın son çare olabileceğine tüm dikkatleri çeker.

Muhtemel darbe söylentileri üzerine açıklama yapma lüzumu hisseden Org. Tağmaç’ın sağ ve aşırı solun orduyu ihtilal yapmaya zorladığını, ancak bu kışkırtmalara alet olmamak gerektiğine yönelik mesajlar verdiğini hatırlatan İpekçi, “Genelkurmay Başkanı’na göre Türkiye, Afrika ülkelerine benzetilmemeli ve Silahlı Kuvvetler’in müdahalesi ancak Ulusal Güvenlik için başka hiçbir çare kalmadığı zaman düşünülmelidir” şeklindeki sözlerini aktardıktan sonra, “Genelkurmay Başkanı’nın bu görüşüne katılıyoruz” tespitini yapar (Tek, 2006:114).

“Her ne kadar' anarşik olayların gelişmesiyle birlikte demokratik ilkelere inananlar arasında dahi otoriter bir rejime ihtiyaç duyanların arttığı belli olmakta ve Silahlı Kuvvetler mensupları arasında da rejimin bugün düşürüldüğü durumda memleket sorunlarına çözüm yolu bulunamayacağı, ayrıca aşırı uçların ulusal güvenliğimizi tehlikeye soktukları görüşü hakim olmakta ise de, bugün rejime yapılacak askeri bir müdahalenin beraberinde getireceği riskleri iyice hesaplamak gerekir” diyen İpekçi, kendince yapılması gerekenleri sıraladıktan sonra şu hükme varır: “Bunlar yapılmazsa o zaman giderek olgunlaştırılacak ortam Genelkurmay Başkanı'nın sözünü ettiği son çareye başvurmaktan başka alternatif bırakmayabilir.” (Tek, 2006:114-115).

Askeri müdahalenin “haklı gerekçeleri” olabileceğinden bahseden İpekçi, muhtıradan bir gün sonra yayınlanan "Muhtıra ve Gerçekler" başlıklı yazısında, ordunun çaresizliğini ve darbenin haklılığını savunur. Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarının imzasını taşıyan muhtıranın açık bir ultimatoma olduğunu belirten İpekçi, yapılan girişimi parlamenter rejimin demokratik hukuk düzeni kurallarına aykırı bulmanın mümkün olduğunu; ancak, olaya salt hukuk açısından bakmayınca, “verilen muhtıranın aslında parlamenter rejime ve demokratik düzene son vermeyi değil tam tersine rejimi kurtarma amacı güttüğünün düşünülebileceğini söyler. Komuta kademesinin parlamenter rejime son verip yönetime el koymak yerine, muhtıra vermek suretiyle, “aslında parlamenter düzenin güçlendirilmesi istediği” iradesini ortaya koyduğunu da belirten İpekçi, komutanların, “vahim ortamın partiler üstü bir anlayışla Meclisimizce değerlendirilmesini” ve “Kuvvetli, inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkilini” önerdiklerini savunur. “işin bu özellikleri dikkate alınca salt hukuk açısından antidemokratik gözükün olayın demokratik düzenin korunabilmesi amacını güttüğü ortaya çıkacaktır” diyen İpekçi, konuyla ilgili son değerlendirmesini şöyle yapar: “Kuvvet Kumandanları alttan gittikçe artarak geldiği belli olan baskılar karşısında yapılması istenen müdahaleyi önlemek üzere parlamenter rejimi yaşatabilmek için bir imkan tanınması yolunu seçmişler, bu davranışları ile de demokrasiye bağlılıklarını göstermişlerdir. Buhranı atlatacak ve demokratik düzeni yaşatmak şimdi parlamentonun ‘partiler üstü’ bir anlayışla ve duruma gerçekçi bir yaklaşımla bulup uygulayacağı çözüm yollarına bağlıdır” (Tek, 2006:115-116).

Altan Erbulak, “Karavanının tadı” başlıklı yazısında kullandığı "Biz böyle bir toplumuz. Asker doğmuşuz. Askeri sembol yapmışız, bayrak yapmışız. Ne olur, dokunmayın askere... " ifadeleriyle dalkavukluğun zirvesine çıkarken; Türkiye'nin içinde bulunduğu sıkıntıları Nasrettin Hoca'nın “yorgan gitti, kavga bitti” sözüyle özetleyen Burhan Felek, müdahaleyi savunur. Felek'in bir sonraki yazısının konusu ise Başbakan Süleyman Demirel'in günahları ve sevaplarıdır. Kamuoyunun bir süredir ordu müdahalesi beklediğini belirten Felek, önemli olanın muhtıra değil, demokrasi ve laik cumhuriyetin korunması olduğunu, hükümeti uyarın ordunun da bunu istediğini ve parlamenter sisteme bir şans daha verdiğini söyler. İktidarıyla, muhalefetiyle, basınıyla hemen her kesimin, sorunları ya çok küçük ya da çok büyük görerek ister istemez siyasi bir buhranın oluşmasına sebebiyet verdiklerinin altını çizen Felek, Türkiye halkından henüz varamadığı bir demokratik olgunluk ve bir sabır beklemekte hata eden Demirel'in, özellikle adam kaçırma, banka soyma, bomba atma, devletin güvenlik kuvvetlerine silahla mukavemet etme gibi huzur kaçıran ve asayiş bozan hareketleri önleyemediğini ve önlemeyenleri de tasfiye edemediğini ifade eder. Böylece devleti ülke içinde zayıf düşüren Demirel'in hiç kimseden gereken desteği alamadığını da belirten Felek, ülkenin sıkıntıya sürüklenmesinde, senelerce hükümet adamlığı yapma imkanı olmayan” Demirel'in tecrübesizliğinin yanı sıra, “Türkiye’de hiçbir zaman bu kadar geniş hürriyetler veren ve icra kuvvetini de bu derece zayıf mevkide tutan bir Anayasa”nın da etkili olduğunu söyler(Tek, 2006:116).

2.1.1.2.2. Cumhuriyet

3 Mart 1971 tarihli baskının birinci sayfasında çıkan ve Türkiye’yi batmak üzere olan bir ülke olarak gösteren ayrıca ordunun müdahalesinin ne kadar yerinde olacağını anlatan Cumhuriyet Gazetesi'nin muhtıraya yaklaşımı da Milliyet Gazetesi'nden farklı değildir. Yapılan muhtıranın tek çare olarak kaldığını iddia eden Cumhuriyet Gazetesi, Meclis'in mevcut aritmetiğini eleştiren ve kurulması muhtemel CHP, DP ve MGP üçlü olan hükümetini de "troyka yönetimi "ne benzeten Akbal, müstakbel alternatif olan demokratik seçimlerin de çözüm olamayacağını öne sürmektedir ve bunu açık bir şekilde ifade etmektedir.

Halk oyunu ciddiye almayan ve Türk halkını kendini yönetmekten ve yöneticisini seçmekten aciz olarak gören Akbal, muhtıradan 9 gün önce kaleme aldığı tarihli yazısına "Ayak sesin" başlığını atarak, orduya davetiye çıkarmıştır. Yapılan bütçe oylamasından çıkan sonuçlara bakıldığında ise 25 oyluk bir çoğunluğa dayanarak ayakta duran Demirel hükümetinin güven vermediğini, bu hükümet yerine kurulması muhtemel Feyzioğlu, Bozbeyli, Ecevit üçlüsünün de istikrarı yakalayamayacağını belirten Akbal, Meclis'te daha sağlıklı bir denge kurulması amacıyla gidilecek herhangi bir seçimden de mevcut duruma benzer bir Meclis tablosunun ortaya çıkacağını söyler. Seçimlerin aslında çözüm üretmeyeceğini, "sandıksal demokrasi" adı verilen, ama gerçekte demokrasiyle tamamen ilgisiz bir oyundan ibaret olan seçimlerden başka sonuç beklenmesinin zaten imkansız olduğunu öne süren Akbal, şöyle devam eder: "Seçmen, seçemiyor işte! Okumasız, yazmasız, kolay aldatılan, hemencecik uyutulan bir seçmen yığını! Karşısına aday olarak çıkan bir mutlunun mutlusu azınlık! Şu partideki bay falanca bir de bakıyorsun bu kez başka partinin aday! Ya da iktidar partisinden muhalefete, muhalefetten iktidara transfer oluvermiş! Kısacası birkaç bin aday adayı arasında bir danışıklı dövüş... Liste başlarına oturanlar önceden seçilmiş sayarlar kendilerini. Bütün iş ön seçimde. Parayı veren nasıl düdüğü çalarsa burada da parayı veren, ama en çok parayı veren liste başına kurulur. Neymiş, sandıksal demokrasiymiş!... Bu tip hesaplar yapanları gördükçe, bu tip hesaplar üstüne yazılanları okudukça gülmemek için kendisini zor tuttuğunu da belirten Akbal, "beklenen çare'yi şöyle gösterir: "Evet, adım adım yürüyor o 'beklenen'! Nedir o? Bir bilinçtir. Ulusun ayaklanmış bilincidir, umududur, güvenidir. Atatürk'ün Anıtkabir'den dışarı çıkmasıdır. Gençliğin, bu ulusun bütün uyanık güçlerinin şahlanmasıdır. Bir adım, bir adım daha... Kentte, dağda, köyde... Umudunu tam yitirirken duyulan bir ayak sesi. Şairler gelecekte haber verir. Falcı olarak değil, bir ülkenin yarımını önceden gören, sezen, duyan bir çeşit ermiş gibi" (Tek, 2006:117-118).

Cumhuriyet'in orduya davetiye çıkaran yazarları Akbal'la sınırlı değildir. Orduların varlık gerekçesinin, "milli pazarı yabancıya sömürmemek" olduğunu belirten İlhan Selçuk da, darbe çığırkanlarını kervanına katılır.

Milli Kurtuluş Savaşı'nın, Türk pazarını ele geçirmek, Anadolu'nun yer altı ve yerüstü kaynaklarına el koymak isteyen yabancı ordulara karşı verildiğini hatırlatan Selçuk, "Milli pazar yabancıların eline geçtiği zaman ordunun sınırdaki beklemesinin bir hikmeti kalmaz" tespitini yapar. "Çünkü sınırlar ve sınırlardaki gümrükler, milli pazarı korumak içindir. Milli pazarın hakim tepeleri yabancı eline geçmiş vatan topraklarında ordunun rolü, yabancı sömürüsüne bekçilik derekesine düşer" diyen Selçuk'un bahsettiği ordunun Türk ordusu; milli pazarını kaybetmek üzere olan ülkenin de Türkiye olduğunu tahmin etmek zor değildir. Nitekim, Cumhuriyet'in muhtıradan bir gün sonraki nüshasında Nadir Nadi imzasıyla yayınlanan "Devrimci Ordunun Sesi" başlıklı yazı, Akbal'ın 3 Mart tarihli "Ayak Sesi" ve Selçuk'un 4 Mart tarihli "Ordunun Varlık Gerekçesi" başlıklarını tamamlar gibidir. Yazısına, "Aylardan beri beklenen olay nihayet gerçekleşme yoluna girmiştir" cümlesiyle başlayan Nadi, "Silahlı Kuvvetleri'mizin ultiyatomu yalnız hükümetin çekilmesini emretmekle kalmamakta, aynı zamanda 'mevcut anarşik durumu giderecek ve Anayasa'nın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılap kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kuralları içinde' işbaşına getirilmesini de zaruri görmektedir" diyerek muhtıraya destek verir. "12 Mart Muhtırası" başlıklı yazısında, "haklı çıkmanın" ve "amacına ulaşmanın" gururunu doyasıya yaşayan Selçuk, muhtıranın, "yozlaşmış parlamentoculuğa", "lekeli siyasi iktidara" ve "iktidarın şaibeli başına" verilmiş bir ultiyatom olduğunu söyler.

Muhtıra veren ordunun, "Atatürk'ün inkılap kanunlarının uygulanması" ve "Anayasanın öngördüğü reformların yapılması" konusunda isteklerde bulunduğunu belirten Selçuk, muhtıranın Anayasa'nın öngördüğü reformları yapmayan ve inkılap kanunlarını uygulamayan toplumsal güçlere karşı verildiğini öne sürer. Bununla birlikte muhtıranın, tutucu politika çevrelerinden yapamayacakları işleri istediğini, çoğunluğu tutucu ve gerici olan politikacılardan "reform ve inkılap" beklemenin tabiata aykırı olduğunu da belirten Selçuk, iktidarı elinde bulunduran güçlerin, "önce zaman kazanma ve sonra orduyu dize getirme oyunlarını sahneye koymak için hemen harekete geçeceklerini iddia ederek muhtırayla yetinmediğini ortaya koyar.

“Devrimci çizgide olumlu bir adım” olarak nitelendirdiği muhtıranın, “Atatürkçülük ve 27 Mayıs doğrultusunda, Türk ordusunun devrimci geleneğine ve yapısına uygun bir tarihi belge” olduğunu da belirten Selçuk, Atatürkçü öğretmenlerin, gençliğin, aydınların, halkın ilerici güçlerin, devrimci sendikaların, derneklerin elbirliği etmesini ve ordunun devrimci tutumu yanında yerini alması “milli bir görev” kabul etmelerini ister. “Cici demokrasinin cılkı çıkmıştır” diyen Selçuk, Demirel’in istifasını “demokratik bir istifa” olarak değerlendiren İsmet İnönü’yü de eleştirir. Selçuk, “Cumhuriyet devletinin bağımsızlık temellerini sarsan, devletin devletliğini yok eden, milli kaynakları yabancılara peşkeş çeken, ekonomisinin hakim tepelerini yabancı grupları eline bırakan, Anayasa’yı ihlal eden, Emniyet müdürlüklerini işkencehaneye çeviren bir sömürücü siyasi iktidarın Morisoncu yönetimine karşı” ordunun, Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu’nun 35. maddesini uygulamakta geç bile kaldığını iddia eder (Tek, 2006:118-119).

Geçen haftanın olaylarını, “Haftanın Raporu” başlığı altında irdeleyen Cumhuriyet, 12 Mart sonrasındaki ilk değerlendirmesini “Geliyorum diyen ultiatom” başlığı altında verir ve muhtıranın haklı gerekçelerini sıralar. Demirel hükümetini kuvvet komutanlarının muhtırasının değil, “politikayı ışık kulübünde kağıt oynamak telakki eden üç kağıtçıların, ön seçim dalaverecilerinin, Meclis koridorlarını oy avcılığı haline getirenlerin, cehaletin ve kurnazlığın” yıktığını söyleyen Cihad Baban’ın tespit ve iddiaları, Demirel’i “vatana ihanetle” suçlayacak kadar ileri giden İlhan Selçuk’un ifadeleri yanında iltifat gibidir. Daha düne kadar “226 oyu bulup düşürürler, başka türlü çekilmem” diye direten Başbakan Demirel’in, muhtırayı yedikten sonra istifa etmesini ve onun bu hareketini “övgüye layık bir soğukkanlılık” olarak nitelendiren yazı “kemiksiz” yazarları sert dille eleştiren Selçuk, “Şerefli ve haysiyetli bir istifa mı bu? Demokrasiye uygun bir çekiliş mi bu?” diye sorar (Tek, 2006:119-120).

Eğer muhtırayı demokrasiye, Anayasaya, hukuku devletine aykırı buluyorsa, muhtıra zoruyla istifa eden Demirel’in şereften ve haysiyetten yoksun olduğunu belirten Selçuk, “Eğer Süleyman bey Silahlı Kuvvetler muhtırasını hukuk devletine ve Anayasa’ya aykırı buluyor idiyse, Cumhuriyet Devleti Hükümetinin Başbakanı olarak, ‘Devlet ve Anayasa her şeyin üstündedir, çekilmem’ diyebilmeli idi.

İşte o zaman şeref ve haysiyetten söz açmaya hakkı olurdu” tespitini yapar. Demirel için, Anayasa ya aykırı ve hukuk dışı bir zorlamayla makamını bırakıp kaçan insan, Türkiye Cumhuriyeti’nin Başbakanlık koltuğunda oturmaya layık olmayan bir kemiksiz yaratıktır” tanımlaması yapan Selçuk, “ödeklilik etmiştir dediği Demirel’in, “iktidar süresince Anayasa ve hukuk devletine sadık kalmadığını”, “başında bulunup yürüttüğü cici demokrasi düzenine inanmadığını”, “kusurlu ve suçlu olduğunu”, “Anayasa’ya ihanet ettiğinin bilinci içinde” bulunduğunu söyler. “Yolsuzluklarla şaibeli olan ve bu yolsuzlukları kovuşturmak yolunda kanunların işletilmesini engelleyen; Anayasa’nın öngördüğü reformları hasır altı eden; Anayasa’nın amir hükümlerini hiçe sayan; milli menfaatler konusunda milleti aldatmak için gerçek dışı demeçler veren; Cumhuriyet’in temel ilkelerine ve Atatürk devrimlerine daimi ihaneti, iktidar mesleği edinen; bağımsız Türkiye’nin tarafsız Başbakanı diye nitelenecek yerde, yabancı bir devletin taraftarı olarak ünlenen; insan haklarını ve anayasal özgürlükleri devamlı çiğneyen ve çiğneten Demirel’in “Cumhuriyet’in temel varlığına bağlı zinde kuvvetlerin muhtırasını alır almaz, şapkasını giyip kaçtığını belirten Selçuk, Demirel destekçilerine de şu tavsiyelerde bulunur: “Süleymanlılar hiç çırpınmasınlar... Cici demokrasinin inançsız sambacıları, kendilerini bile inandırmayan çeşitlemelerde kalem sallamasınlar. Süleyman beyin istifası ne şerefli, ne haysiyetlidir, ne de gerçek demokrasiyi korumak içindir. Eğer ortalıkta bir demokrasi olsaydı, şerefli ve haysiyetli davranış, demokrasiyi korumak için muhtıraya direnmek olurdu. Demokrasi gerçekten var olmadığı ve Anayasa rafa kaldırıldığından ötürüdür ki, Bay Süleyman şapkasını giyip savuşmuştur. Şimdi tutucular koalisyonu başka aday arayadursun; ve şapkası Süleyman beye, Süleyman bey de şapkasına emanet olsun” (Tek, 2006:120-121).

Demirel’e yönelik eleştirilerini “Asiye nasıl kurtulur?” başlıklı yazısında da sürdüren Selçuk, Türkiye’nin tek kurtuluşunun “devrim” olduğunu söyler. Türkiye’yi ne Demirel’in, ne İnönü’nün, ne de Erim’in kurtarabileceğini kaydeden Selçuk, çözüm yolunu şöyle gösterir: “Bu gidişle Asiye’yi kimse kurtaramaz. Asiye’yi kurtarmak için bir tek yol vardır: Devrim, derler adına. O yola girmeden nafiledir çabalar.” Selçuk’un önerdiği “devrim” formülü, Akbal’ın “Önce devrim” başlıklı yazısında bir kez daha gündeme getirilir. Selçuk’tan çok daha sert ifadeler kullanan Akbal, muhtırayla yetinmemekte, ihtilal istemektedir.

22 Şubat 1931 'de, “Türk ulusu ne vakit yükselmek için bir adım atmak istemişse, bu adımın önünde daima öncü olarak, ulusal amacı gerçekleştiren kendi kahraman çocuklarından kurulu ordusunu görmüştür” diyen Atatürk’ün 27 Mayıs 1960’dan sonra 12 Mart 1971’de bir kez haklı çıktığını kaydeden Selçuk, “Devrim Üzerine” adlı kitabında “Atatürk ne yaptıysa, yukarıda tanımladığı devrimci ordu gücüne dayanarak yaptı” tespitini yapan Doğan Avcıoğlu’na hak verir.

Oya dayanmayan, halk dalkavukluğunu önermeyen, bilgisiz yığınların hoşuna gitmek için gericiliği okşamayan gerçek bir demokrasi kurmak isteyen Mustafa Kemal’in, önceleri hoşla gitmese de yüzde yüz halk yararına olan ileri adamları atmaktan çekinmediğini belirten Selçuk, “12 Mart atılımını da devrimci ordumuza borçluyuz. Yarım kalmış Atatürkçü devrimleri gerçekleştirmek amacıyla girişilen bir eylemdir bu” tespitini yapar.

10 yıldır kısır çekişmelerle vakit öldüren bir Parlamento’ya, AP iktidarına, beceriksiz ve kayıtsız muhalefete ve Atatürk’e sırt çevirişe karşı verilen muhtıra ile Anıtkabir’den çıkan Atatürk’ün, sert bir tokat attığını kaydeden Selçuk, bu tokadın acısının pek uzun sürmeyeceği düşüncesindedir. Demirel’inden Ecevit’ine, İnönü’sünden Feyzioğlu’suna kadar bütün parti liderlerinin, “cici demokrasi oyunlarına dönmek için” tetikte bekleyeceklerini öne süren Selçuk, “12 Mart atılımcıları Parlamento’yu dağıtmadıkları, yerine devrimci bir Meclis kurulmasına gitmedikler için bir süre sonra pişmanlık duymasınlar! Hepimiz bir kez daha, ele geçmiş bir fırsat gereğince değerlendirilmediği için üzülmeylem!” uyarısında bulunur (Tek, 2006:121-122).

2.1.1.3. 12 Eylül 1980 Gazete Manşetleri

Türkiye’de izleri çok zor silinen 12 Eylül 1980 Darbesi sonrası gazeteler çok farklı yayınlar yapmış, Hürriyet ile Milliyet gazeteleri yayınlarıyla darbeyi desteklemiştir. Ulusal ve uluslararası arenada dikkat çeken başlıklar kullanılmıştır.

2.1.1.3.1. Hürriyet

“12 Eylül Darbesi’ne en açık desteği Hürriyet Gazetesi vermiştir. 10 Eylül tarihinden itibaren yayınlanmaya başlayan “Lider” başlıklı araştırma yazısı, orduya davetiye niteliğinde görülmüştür. Sadun Tanju'nun söz konusu yazı dizisinden başka, Hürriyet Gazetesi’nin 13 Eylül 1980 tarihli nüshasında çıkan haberlerde yer alan "27 Mayıs 1960 / Türk silahlı kuvvetleri ilk uyarısını 20 yıl önce yapmıştı", "12 Mart 1971 / İkinci uyarı 11 yıl sonra geldi" ve "27 Aralık 1979 / Uyarı mektubu ve birliğe çağrı" başlıkları da Hürriyet Gazetesi’nin sadece 12 Eylülü değil, aynı zamanda 27 Mayıs ve 12 Mart’ı da desteklediğini ortaya sunmaktadır” (Tek, 2006:190-191). Hürriyet’te 12 Eylül Darbesi ve devamında takip eden günlerde yayınlanan bazı haber başlıkları şöyle sıralanabilir: (Tek, 2006: 191).

- *Lider, halkın bütününe zafere ulaştıran adamdır (10 Eylül 1980, s.1)*
- *Lider, kuşklar, korkular, sapmalar içinde olmaz. Ulusal Kurtuluş’un İsmet Paşaları, Fevzi Paşaları, Kazım Karabekir Paşaları vardı. Ama lider denince Mustafa Kemal vardı. Bugünkü liderlerimiz çok aykırı olmayan düşünce ve tutumlar karşısında bile hemen yaygarayı basıyorlar ve insanlık suçundan vatan ihanetine kadar en ağır suçlamalarla kendileri gibi düşünmeyenlere kolayca kıyıyorlar. (10 Eylül 1980, s.1)*
- *Terörün sonucu: Yönetim Milli Güvenlik Konseyi’nde / Atatürk yolunda devam (13 Eylül 1980, s.1)*
- *Atam! Ne sağ, ne sol... Atatürk Türkiyesi doğrultusunda bir ülkenin haysiyetli kişileri birlik içinde, dipdiri ve senin yolundayız. Buna asla şüphen olmasın; Senin emanetin Cumhuriyet, ilelebet payidar olacaktır. Hainler, gafiller, tüm iç ve dış düşmanlar hak ettiklerini bulacaklardır. Müsterih ol Atam. İmza: Hürriyet (13 Eylül 1980, s.1)*

- *Dünya bizi konuşuyor / Ortak Pazar'a göre "iç savaş" önlenecek (13 Eylül 1980, s. 3)*
- *AET Sekreteri: Müdahaleye terörün tırmanışı neden oldu' dedi (13 Eylül 1980, s. 3)*
- *Hollanda ordunun yönetime el koymasını ilk haber olarak verdi (13 Eylül 1980, s. 3)*
- *Kıbrıs'ta halk gün boyunca radyo başından ayrılmadı (13 Eylül 1980, s. 3)*
- *Dış basın ne diyor? / Alman televizyonu: Evren ilerici, ülke sever bir asker (13 Eylül 1980, s. 3)*
- *27 Mayıs 1960 / Türk silahlı kuvvetleri ilk uyarısını 20 yıl önce yapmıştı (13 Eylül 1980, s.6)*
- *12 Mart 1971 /İkinci uyarı 11 yıl sonra muhtıra ile geldi (13 Eylül 1980, s. 6)*
- *27 Aralık 1979 / Uyarı mekruhu ve birliğe çağrı. Genelkurmay Başkanı Org. Evren zamanın Cumhurbaşkanı Korutürk'e ziyaretinde kendisine iki ayrı mekrup sunuyordu. Mektuplardan birisi Evren'in imzasını taşıyor ve Cumhurbaşkanına sunuluyordu. Diğeri hem Evren'in hem de diğer komutanların imzasını taşıyor ve hükümetler diğer siyasi partilere yöneltiyordu (13 Eylül 1980, s. 6)*
- *12/13 Eylül 1980 (Fotoğraflarla ihtilal) (13 Eylül 1980, 10)*
- *Eski parlamenterler konuştu: "Yeni yönetim hayırlı olsun" / Mustafa Üstündağ: Hareketin ülke için hayırlı uğurlu olmasını diliyorum. / Nahit Mentеше: İnşallah devlet bundan güç alır / Fehmi Cumalıoğlu: Türk Silahlı Kuvvetleri idareye efendice, kansız şekilde el koydu (14 Eylül 1980, s.1)*
- *Cüneyt Arcayürek yazıyor / Türkiye demokratik ve laik bir ülkedir (14 Eylül 1980, s.1)*
- *Dünya bizi konuşuyor / Schmidt: Türkiye'ye yardım devam edecek /Amerika: Türkiye'de demokrasinin en kısa zamanda yeniden tesis edileceğini umuyoruz (14 Eylül 1980, s.1)*
- *Dünya Bizi konuşuyor / Observer: Teröristler temizlenip yönetim sivillere devredilecek / BBC: Diplomatik çevrelere göre Türkes bit gerilla hareketine girişecektir / The New York Times: Ordu son bir yıl içinde politikacıları uyarmıştı / Akropolis: Yunanistanlı sosyalistler ders almalı (13 Eylül 1980, s. 3)*

- *Dünya bizi konuşuyor / Washington Post: Türkiye bir Güney Amerika Cumhuriyeti değil/Der Spiegel: Övün, çalış, güven /BBC: Sivil hükümet açıklanacak (16 Eylül 1980, s.3)*
- *Eski Cumhurbaşkanı Korutürk, Org. Evren'e tebrik mesajı gönderdi (16Eylül 1980, s.11)*
- *Dünya bizi konuşuyor / Avrupa Parlamentosu "Türkiye'yi kınama" önerilerini reddetti (20 Eylül 1980, s.1)*

2.1.1.3.2. Milliyet

Yaşanılan darbe hakkında yayınladığı haberlerde genellikle dış basından iktibaslar yapıp, yurt içindeki kişi ve kurumların görüşlerine yer veren Milliyet Gazetesi, 13 Eylül tarihli başyazısında asıl bakış açısını ortaya koyar ve darbecileri destekler. (Tek, 2006:192). Milliyet'in 12 Eylül Darbesi'ni takip eden günlerde yayınlanan manşetlerinden bazı örnekler şunlardır: (Tek, 2006:192).

- *Ordunun yönetime gelmesi dışta olumlu karşılandı (13 Eylül 1980, s.3)*
- *Ordunun yönetime el koyma hareketi titizlikle hazırlanmış bir planla gerçekleştirildi (13 Eylül 1980, s.6)*
- *Başyazı: Demokrasi için "12 Eylül'ün başarısı şarttır (İmza: Milliyet) (14 Eylül 1980, s.1)*
- *Türkiye'deki durum dünyada temkinli bir iyimserlik ve olumlu bir anlayışla karşılandı / Liderlerin intihar edici tutumları, Ordu'yu başa getirdi (14 Eylül 1980, s.6)*
- *Celal Bayar: Şimdi daha rahatım, Sunay: Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koyması bir zaruret olmuştu (13 Eylül 1980, s.6)*
- *İstanbul Üniversitesi: Yeni yönetimi destekliyoruz (13 Eylül 1980, s.1)*
- *Dış basın yeni yönetimi destekliyor (13 Eylül 1980, s.1)*
- *Dış tepkiler / BBC: Yeni yönetimin Türkiye'ye huzur getireceğine herkes inanıyor (13 Eylül 1980, s.6)*
- *Üniversiteler Evren'e bağlılık telgrafı gönderdi (16 Eylül 1980, s.1)*
- *İsrail, Fransa ve İngiltere yeni yönetimi savundu (16 Ekim 1980, s.1)*
- *Batı basını olumlu derken, doğu basını yorum yapmıyor (16 Ekim 1980, s.1)*

- *MBK üyeleri: Harekat zamanında yapılmıştır (16 Eylül 1980, s. 7)*
- *Yunan basını, yeni yönetim için olumlu tepki gösterdi (17 Eylül 1980, s.3)*
- *Prof. Irmak: Ordunun yönetime el koyması zorunlu olmuştur (17 Eylül 1980, s.4)*
- *12 Eylül ve Kemalizm (İsmet Giritli) / 12 Eylül'ün ideolojisi Kemalizm'dir (17 Eylül 1980, s.5)*
- *Evren1 in basın toplantısından notlar / Başarılı bir basın toplantısı (17 Eylül 1980, s.6)*
- *Devlet Başkanı Evrenin basın toplantısı dış dünyada olumlu yankılar yaptı / MGK bugün yemin edecek (18 Eylül 1980, s.1)*
- *Almanya'da yayınlanan Suddeutsche Zeitung'a göre: Evren, demokrasiye dönüleceğini dünyaya ilan etti (18 Eylül 1980, s. 7)*
- *Washington Post gazetesinin eski yazı işleri müdürü: Türkiye'deki durum insan haklarına aykırı değil (19 Eylül 1980, s. 7)*
- *Frankfurter Allgemeine Zeitung: Evren kısa zamanda ordusu ile birlikte kışlasına çekilme taraftarı (20 Eylül 1980, s.6)*
- *İsviçre Basını: Ordu, Türk ekonomisine düzen getirecek (20 Eylül 1980, s.6)*
- *Turan Güneş: Türkiye demokrasiden ayrılmış değildir (25 Eylül 1980, s.6)*
- *Kaddafi Evreni kutladı (24 Eylül 1980, s. 4)*
- *Kosigin Başbakan Ulusu'ya kutlama mesajı gönderdi (26 Eylül 1980, s.10)*

2.1.1.3.3. Cumhuriyet

12 Eylül'ü izleyen günlerde darbe hakkında abartılı bir yayın politikası takip etmeyen Cumhuriyet, konuyla ilgili haberlerin başlıklarında da büyük puntolar ve övücü ifadeler kullanmamıştır. Darbeyi destekleyici bir imaj vermekten kaçınan Cumhuriyet, yayınladığı haberlerde çoğu kez edilgen kalmayı tercih etmiş, kendi görüşünü açıklamak yerine, çeşitli kurum ve kuruluş yöneticilerinin darbecilere başarı dileklerini abartısız olarak kamuoyuna duyurmakla yetinmiştir. (Tek, 2006:190). Darbeye karşı çıkmayan, ancak, bu tür haberleri vitrin sayfasına sık sık çıkarmamaya da özen gösteren Cumhuriyet'in 12 Eylül'ü izleyen günlerde attığı manşetler şöyle sıralanabilir: (Tek, 2006:190).

- *Atatürk Üniversitesi Yönetim Kurulu Org. Evren e katlama telgrafi gönderdi (14 Eylül 1980, s.1)*
- *Odalar Birliği Başkanı Yazar, Evren 'e başarı telgrafi gönderdi (15 Eylül 1980, s. 7)*
- *Korutürk, Anayasa Mahkemesi, Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanları Evren'e başarı mesajları gönderdiler (16 Eylül 1980, s. 1)*
- *Başarı ve kutlama telgrafları gönderilmesi devam ediyor (17 Eylül 1980, s. 5)*
- *Ankara'daki yabancı misyonlar 12 Eylülü nasıl öğrendiler nasıl değerlendirdiler? (22 Eylül 1980, s. 5)*

2.2. 15 Temmuz Darbe Girişimi Gecesi Görsel, Sosyal ve İnternet Medyasının Yaşananlara İlk Tepkisi

FETÖ tarafından gerçekleştirilen 15 Temmuz Darbe Girişimi gecesi Türkiye’de ilk tepkiler sosyal medyada olmuştur. Özellikle facebook isimli sosyal paylaşım sitesi başta olmak üzere görsel ve internet medyasında tepkiler dile getirilmiştir. Gazetelerin internet siteleri an be an yayın yapmış, görsel medya yani televizyonlar da canlı yayınlara darbe girişimine karşı tepkilerini dile getirmiştir.

2.2.1. 15 Temmuz Gecesi Görsel Medyanın İlk Tepkisi

15 Temmuz Cuma saat 22.05’te Başbakan Binali Yıldırım, Ahaber kanalının canlı yayınına bağlanarak yaptığı açıklamada, “bir kalkışma girişimi”nin olduğunu belirterek, “Bu girişime izin verilmeyecektir. Bunu yapanlar en ağır bedeli ödeyeceklerdir. Askerin içerisinde bir grubun kalkışması söz konusu” dedi. 16 Temmuz Cumartesi 00.13’te TRT’yi işgal eden kalkışmacı askerler korsan darbe bildirisini okuttu. Cumhurbaşkanlığı kaynaklarınca açıklamanın TSK tarafından yapılmadığına dikkat çekilerek “Korsan bildiridir. Gerekli özenin gösterilmesini rica ederiz” denildi. Korsan bildirinin TRT’de okutulmasından bir süre sonra TÜRKSAT TRT’nin yayını kesti(Anadolu Ajansı [AA], 2016:9).

Saatler 00.26'yı gösterdiğinde bu açıklamaların ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan CNNTÜRK kanalının canlı yayınına bağlanarak, askeri kalkışmaya tepki gösterdi. Ve halkı meydanlara davet etti. Erdoğan, “Milli iradeye yönelik bu ayaklanma hareketine karşı tabii ki hukuk, yasalarımız, anayasamız neyi gerektiriyorsa bunun bir defa cevabını bu yapı ister Silahlı Kuvvetler içinde olsun, bir grup azınlık da olsa ister başka kurumlarımızın içerisinde olsun, gereken cevabı alacaklardır.” dedi. Darbe girişimiyle ilgili ilk soruşturma İstanbul’da başlatıldı. Küçükçekmece Başsavcısı Ali Doğan, darbe girişimini yapan askerlerle ilgili soruşturma başlatıldığını ve askerlerin görüldükleri yerde tutuklanacaklarını bildirdi (AA, 2016:12).

Saat 02.55’te Yeniden NTV’de televizyon yayınına bağlanan Başbakan Binali Yıldırım, “Havadaki jetlerle kurumlarımıza mermi, bomba yağdıranlar adeta bu terör örgütünün elemanı gibidir, devamı gibidir. Asla ve asla böyle bir iş, şanlı Silahlı Kuvvetler bayrağı altında görev yapan hiçbir subayımıza, hiçbir askerimize yakıştırılacak bir iş değildir” dedi. Saat 03.10’da TRT yeniden normal yayınına döndü. TRT Genel Müdürlüğü binasını ele geçirmeye çalışan FETÖ mensubu askerler gözaltına alındı (AA, 2016:15).

TRT’de, darbe girişiminde bulunan bölücü terör örgütü FETÖ/PDY mensuplarının püskürtülmesinden sonra çalışanlar bir araya gelerek kalkışmaya askeri kalkışmaya tepkilerini ifade etti (AA, 2016:83).

2.2.2. 15 Temmuz Gecesi Sosyal Medyanın İlk Tepkisi

Sosyal medya platformları üzerinden yazılanlar; 15 Temmuz darbe girişiminin anlaşılmasında ve toplumsal algının oluşmasında hem darbe karşıtı direnişin organize edilmesini hem de sosyal medyadaki FETÖ’cü propagandanın etkisizleştirilmesini sağladığı görülmüştür. Bununla birlikte çeşitli etiketler üzerinden meydanların sosyolojisinin yaygınlaştırılması demokrasi nöbetinin etkin bir biçimde devam etmesinde etkili rol oynamıştır. Darbe girişimi öncesinde, yaşandığı anlarda ve sonrasında hem en çok kullanılan hashtagler (etiketler) hem de atılan tweetler dikkate alındığında bu mecranın yalnızca darbe girişimine gösterilen direncin bir kaynağı

olmadığı aynı zamanda FETÖ yanlısı hesapların dezenformasyonlarına imkan tanıdığı gün yüzüne çıkmıştır.

“FETÖ’ye yakınlığı ile bilinen bazı kişilerin 15 Temmuz tarihinden önce Twitter hesaplarından yaptıkları bazı açıklamalar, darbeye işaret etmesi veya darbeye yönelik imalar içermesi açısından oldukça dikkat çekmektedir. Darbe girişiminden yaklaşık bir yıl önce, Eylül 2015 tarihinde, ABD’de yaşayan FETÖ yanlısı bir gazeteci, bir Twitter kullanıcısının ülkeye ne zaman döneceğini sorması üzerine “Temmuz 2016” tarihini vermiştir. Bu kişinin ABD’de FETÖ ile yakın temas içerisinde hareket ettiği ve İçişleri Bakanlığının arananlar listesinde bulunduğu bilinmektedir. FETÖ’ye yakınlığı ile bilinen bir başka gazeteci 15 Temmuz tarihinden 8 gün önce attığı bir tweetinde “İyi bir çıkış yok artık! ‘Kötü’, ‘daha kötü’, ‘en kötü’ çıkış var! ‘Kötü’ olan darbe diyeyim, gerisini siz tahmin edin” yazarak bir hafta öncesinden açık açık darbe imasında bulunmuştur. Bu kişinin darbeyi kötü ihtimaller arasında en hafifi olarak nitelenmesi de dikkat çeken bir başka noktadır. Son olarak darbeden bir gece önce 14 Temmuz tarihinde FETÖ’ye yakın bir başka gazetecinin kendi hesabından “Yatakta basıp, şafakta asacaklar” yazarak apaçık bir şekilde darbeyi işaret ettiği görülmektedir. İlerleyen günlerde bu ifadenin kişinin Twitter hesabından silinmesi dikkat çekmiştir” (Miş, Gülener, Coşkun, Duran ve Ayvaz, 2016:65-66).

Verilere bakıldığında atılan tweet sayısı 15 Temmuz Darbe Girişimi gecesi saat 22.00’den itibaren sürekli artış göstermiş ve 16 Temmuz günü bu artış oranı yüzde 223’e kadar gelmiştir. “Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın FaceTime aracılığıyla CNN Türk televizyonuna bağlanması sonrası sosyal medyada atılan tweet sayısının en yükseğe ulaştığı nokta olmuştur.

“Aynı zamanda darbe girişimi ile birlikte Cumhurbaşkanı’nın FaceTime görüşmesi en çok tweet atılan konu oldu. Bununla birlikte 15 Temmuz Darbe Girişimi gecesi Cumhurbaşkanlığının resmi Twitter hesabından yapılan, “Bu kalkışma hangi aşamaya gelirse gelsin, bu akşam sokaklara sahip çıkmaya devam etmeliyiz. Zira her an yeni bir hareketlenme olabilir” açıklaması gecenin en çok etkileşim alan tweeti olarak kayıtlara girmiştir” (Miş, Gülener, Coşkun, Duran ve Ayvaz, 2016:66-67).

Türkiye çapında 15-19 Temmuz tarihleri arasında en çok tweet atılan konu ve etiketlere şöyledir;

#nedarbenediktatörlük, #darbeyehayır, #askerimedokunma, #NoCoupinTurkey, #DemokrasiBayramı, #millettarıhyazıyor, #DarbeciyiYargılaErlereDokunma, #ObamaExtraditeGulen, #AskerimeSevgimSonsuz, #VatanBirBayrakBir, #başkomutanMKATATÜRK olmuştur.

Sosyal medya gündemi dikkate alındığında darbe karşıtlığının hem girişim sırasında hem de sonrasında ana gündem maddesi olduğu görülmektedir. Bu sosyal medya etkisinin Türkiye toplumunun meydanlardaki darbe karşıtı duruşunu doğrulayan bir fotoğraf olduğu ifade edilmelidir. Tam da bu noktada darbe karşıtlığının yanında toplumun demokrasiye sahip çıkması ve aynı zamanda darbe girişimini gerçekleştiren FETÖ üyeleri ile TSK'nın diğer kesimini birbirinden ayırdığı *#DarbeciyiYargılaErlereDokunma, #AskerimeSevgimSonsuz* gibi etiketlerden de net olarak algılanmaktadır. Bunlar dışında doğrudan bir mesaj kaygısı gütmeyen etiketlerin de gündemde yer aldığı söylenebilir. Örneğin *#Hulusi Akar* ve *#15 Temmuz* bunların başlıcalarıdır (Miş, Güleler, Coşkun, Duran ve Ayvaz, 2016: 66-67).

Twitter'ın 15 Temmuz Darbe Girişimi gecesi özellikle FETÖ'cüler tarafından bir dezenformasyon ağına çevrilme gayretleri de oldukça dikkat çekici bir boyutta olmuştur. Günümüze kadar geçmişten bugüne bakıldığında FETÖ'ye yakınlıkları ile bilinen kişilerin soysam medya sayfası olan Twitter hesaplarında darbe girişimi gecesi ve sonrasında kullanılan ifadelerle bakıldığında toplumun darbe girişimine gösterdiği direncin (özellikle psikolojik boyutta) kırılması için çabalarının olduğu görülmektedir. Darbe girişiminin olduğu gün ve sonraki 2 gün içinde burada FETÖ'ye yakın olan 15 Twitter hesabının yaptıkları paylaşımlar incelenmektedir. Dikkat çeken konu, darbe sırasında ve sonrasında bu hesaplardan atılan mesajlarda darbecileri merkeze alan bir tavırdan öte hükümet ve Cumhurbaşkanı Erdoğan karşıtı söylem içinde oldukları gün yüzüne çıkmıştır. Bu söylem darbe girişiminin yaşandığı ilk dakikalarda darbe girişiminin Erdoğan'ın istediği başkanlık sisteminin yolunu açmak üzere hükümet tarafından kurgulandığı iddiası üzerinden yürütülmüştür. Örnek verildiğinde bunlar içinde 257 bin takipçisi olan bir hesapta 15 ve 16 Temmuz

tariflerinde atılan tweetlerde darbenin gerçek olmayıp kurgu olduğuna dair yapılan yorumlar göze çarpmaktadır.

“Batı’nın dikkatini çekmeye yönelik bir girişim olarak bu yorumlarda yer alan #Erdoğansfakecoup ve #OscarGoestoErdoğan etiketleri değerlendirilebilir. darbe girişiminin gerekleştii tarihden itibaren FETÖ’ye yakın hesapların analizi yapıldığında “tiyatro”, “oyun”, “diktatör” ve “dictatorship” kelimelerinin sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Söylemlerde darbe girişiminin FETÖ tarafından gerçekleştirilemeyeceğine yapılan dair dikkat çeken bir başka nokta vardır. Birçok hesapta FETÖ lideri Fethullah Gülen’in darbe karşıtlığını ifade ettiği ve darbeyi kınadığı videosu vardır. FETÖ’ye yakınlığıyla bilinen kişilerce bu video veya buna yönelik haberlerin doğrudan yazılmadığı, başka hesaplardan retweet aracılığıyla paylaştıkları görülmüştür” (Miş, Gülener, Coşkun, Duran ve Ayvaz, 2016:67-68).

Darbe girişimi sırasında FETÖ’ye yakın hesapların halkı yanlış yönlendirmeye çalışması da dikkat çeken bir diğer noktadır. İlk etapta Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Almanya’dan sığınma talebi istediği ve kaçtığı yönündeki haberler bu Twitter hesaplarından servis edilmiştir. Bu hesaplardan ayrıca Cumhurbaşkanı’nın darbe gecesi yaptığı ilk sokağa çıkma çağrısının hemen ardından halkın sokağa çıkmaması için uyarılar da yapılmış ve devamı getirilmiştir.

“oğunlukla Mısır’daki darbeye ve iç savaş ihtimaline atıfta bulunarak Sokağa çıkmama yönünde yapılan uyarılar yapılmıştır. Zaman Gazetesi eski yazarlarından FETÖ’ye yakınlığı ile bilinen bir gazeteci kendi hesabından art arda sokağa çıkmama ağruları ve darbenin başkanlık sistemi için yapıldığı iddialarını aktarmıştır. Genel olarak baktığımızda FETÖ’ye yakınlığı ile bilinen bu kişilerin darbe girişimi gecesi ve sonraki günlerde gösterdiği tavırda toplum psikolojisini manipüle etme çabasının darbenin gerçek olmadığına dair kullanılan ifadeler FETÖ liderini aklama, iç savaş uyarısı, Cumhurbaşkanı’na yönelik ithamlar ve otoriterleşme gibi vurgular üzerinden üretildiği tespit edilmiştir.” (Miş, Gülener, Coşkun, Duran ve Ayvaz, 2016:68).

2.2.3. 15 Temmuz Gecesi İnternet Medyasının İlk Tepkisi

15 Temmuz Darbe Girişimi sırasında ve sonrasında en büyük tepki Türkiye genelinde en çok tiraja sahip olan ve farklı görüşlerde yayın yapan Hürriyet, Milliyet ve Cumhuriyet gazeteleri darbe girişimine karşı tepki göstermiş, yayınlarıyla halkın yanında ve darbenin karşısında olduklarını göstermiştir.

2.2.3.1. Hürriyet

15 Temmuz Darbe Girişimi Gecesi Hürriyet gazetesinin <http://www.hurriyet.com.tr/> adresli haber sitesindeki haber başlıklarından bazı örnekler;

- *Emniyet Müdürlüğü tüm personeli göreve çağırdı*
- *Atatürk Havalimanı uçuşlara kapatıldı*
- *Adana’da polis alarmda*
- *Başbakan: bu bir kalkışmadır*
- *AA: Küçük bir grup darbe girişiminde bulundu*
- *Özel Harekat Eğitim merkezi’nde 2. Patlama*
- *‘Korsan’ darbe bildirisini okuyan spiker*
- *Çevikkuvvet binasının çevresinde tanklar var*
- *Atatürk Havalimanı kapatıldı*
- *AA: Genelkurman Başkanı Akar rehin alındı*
- *Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın evinin olduğu caddede polisten güvenlik*
- *Genelkurmay’da silah sesleri*
- *Taksim’de asker konuşlandı*
- *Asker: “Silahlı kuvvetler yönetime el koydu”*
- *AK Parti İstanbul binasında askerler*
- *Cumhurbaşkanı Erdoğan, Atatürk Havalimanı’na geliyor*
- *Mersin Limanı’nda askeri kontrol*
- *Dünyadan tepki yağıyor*
- *Kılıçdaroğlu: Demokrasimize sahip çıkalım*
- *Cumhurbaşkanı Erdoğan, halkı meydanlara çağırdı*
- *TL darbe girişimi sonrası çakıldı*

- *Vatandaşlar sokağa çıkıyor*
- *Yabancı uçaklar geri dönüyor*
- *AK Parti üyeleri sokağa döküldü*
- *Savcılıktan 'darbe teşebbüsü' soruşturması*
- *Köprüden geçişlere izin verilmeyenler yürüyerek döndü*
- *Sakarya Valiliği'ne askerler girdi*
- *Taksim Meydanı'nda asker havaya ateş açtı*
- *Diyarbakır'da valilik çevresinde panzerli önlem*
- *Kilis'te darbe girişimi protesto edildi*
- *Bayrampaşa çevik kuvvet önünde arbede F-16 Akara'da hava füzleriyle uçtu*
- *Yurt genelinde 1593 gözaltı*
- *İstanbul ve Ankara'da vatandaşlara ateş açıldı: Reklamcı Erol Olçak ve oğlu öldü*
- *Bursa'da binlerce kişi sokağa döküldü*
- *Polis telsizi: Gözümüzü kırpmadan gerekeni yapacağız*
- *Minarelerden ezan okundu, halk meydanlarda*
- *Isparta'da polis kışladan çıkan konvoyun önünü kesti*
- *Harbiye'de silah sesleri! Çok sayıda ambulans sevk edildi*
- *Rize'den Cumhurbaşkanı Erdoğan'a destek*
- *İstanbul'da binlerce kişi Atatürk Havalimanı'na gitti*
- *MİT: Darbe püskürtüldü*
- *Sivas'ta halk kent meydanına döküldü*
- *ATM'lerin önünde kuyruk*
- *TBMM bombalandı*
- *Son Dakika haberi: Hulusi Akar kurtarıldı*
- *Doğu'da halk sokağa döküldü*
- *Mersin'de Tuğamiral'a gözaltı kararı*

2.2.3.2. Milliyet

15 Temmuz Darbe Girişimi Gecesi Milliyet gazetesinin <http://www.milliyet.com.tr/> adresli haber sitesindeki haber başlıklarından bazı örnekler;

- *Bahçeli Başbakan Yıldırım'ı aradı: Kalkışma kabul edilemez*
- *Başbakan Yıldırım: Demokrasiye ve milli iradeye kalkışma var*
- *Bozdağ: Herkesin sesini yükseltme vaktidir*
- *Ankara Gölbaşı'nda 42 şehit!*
- *Askeri kalkışma için soruşturma başlatıldı*
- *Komutanlar: Biz hain değiliz*
- *Emekli Org. Başbuğ: Katılanları lanetliyorum*
- *Bursa'da Albay Akkuş'un çantasında yeni devlet yapılanması planı çıktı*
- *Askerler turnikeden silahlarını bırakarak geçtiler*
- *Meydanlarda demokrasi nöbeti*
- *Hava Harp Okulu Dekanı Yunanistan'a kaçarken yakalandı*
- *Erdoğan'dan muhalefete teşekkür telefonu*
- *Cumhurbaşkanlığı'ndan flaş çağrı: Yeni bir hareketlenme olabilir*
- *Erdoğan'ın kaldığı otele 40 bordo bereli saldırmış*
- *Hulusi Akar Meclis'teki özel oturumu izledi*

2.2.3.3. Cumhuriyet

15 Temmuz Darbe Girişimi Gecesi Cumhuriyet gazetesinin <http://www.cumhuriyet.com.tr/> adresli haber sitesindeki haber başlıklarından bazı örnekler;

- *Genelkurmay önünde askerle polis çatıştı*
- *Boğaziçi'nde yürüyen gruba ateş açıldı*
- *Vali Avni Coş otomatik tüfekle idam çağrısında bulundu*
- *Burası darbecilerin bombaladığı TBMM*

- *Darbe girişimi sonrası 'yargı' operasyonu: 2 bin 745 hakim ve savcıya gözaltı*
- *Boğaziçi Köprüsü'nde "asker boğazı kesilerek öldürüldü" iddiası*
- *Darbe girişimine ünlülerden de çok sert tepki: Şerefsizler!*
- *Helikopterle Yunanistan'a kaçan darbecilerden açıklama*
- *TBMM bombalandı, hasar gün ağarınca ortaya çıktı*
- *161 kişinin can verdiği kara geceye Binali Yıldırım yorumu: Demokrasi bayramı*
- *İncirlik Üssü'nde hareketli saatler: enerji kesildi, üs kapatıldı*
- *Demirtaş: Öcalan 'Çözüm süreci biterse darbe yapmaya çalışacaklar' demişti*
- *Meclis'te dört parti uzlaştı*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ VE MEDYA; KOCAELİ ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada 15 Temmuz akşamı ülke gündemine damgasını vuran darbe girişimiyle ve sonrasında tutulan 27 günlük demokrasi nöbetiyle ilgili çıkan haberlerin Kocaeli yerel medyasında tirajı en yüksek olan ve farklı görüşlerde yayın yapan Özgür Kocaeli Gazetesi, Demokrat Kocaeli Gazetesi ve Kocaeli Gazetesi'nde nasıl sunulduğu sorusu içerik analizi uygulamasına dayalı olarak yanıtlanmaktadır.

Elde edilen bulgular basın meslek ilkeleri, basın özgürlüğü, mevcut iktidar ve darbe girişimini gerçekleştiren Fethullah Terör Örgütü (FETÖ) ile basın ilişkisi unsurları bağlamında değerlendirilmektedir.

Çalışmanın temel amacı 15 Temmuz Darbe Girişimi akşamı ve sonrasında tutulan demokrasi nöbetleri ile yaşanan olayların yerel gazetelerde nasıl yer aldığı sorusunu yanıtlamaktır.

3.2. Araştırmanın Problemi

2016 Türkiye askerî darbe girişimi ya da darbecilerin verdiği adıyla Yurtta Sulh Harekâtı, 15-16 Temmuz 2016 tarihleri arasında askerî darbe teşebbüsünde bulundu. Türk Silahlı Kuvvetlerinin resmî internet sitesi ve TRT'de yayınlanan bildiriye ordunun yönetime el koyduğu ifade edilerek ülkede sıkıyönetim ve sokağa çıkma yasağı ilan edildiği açıklandı. İstanbul'daki Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nün jandarma tarafından kapatılması ile başlayan süreçte, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı İsmail Kahraman ve yaklaşık 50 kadar milletvekilinin mecliste bulunduğu sırada F-16 savaş uçakları meclis üzerinde uçuş yaparak parlamentoyu dört kez bombaladı. Muğla'nın Marmaris ilçesinde bir otelde bulunan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a karşı suikast girişiminde bulunuldu.

Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar, Kara Kuvvetleri Komutanı Salih Zeki Çolak, Hava Kuvvetleri Komutanı Abidin Ünal ve Jandarma Genel Komutanı Galip Mendi darbeyi gerçekleştiren askerler tarafından rehin alındı.

Gelişmeler üzerine Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, CNN Türk'te FaceTime aracılığı ile gerçekleştirdiği bağlantıda darbecilere hiçbir şekilde imkan tanınmayacağını ifade ederek halkı darbeye tepki göstermek için meydanlara ve havalimanlarına çıkmaya davet etti. Çağrının ardından, Türkiye'nin birçok ilinde darbe karşıtı protesto gösterileri düzenlendi.

16 Temmuz sabahı, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Genel Müdürlüğü personelinin gerçekleştirdiği operasyonlar sonucunda darbe girişimi bastırıldı ve askerler silahları ile birlikte teslim oldu. Olaylar sonucunda 104'ü darbe yanlısı asker olmak üzere 300'den fazla kişi hayatını kaybetti, 1491 kişi yaralandı, farklı rütbelerden 8036 asker gözaltına alındı. Yargı ve sivil siyaset mensupları dahil olmak üzere toplam gözaltı sayısı 22 Temmuz tarihi ile birlikte 10 bini buldu. Bunun yanı sıra askerî, idari ve adli kurumlarda birçok kişi görevden alındı.

Darbe girişimi, Türkiye siyasi tarihinde 12 Eylül 1980 askerî darbesinden 36 yıl sonra gerçekleştirilen ilk askerî darbe teşebbüsü olarak kayıtlara geçti.

Gazetelerin 15 Temmuz Darbe Girişimi gecesini ve sonrasında yaşanan olaylara yaklaşımı ise birbirinden farklı olmuştur.

Bu çalışmada 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin gazetelerde birbirinden farklı biçimlerde yer aldığı gözleminden hareketle; darbe girişiminin yerel gazetelerde nasıl sunulduğu sorusu araştırma problemi olarak ele alınmaktadır.

3.3. Araştırmanın Varsayımları

Çalışmada Özgür Kocaeli Gazetesi, Demokrat Kocaeli Gazetesi ve Kocaeli Gazetesi'nde 15 Temmuz Darbe Girişimi akşamı ve sonrasında tutulan demokrasi nöbetleriyle ilgili çıkan haberler için belirlenen varsayımlar şunlardır:

- Yayın yapan üç yerel gazetede darbe girişimiyle ilgili manşetlerin olumlu ve olumsuz olarak farklı şekilde yer aldığı varsayılmaktadır.
- 15 Temmuz Darbe Girişimi ve sonrasında tutulan demokrasi nöbetleri haberlerinin Demokrat Kocaeli Gazetesi'nin birinci sayfasında boyut olarak daha geniş yer aldığı varsayılmaktadır.
- Demokrat Kocaeli Gazetesi'nde çıkan demokrasi nöbetleriyle ilgili haberlerde milli irade vurgusunun sıklıkla yapıldığı varsayılmaktadır.
- Demokrat Kocaeli Gazetesi'nde çıkan haberlerde halkı yansıtan fotoğrafların daha çok kullanıldığı öngörülmektedir.
- Özgür Kocaeli Gazetesi'nin 15 Temmuz Darbe Girişimi ve sonrasındaki olaylarla ilgili haberlerde fotoğraflarını olumlu içerikli seçtiği varsayılmaktadır.
- Özgür Kocaeli Gazetesi'ndeki darbeye ilgili haberlere birinci sayfadan boyut olarak daha az yer verdiği öngörülmektedir.
- Özgür Kocaeli Gazetesi'nde demokrasi nöbetlerine ait haberlerin iç sayfalardan daha çok kullanıldığı varsayılmaktadır.
- Kocaeli Gazetesi'nde çıkan darbe girişimi haberlerinde negatif içerikli söylemlerin daha sık kullanıldığı öngörülmüştür.
- Kocaeli Gazetesi'nde çıkan haberlerde demokrasi nöbetlerine ait fotoğraflarına daha az yer verildiği varsayılmaktadır.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

İletişim biliminde haber metinleri üzerine yapılan çalışmalarda iki temel eğilim dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki içerik çözümlemesini kullanarak, görünen anlam üzerine yoğunlaşan pozitivist eğilim; ikincisi ise, haberi söylem olarak ele alan eleştirel eğilimdir. Bu çalışmada, içerik analizi uygulaması gerçekleştirilmiştir. Çalışmada içerik çözümleme yöntemi kullanılarak, Özgür Kocaeli Gazetesi, Demokrat Kocaeli Gazetesi ve Kocaeli Gazetesi'nde çıkan 15 Temmuz Darbe Girişimi gecesini ve sonrasında tutulan demokrasi nöbetleri haberleri niceliksel ile niteliksel içerik analizine tabi tutulmuştur.

Araştırmada içerik çözümleme analizine göre 15 Temmuz Darbe Girişimi gecesini ve sonrasında tutulan demokrasi nöbetlerinin Özgür Kocaeli Gazetesi, Demokrat Kocaeli Gazetesi ve Kocaeli Gazetesi'ndeki haberlerine yönelik oluşturulan varsayımlardan hareketle ileti başlıkları oluşturulmuş ve her ileti başlığının altında da yer alan değişkenler belirlenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular tablolama yöntemiyle karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Üç gazetenin 15 Temmuz Darbe Girişimi gecesini ve sonrasında tutulan demokrasi nöbetleri hakkında yaptığı haberler, kullanılan söylemler ve alanlar değerlendirilmiştir. Daha sonra ise elde edilen bu sonuçlarla varsayımların sınanması sağlanmıştır.

3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

15 Temmuz Darbe Girişimi gecesini ve sonrasında tutulan demokrasi nöbetlerinin yerel gazetelerde nasıl yer aldığı sorusuna odaklanılan bu çalışmada 15 Temmuz Darbe Girişimi ve sonrasındaki demokrasi nöbetlerinin tutulduğu 27 günlük süreçte Özgür Kocaeli Gazetesi, Demokrat Kocaeli Gazetesi ve Kocaeli Gazetesi'nde çıkan haberler incelemeye konu alınmıştır. Çalışma evreni günlük yayın yapan Kocaeli Gazetesi, Demokrat Kocaeli Gazetesi ve Kocaeli Gazetesi'ndeki 16 Temmuz 2016 ile 15 Ağustos tarihleri arasında çıkan darbe girişimi ile ilgili haberleridir.

3.6. Araştırmanın Bulguları

15 Temmuz Darbe Girişimi'nin Kocaeli Basınında Yer Alan Haberlerinin Niceliksel Analizi

Niceliksel içerik analizi çalışmasında 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrası Özgür Kocaeli Gazetesi, Demokrat Kocaeli Gazetesi ve Kocaeli Gazetesi'nde çıkan haberlerin sayısı, gazetelerin olaya ayırdığı alan ve sayfalarda kullanılan fotoğraf sayılarının gazetelere göre dağılımı incelenmiştir.

Tablo 1. Gazete Bazında Kullanılan Haberlerin Sayısı

GAZETELER	1.SAYFA	İÇ SAYFALAR	TOPLAM
Özgür Kocaeli	112	243	355
Demokrat Kocaeli	156	430	586
Kocaeli Gazetesi	143	487	630
TOPLAM	411	1.160	1.571

Bu araştırmaya konu olan 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin Özgür Kocaeli Gazetesi, Demokrat Kocaeli Gazetesi ve Kocaeli Gazetesi'nde çıkan haber sayılarına baktığımızda Özgür Kocaeli Gazetesi 16 Temmuz ve 15 Ağustos tarihleri arasındaki 30 günlük süreçte darbeye ilgili toplam 355 habere yer vermiştir. Bu haberlerin 112'si birinci sayfada geriye kalan 243 haber ise iç sayfalarda yer almıştır.

Demokrat Kocaeli Gazetesi ise 16 Temmuz ve 15 Ağustos tarihleri arasındaki 30 günlük süreçte darbeye ilgili toplam 586 habere yer vermiştir. Bu haberlerin 156'sı birinci sayfada, geriye kalan 430'u ise iç sayfalarda halka sunulmuştur.

Kocaeli Gazetesi'ne baktığımızda 16 Temmuz ve 15 Ağustos tarihleri arasındaki 30 günlük süreçte darbeye ilgili toplam 630 habere yer vermiştir. Bu haberlerin 143'ü birinci sayfada, 487'si ise iç sayfalarda yayımlanmıştır.

Üç gazetenin toplamına baktığımızda da üç gazetenin birinci sayfalarında toplam darbe girişimiyle ilgili 411 haber çıkmış, iç sayfalarda ise bin 160 haber kullanılmıştır. İç sayfalara ve birinci sayfaların hepsinin toplamına baktığımızda ise üç gazete bu 30 günlük süreçte sayfalarında toplam bin 571 haber kullanmıştır.

Tablo 2. Gazete Bazında Kullanılan Fotoğrafların Sayısı

GAZETELER	1.SAYFA	İÇ SAYFALAR	TOPLAM
Özgür Kocaeli	336	1.215	1.551
Demokrat Kocaeli	468	2.150	2.618
Kocaeli Gazetesi	429	2.435	2.864
TOPLAM	1.233	5.800	7.033

16 Temmuz ve 15 Ağustos tarihleri arasındaki 30 günlük süreçte Özgür Kocaeli Gazetesi yaptığı darbe girişimi haberleriyle ilgili gazetesinde toplamda bin 551 fotoğrafa yer vermiştir. Bu fotoğrafların 336'sı birinci sayfada geriye kalan bin 215'i ise iç sayfalarda kullanılmıştır.

Demokrat Kocaeli Gazetesi ise demokrasi nöbetinin tutulduğu bu 30 günlük süreçte yaptığı haberlerde toplam 2 bin 618 tane fotoğraf kullanmıştır. Kullanılan fotoğrafların 468'i birinci sayfada, 2 bin 150 tanesi ise iç sayfalarda yer almıştır.

Kocaeli Gazetesi ise 16 Temmuz ve 15 Ağustos tarihleri arasındaki 30 günlük süreçte yayımladığı haberlerde toplam 2 bin 864 fotoğraf kullanmıştır. Yaptığı haberlerdeki fotoğraflara baktığımızda birinci sayfada 429 fotoğraf, iç sayfalarda ise 2 bin 435 fotoğraf yer almıştır.

Ayrı ayrı ele aldıktan sonra üç gazetenin de kullandığı fotoğrafların toplamına baktığımızda her üç gazetenin birinci sayfasında toplam bin 233, iç sayfalarda ise 5 bin 800 tane fotoğraf kullanılmıştır. Üç gazetede tüm sayfalarda kullanılan toplam fotoğraf sayısı ise 7 bin 33'tür.

Tablo 3. Gazete Bazında Kullanılan Haberlerin Sayfalardaki Boyutu

GAZETELER	1.SAYFA	İÇ SAYFALAR	TOPLAM
Özgür Kocaeli	42.336 cm ²	144.150 cm ²	186.486 cm ²
Demokrat Kocaeli	44.064 cm ²	194.370 cm ²	238.434 cm ²
Kocaeli Gazetesi	45.792 cm ²	193.590 cm ²	239.382 cm ²
TOPLAM	132.192 cm ²	532.110 cm ²	664.302 cm ²

Gazetenin bir sayfası 54 santim uzunluğa ve 32 santim genişliğe sahiptir. Bir sayfa 9 sütundan oluşmaktadır. Sonuç olarak bir sayfa toplam 1.728 santimetre kare alana sahiptir.

Bu bilgiler ışığında Özgür Kocaeli Gazetesi, yayın yaptığı 30 günlük süreçte sayfalarında 15 Temmuz Darbe Girişimi ile ilgili haberlere toplam 186 bin 486 santimetrekare alanda yer vermiştir. Birinci sayfada 42 bin 336 santimetre kare, iç sayfalarda ise 144 bin 150 santimetrekare alanda Darbe Girişimi ile ilgili haberler kullanılmıştır.

Demokrat Kocaeli Gazetesi'ne baktığımızda ise Demokrat, 30 günlük süreçte toplam 238 bin 434 santimetre kare alanda Darbe Girişimi ile ilgili haberleri kullanmıştır. Birinci sayfada 44 bin 64 santimetrekare, iç sayfalarda ise 194 bin 370 santimetre kare alan kullanılmıştır.

Son olarak Kocaeli Gazetesi'ne baktığımızda Kocaeli Gazetesi, 15 Temmuz Darbe Girişimi ve sonrasında yaşanan olaylara toplam 30 günlük süreçte 239 bin 382 santimetrekare alanda haber olarak yer vermiştir. Birinci sayfada 45 bin 792, iç sayfalarda ise 193 bin 590 santimetrekare alan kullanılmıştır.

Her üç gazetenin toplamını ele aldığımızda ise üç gazetenin 30 günlük süreçte Darbe Girişimi ile ilgili yaptığı haberlere toplamda 664 bin 302 santimetrekare alanda yer verdiği, birinci sayfa toplam alanı 132 bin 192 santimetre, iç sayfalarda da 532 bin 110 santimetrekare olduğu görülmüştür.

15 Temmuz Darbe Girişimi'nin Kocaeli Basınında Yer Alan Haberlerinin Niteliksel İçerik Analizi

Niteliksel içerik analizi çalışmasında 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrası Özgür Kocaeli Gazetesi, Demokrat Kocaeli Gazetesi ve Kocaeli Gazetesi'nde çıkan fotoğrafların (olumlu-olumsuz) içeriği, kullanılan haberlerdeki milli irade vurgusu, haberlerdeki negatif-pozitif söylemlerin gazetelere göre dağılımı incelenmiştir.

Tablo 4. Gazete Bazında Kullanılan Haberlerdeki Milli İrade Vurgusu

GAZETELER	MİLLİ İRADE SÖYLEMİ
Özgür Kocaeli	118
Demokrat Kocaeli	195
Kocaeli Gazetesi	210
TOPLAM	523

Özgür Kocaeli Gazetesi 30 günlük süreçte yaptığı toplam 355 haberin 118'inde hem başlıklarda hem de haberin içeriğine milli irade vurgusu yapmıştır.

Demokrat Kocaeli Gazetesi 16 Temmuz-15 Ağustos tarihleri arasında gazetesinde yer verdiği toplam 586 haberin 195'inde milli irade vurgusuna yer vermiş, halkın iradesine saygı gösterilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Kocaeli Gazetesi, demokrasi nöbeti boyunca kullandığı toplam 630 haberin 210'unu milli irade vurgusuyla halka sunmuş, darbenin halkın iradesinin önüne geçemeyeceğini haberlerinde işlemiştir.

Her üç gazeteye baktığımızda ise toplam 523 haberde okuyucuya milli irade vurgusu haberlerle yansıtılmıştır. Milli irade vurgusu olan başlıklar ise şu şekildedir;

Özgür Kocaeli Gazetesi;

İnadına Demokrasi

Milli Birlik Yürüyüşü

Vatandaşın Demokrasi Nöbeti

Tek Bilek, Tek Yürek

Türkiye Muz Cumhuriyeti Olmayacaktır

Genç Duruş

Bayrağını Alan, Nöbete Koştı

Halkın Tavrı Takdire Şayan

Demokrat Kocaeli Gazetesi;

Şerefsizler Kahpeler

Darbeyi Vatandaşlar Önledi

Nöbetteydik

Her Türü Askeri ve Sivil Darbenin Karşısındayız

Demokrasi Nöbeti Sürüyor

Ortak Tavır

Darbeyi Lanetliyoruz

Darbeye Karşı Omuz Omuz

Odalar Ortak Tavır Gösterdi

Suadiyeliler Tek Yürek

OHAL Çağrısına Uyulmalı

Kocaeli Gazetesi;

Bir Gecelik Kabus Bitti, Geçmiş Olsun Türkiye!

Halk Meydanlara İnerak Demokrasiye Sahip Çıktı

Kocaeli Darbeye Karşı Yürüdü

Demokrasi Şehidimizi Ağırladık

İl Başkanlarından Ortak Tavır

Odalardan Ortak Ses!

Asıl Olan Milletin İradesidir

İhanet Çetesi Oyunun Sonuna Geldi

Gündüz Hizmette, Gece Nöbetteyiz

Tablo 5. Gazete Bazında Kullanılan Haberlerdeki Negatif-Pozitif İçerikli Söylemler

GAZETELER	NEGATİF	POZİTİF	TOPLAM
Özgür Kocaeli	90	620	710
Demokrat Kocaeli	130	1.042	1.172
Kocaeli Gazetesi	150	1.110	1260
TOPLAM	370	2.772	3.142

Çalışmamız kapsamında ele aldığımız Özgür Kocaeli Gazetesi'ndeki darbe girişimiyle ilgili çıkan toplam 355 haberde inceleme yaptığımızda 620 tane pozitif içerikli söylemin olduğu görülmektedir. Bu söylemlerin darbe girişimi engelleyen halkı öven cümlelerden ve birlik içerisinde tutum sergileyen siyasi parti temsilcilerinin davranışlarını takdir eden ifadelerden oluşmaktadır. Negatif içerikli 90 söyleme baktığımızda ise bu söylemlerin 15 Temmuz Darbe Girişimi'ne kalkışan FETÖ'yu ve kararlarını eleştiren ifadelerden oluştuğu görülmektedir. Bunun yanında zaman zaman da demokrasi nöbetini tutan ve sabaha kadar meydanlarda yer alan gençlerin çevreyi rahatsız edici tavırlar takıldığını ifade eden söylemler de haberde yer verilmiştir.

Demokrat Kocaeli Gazetesi'ne baktığımızda ise gazetede 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrasında çıkan 586 haberde toplam bin 42 tane pozitif içerikli söylem yer almaktadır. Bu söylemlerin İzmit Perşembe Pazarı alanında sabahlara kadar demokrasi nöbeti tutan halkın iradesine ve kararlılığına övgüler içeren ifadeler olduğu görülmektedir. Öte yandan 130 tane olumsuz söylemde ise darbe girişimi gecesi halka silah tutan askerlerin tutumlarına karşı yer verildiği görülmüştür.

Kocaeli Gazetesi'ne geldiğimizde gazetede 30 günlük süreçte çıkan 630 haberde bin 110 tane pozitif içerikli söylemler yer almaktadır. Bu pozitif içerikli söylemler halkın kararlılığı, vatana olan bağlılığı ve demokrasiye olan inancını göstermesinden kaynaklı kullanılmış ve halk burada haber içerisindeki söylemlerle övülmüştür. 150 tane olan negatif içerikli söylem ise diğer iki gazetede olduğu gibi darbe girişiminde bulunan örgütüne yönelik olmuş ve vatan hainliği cümlelerine yoğunlukla yer verilmiştir.

Üç gazetenin toplamına bakarsak toplam negatif içerikli 370, pozitif içerikli 2 bin 772 söylem yer almıştır.

Pozitif söylemlerden bazı örnekler şu şekildedir;

Bugün de dimdik ayaktaız ve halkımızın yanındayız

Milletin emeği, özgürlüğü önünde eğilecekler

Tankların yürüyüşünü engelleyen, vatandaşlar oldu

Türk Bayrakları omuzlarda taşındı

Meclis'te esen 'birlik' rüzgarı Kocaeli'de de vardı. Başkanlar: "Darbe teşebbüsünü en sert şekilde lanetliyoruz"

Kocaelililer Yürüyüş Yolu'nda yaptıkları yürüyüşle seslerini bir kez daha yükseltti, demokrasiye sahip çıktı.

Milli birlik ve beraberlik için yürüdüler

Milletin iradesi üzerine kimse darbe yapamaz

Demokrasimize sonuna kadar sahip çıkacağız, darbeciler halkın iradesini yok sayamaz

Bu halk meydanlarda vatani için nöbet tutuyor

Negatif söylemlerden bazı örnekler şu şekildedir;

Meydanları boşaltalım, tehlike var

Cadı avında sıra şimdi memurlarda

Türkiye'nin durumunu özetleyen şifre sözcük; enişte

Demokrasi nöbetlerinde gençler tarafından taşkınlık çıkarılıyor

Meydanlarda gece geç saatlerine kadar korna çalınıp, halk rahatsız ediliyor

Tablo 6. Gazete Bazında Kullanılan Haberlerdeki Olumlu-Olumsuz İçerikli Fotoğraflar

GAZETELER	OLUMLU	OLUMSUZ	TOPLAM
Özgür Kocaeli	1.453	98	1.551
Demokrat Kocaeli	2.508	110	2.618
Kocaeli Gazetesi	2.711	153	2.864
TOPLAM	6.672	361	7.033

Özgür Kocaeli Gazetesi, 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrasında 30 günlük süreçte sayfalarında yaptığı haberlerde toplam bin 551 fotoğraf kullanmıştır. Bu fotoğrafların bin 453'ü birlik ve beraberliği yansıtan, siyasi parti temsilcilerinin ortak hareket etmesini halka sunan fotoğraflardır. Geriye kalan 98 görsel ise daha çok Darbe Girişimi gecesi sonrasındaki şehit, yaralama, gözaltı, tutuklama ve zaman zaman demokrasi nöbetlerinde yaşanan taşkınları yansıtan fotoğraflar olmuştur.

Demokrat Kocaeli Gazetesi'ne baktığımızda Demokrat, ele aldığımız 30 günlük süreçte sayfalarında toplam 2 bin 618 fotoğraf kullanmıştır. Bu fotoğrafların 2 bin 508'i olumlu içeriklidir. Fotoğraflarda birlik ve halkın kararlılığını yansıtan anlar yer almıştır. Geriye kalan 110 fotoğraf ise Darbe Girişimi sonrasındaki emniyet ve savcılık işlemlerini içeren fotoğraflar olmuştur.

Yaptığımız çalışmada belirlediğimiz tarih aralığında 2 bin 864 ile haberlerinde en çok fotoğraf kullanan Kocaeli Gazetesi ise fotoğraflarının 2 bin 711'inde olumlu içerikle yayınlamış, geriye kalan 153 fotoğraf ise olumsuz içerikli olmuştur. Olumlu fotoğraflar halk ile yöneticilerin birlikte demokrasi nöbetlerinde yer alması, çocuk yaşlı herkesin sokakta olmasını yansıtmaktadır. Olumsuz fotoğraflar ise demokrasi nöbetlerinde yaşanan ufak çaplı tatsız olayları ve işleyen yargı sürecini halka sunmaktadır.

Toplamda üç gazeteye baktığımızda 30 günlük süreçte kullanılan 7 bin 33 fotoğraftan 6 bin 672'si olumlu, 361'i ise olumsuz içerikli olmuştur.

Tablo 7. Gazete Bazında 1. Sayfada Kullanılan Olumlu-Olumsuz İçerikli Manşetler

GAZETELER	OLUMLU	OLUMSUZ	TOPLAM
Özgür Kocaeli	18	5	23
Demokrat Kocaeli	17	4	21
Kocaeli Gazetesi	20	7	27
TOPLAM	55	16	71

Özgür Kocaeli Gazetesi'nin 30 gün boyunca çıkardığı gazetesinin birinci sayfasına baktığımızda 15 Temmuz Darbe Girişimi ile ilgili çıkardığı 23 manşetinden sadece 5 tanesini olumsuz içerikli haberle halka sunmuş, geriye kalan 18 manşetini ise olumlu içerikli haberlerden tercih etmiştir.

Demokrat Kocaeli Gazetesi ise 16 Temmuz sabahından itibaren 30 günlük süreçte Darbe Girişimi ile ilgili kullandığı 21 manşetinden sadece 4 tanesini olumsuz içerikle yapmış, geriye kalan 17 tane manşet ise olumlu içerikli kullanılmıştır.

Kocaeli Gazetesi ise 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrasında yaşanan olaylarla ilgili 27 tane manşetinden 7 tanesini olumsuz, 20 tanesini olumlu içerikli haberlerden tercih ederek kullanmıştır.

Tablo 8. Gazete Bazında Kullanılan Halkı Yansıtan Fotoğraflar

GAZETELER	HALK	PROTOKOL	TOPLAM
Özgür Kocaeli	1.504	47	1.551
Demokrat Kocaeli	2.541	77	2.618
Kocaeli Gazetesi	2.800	64	2.864
TOPLAM	6.845	188	7.033

Özgür Kocaeli Gazetesi, 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrasında 30 günlük süreçte sayfalarında yaptığı haberlerde toplam bin 551 fotoğraf kullanmıştır. Bu fotoğraflarda bin 504 tanesi sokaklarda nöbet tutan halkı yansıtmış, geriye kalan 47 tanesi ise halkın yanında olan protokolden tercih edilmiştir. Protokol fotoğrafı daha çok konuşmaların yapıldığı sıradan kürsüden çekilen fotoğraflar olmuştur.

Demokrat Kocaeli Gazetesi'ne baktığımızda Demokrat, ele aldığımız 30 günlük süreçte sayfalarında toplam 2 bin 618 fotoğraf kullanmıştır. Bu fotoğrafların 2 bin 541'i Darbe Girişimi'ni engelleyen halkı yansıtmaktadır. Geriye kalan 77'si ise zaman zaman basın açıklamalarında bulunan kent protokolünden oluşmaktadır.

2 bin 864 ile haberlerinde en çok fotoğraf kullanan Kocaeli Gazetesi ise fotoğraflarının 2 bin 800'ünde halkı yansıtmış, halkın sokaklardaki nöbetlerine yer vermiştir. Geriye kalan 64 fotoğrafta ise demokrasi nöbeti sürecinde yer alan kent protokolünün açıklama anları yansıtılmıştır.

Toplamda üç gazeteye baktığımızda 30 günlük süreçte kullanılan 7 bin 33 fotoğraftan 6 bin 845'inde halk, 188'inde ise protokol görüntüleri halka sunulmuştur.

SONUÇ

Çalışma sonucunda elde edilen veriler değerlendirildiğinde 15 Temmuz Darbe Girişimi ve sonrasında yaşanan olayların Özgür Kocaeli Gazetesi, Demokrat Kocaeli Gazetesi ve Kocaeli Gazetesi'nde yer alan haberlerine yönelik birinci varsayımın 'Yayın yapan üç yerel gazetede darbe girişimiyle ilgili manşetlerin olumlu ve olumsuz olarak farklı şekilde yer aldığı' şeklindedir. Varsayımlarımın sınanması için 'Gazete Bazında 1. Sayfada Kullanılan Olumlu-Olumsuz İçerikli Manşetler' başlıklar tablo 7'den elde edilen bulgulara göre; 16 Temmuz-15 Ağustos tarihleri arasındaki 30 günlük süreçte Özgür Kocaeli Gazetesi'nin yaptığı 23 manşetin 5'i olumsuz, 18'i olumlu içerikli haberler olmuştur. Demokrat Kocaeli Gazetesi'ne baktığımızda Demokrat, bu süreçte Darbe Girişimi ile ilgili toplam yaptığı 21 manşetten 4'ünü olumsuz, 17'sini olumlu içerikli haberden tercih etmiştir. Kocaeli Gazetesi ise yaptığı 27 haberden 7'sini olumsuz, 20'sini olumlu içerikli haberlerle birinci sayfasından manşet olarak vermiştir. Bu bağlamda yayın yapan üç yerel gazetede darbe girişimiyle ilgili manşetlerin olumlu ve olumsuz olarak farklı şekilde yer aldığı varsayım doğrulanmıştır.

Çalışma kapsamındaki ikinci varsayımın '15 Temmuz Darbe Girişimi ve sonrasında tutulan demokrasi nöbetleri haberlerinin Demokrat Kocaeli Gazetesi'nin birinci sayfasında boyut olarak daha geniş yer aldığı' şeklindedir. Varsayımlarımın sınanması için 'Gazete Bazında Kullanılan Haberlerin Sayfalardaki Boyutu' başlıklı tablo 3'ten elde edilen bulgulara göre; 16 Temmuz-15 Ağustos tarihleri arasındaki 30 günlük süreçte Özgür Kocaeli Gazetesi Darbe Girişimi ve demokrasiyle ilgili haberlerine birinci sayfasında 30 günün toplamında 42 bin 336 santimetrekare alanda yer vermiştir. Demokrat Kocaeli Gazetesi ise 30 günlük süreçte toplamda 44 bin 64 santimetre alanda Darbe Girişimi ve demokrasi nöbetleriyle ilgili haberleri kullanmıştır. Kocaeli Gazetesi ise birinci sayfasından toplam 45 bin 792 santimetre alanda haberlere yer vermiştir. Ve Özgür Kocaeli Gazetesi ile Demokrat Kocaeli Gazetesi'nin önüne geçmiştir. Bu bağlamda 15 Temmuz Darbe Girişimi ve sonrasında tutulan demokrasi nöbetleri haberlerinin Demokrat Kocaeli Gazetesi'nin birinci sayfasında geniş yer aldığı varsayım doğrulanmamış, haberlere Kocaeli Gazetesi'nin birinci sayfasından daha geniş yer verildiği tespit edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü varsayımı ise ‘Demokrat Kocaeli Gazetesi’nde çıkan demokrasi nöbetleriyle ilgili haberlerde milli irade vurgusunun sıklıkla yapıldığı’ şeklindedir. Varsayımlarımın sınanması için ‘Gazete Bazında Kullanılan Haberlerdeki Milli İrade Vurgusu’ başlıklı tablo 4’ten elde edilen bulgulara göre; Özgür Kocaeli Gazetesi 30 günlük süreçte yaptığı toplam 355 haberin 118’inde hem başlıklarda hem de haberin içeriğine milli irade vurgusu yapmıştır. Demokrat Kocaeli Gazetesi 30 günlük süreçte yaptığı 586 haberin 195’inde milli irade vurgusuna yer vermiş, halkın iradesine saygı gösterilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kocaeli Gazetesi ise demokrasi nöbeti boyunca kullandığı toplam 630 haberin 210’unu milli irade vurgusuyla halka sunmuştur. Sonuç olarak Demokrat Kocaeli Gazetesi’nde çıkan demokrasi nöbetleriyle ilgili haberlerde milli irade vurgusunun sıklıkla yapıldığı varsayım doğrulanmış. Demokrat Kocaeli Gazetesi, 195 kez yaptığı milli irade söylemiyle Özgür Kocaeli’nin önünde yer almıştır. Ancak en çok milli irade vurgusu söylemi Kocaeli Gazetesi yapmıştır.

Çalışmanın dördüncü varsayımı ‘Demokrat Kocaeli Gazetesi’nde çıkan haberlerde halkı yansıtan fotoğrafların daha çok kullanıldığı’ şeklindedir. Varsayımlarımın sınanması için ‘Gazete Bazında Kullanılan Halkı Yansıtan Fotoğraflar’ başlıklı tablo 8’den elde edilen bulgulara göre; Özgür Kocaeli Gazetesi, 30 günlük süreçte sayfalarındaki haberlerde kullandığı toplam bin 551 fotoğrafta bin 504 tanesi sokaklarda nöbet tutan halkı yansıtmış, geriye kalan 47 tanesi ise halkın yanında olan protokolü yansıtmıştır. Demokrat Kocaeli Gazetesi ise 30 günlük süreçte sayfalarında toplam 2 bin 618 fotoğraf kullanmıştır. Bu fotoğrafların 2 bin 541’i Darbe Girişimi’ni engelleyen halkı, geriye kalan 77’si ise kent protokolünden yansıtmıştır. Kocaeli Gazetesi ise 2 bin 864 fotoğraftan 2 bin 800’ü halkı 64 fotoğrafta ise demokrasi nöbeti sürecinde yer alan kent protokolünü yansıtmış ve böylelikle Özgür ve Demokrat Kocaeli Gazeteleri’ni geride bırakmıştır. Bu bağlamda Demokrat Kocaeli Gazetesi’nde çıkan haberlerde halkı yansıtan fotoğrafların daha çok kullanıldığı varsayım doğrulanmamış, halkı en çok yansıtan gazetenin Kocaeli Gazetesi olduğu görülmüştür.

Çalışmanın beşinci varsayımı ‘Özgür Kocaeli Gazetesi’nin 15 Temmuz Darbe Girişimi ve sonrasındaki olaylarla ilgili haberlerde fotoğraflarını olumlu içerikli seçtiği’ şeklindedir. Varsayımlarımın sınanması için ‘Gazete Bazında Kullanılan Haberlerdeki Olumlu-Olumsuz İçerikli Fotoğraflar’ başlıklı tablo 6’dan elde edilen bulgulara göre; Özgür Kocaeli Gazetesi 30 günlük süreçte sayfalarında yaptığı haberlerde toplam bin 551 fotoğraf kullanmış, fotoğrafların bin 453’ü olumlu, geriye kalan 98’i olumsuz içeriklidir. Demokrat Kocaeli Gazetesi toplam 2 bin 618 fotoğraf kullanmış, 2 bin 508’i olumlu, 110’u olumsuz içeriklidir. Kocaeli Gazetesi ise 2 bin 864 tane fotoğraf kullanmış, 2 bin 711’i olumlu geriye kalan 153’ü olumsuz içeriklidir. Bu bağlamda üç gazeteye de baktığımız olumsuz içerikli en çok fotoğraf kullanan Kocaeli Gazetesi olmuş, ikinci sırada ise Demokrat Kocaeli Gazetesi gelmiştir. En az olumsuz içerikli fotoğraf kullanan Özgür Kocaeli Gazetesi olmuştur. Sonuç olarak Özgür Kocaeli Gazetesi’nin 15 Temmuz Darbe Girişimi ve sonrasındaki olaylarla ilgili haberlerde fotoğraflarını olumlu içerikli seçtiği varsayım doğrulanmıştır.

Çalışmadaki altıncı varsayımım ise ‘Özgür Kocaeli Gazetesi’ndeki darbeyle ilgili haberlere birinci sayfadan boyut olarak daha az yer verdiği’ şeklindedir. Varsayımlarımın sınanması için ‘Gazete Bazında Kullanılan Haberlerin Sayfalardaki Boyutu’ başlıklı tablo 3’ten elde edilen bulgulara göre; 16 Temmuz-15 Ağustos tarihleri arasındaki 30 günlük süreçte Özgür Kocaeli Gazetesi Darbe Girişimi ve demokrasiyle ilgili haberlerine birinci sayfasında 30 günün toplamında 42 bin 336 santimetrekare alanda yer vermiştir. Demokrat Kocaeli Gazetesi ise 30 günlük süreçte toplamda 44 bin 64 santimetre alanda Darbe Girişimi ve demokrasi nöbetleriyle ilgili haberleri kullanmıştır. Kocaeli Gazetesi ise birinci sayfasından toplam 45 bin 792 santimetre alanda haberlere yer vermiştir. Özgür Kocaeli Gazetesi, Demokrat Kocaeli Gazetesi ve Kocaeli Gazetesi’nin gerisinde kalmıştır. Bu bağlamda Özgür Kocaeli Gazetesi’ndeki darbeyle ilgili haberlere birinci sayfadan boyut olarak daha az yer verdiği varsayım doğrulanmıştır.

Çalışmanın yedinci varsayımı ‘Özgür Kocaeli Gazetesi’nde demokrasi nöbetlerine ait haberlerin iç sayfalardan daha çok kullanıldığı’ şeklindedir. Varsayımlarımın sınanması için ‘Gazete Bazında Kullanılan Haberlerin Sayısı’ başlıklı tablo 1’den elde edilen bulgulara göre; Özgür Kocaeli Gazetesi 16 Temmuz ve 15 Ağustos tarihleri arasındaki 30 günlük süreçte darbeyle ilgili toplam 355 habere yer vermiştir. Bu haberlerin 112’si birinci sayfada geriye kalan 243 haber ise iç sayfalarda yer almıştır. Demokrat Kocaeli Gazetesi darbeyle ilgili toplam 586 habere yer vermiştir. Bu haberlerin 156’sı birinci sayfada, geriye kalan 430’u ise iç sayfalarda halka sunulmuştur. Kocaeli Gazetesi ise darbeyle ilgili toplam 630 habere yer vermiştir. Bu haberlerin 143’ü birinci sayfada, 487’si ise iç sayfalarda yayımlanmıştır. Ve böylelikle en çok haberi iç sayfalarda kullanan gazetede Kocaeli Gazetesi olmuş, en az kullanan ise Özgür Kocaeli Gazetesi olmuştur. Sonuç olarak Özgür Kocaeli Gazetesi’nde demokrasi nöbetlerine ait haberlerin iç sayfalardan daha çok kullanıldığı varsayım doğrulanmamıştır.

Çalışmanın sekizinci varsayımı ‘Kocaeli Gazetesi’nde çıkan darbe girişimi haberlerinde negatif içerikli söylemlerin daha sık kullanıldığı’ şeklindedir. Varsayımlarımın sınanması için ‘Gazete Bazında Kullanılan Haberlerdeki Negatif-Pozitif İçerikli Söylemler’ başlıklı tablo 5’ten elde edilen bulgulara göre; Özgür Kocaeli Gazetesi darbe girişimiyle ilgili çıkan toplam 355 haberde 620 tane pozitif içerikli söylemde, 90 tane de negatif içerikli söylemde bulunduğu görülmüştür. Demokrat Kocaeli Gazetesi ise 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrasında çıkan 586 haberde toplam bin 42 tane pozitif içerikli söyleme, 130 tane de olumsuz söyleme yer vermiştir. Kocaeli Gazetesi ise 30 günlük süreçte çıkan 630 haberde bin 110 tane pozitif içerikli, 150 tane de negatif içerikli söylem yer almıştır. Bu sonuca göre en çok negatif içerikli söylemi Kocaeli Gazetesi kullanmış en az söylemi ise Özgür Kocaeli Gazetesi kullanmıştır. Bu bağlamda Kocaeli Gazetesi’nde çıkan darbe girişimi haberlerinde negatif içerikli söylemlerin daha sık kullanıldığı varsayım doğrulanmıştır.

Çalışmanın dokuzuncu varsayımı ‘Kocaeli Gazetesi’nde çıkan haberlerde demokrasi nöbetlerine ait fotoğraflarına daha az yer verildiği’ şeklindedir. Varsayımlarımın sınanması için ‘Gazete Bazında Kullanılan Fotoğrafların Sayısı’ başlıklı tablo 2’den elde edilen bulgulara göre; Özgür Kocaeli Gazetesi yaptığı darbe girişimi haberleriyle ilgili gazetesinde toplamda bin 551 fotoğrafa yer vermiştir. Bu fotoğrafların 336’sı birinci sayfada geriye kalan bin 215’i ise iç sayfalarda kullanılmıştır. Demokrat Kocaeli Gazetesi ise toplam 2 bin 618 tane fotoğraf kullanmıştır. Kullanılan fotoğrafların 468’i birinci sayfada, 2 bin 150 tanesi ise iç sayfalarda yer almıştır. Kocaeli Gazetesi ise haberlerinde toplam 2 bin 864 fotoğraf kullanmıştır, birinci sayfada 429 fotoğraf, iç sayfalarda ise 2 bin 435 fotoğraf yer almıştır. Bu bağlamda en az fotoğrafı kullanan gazete Özgür Kocaeli, en çok kullanan gazete ise Kocaeli Gazetesi olmuştur. Sonuç olarak Kocaeli Gazetesi’nde çıkan haberlerde demokrasi nöbetlerine ait fotoğraflarına daha az yer verildiği varsayım doğrulanmamıştır.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

Akdoğan, Yalçın (2016). Asker Sivil İlişkileri ve Kumpastan Darbeye FETÖ, İstanbul: ALFA Basım Yayın

Anadolu Ajansı (2016). Dakika Dakika FETÖ'nün Darbe Girişimi, İstanbul: Mega Basım

Aydın, Suavi, Taşkın, Yükel (2004). 1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi. İstanbul: İletişim Yayıncılık

Belsey Andrew, (1998), Mahremiyet, Aleniyet, Siyaset, Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Bostancı, Naci (1996), Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok, Yeni Türkiye Türk Siyaseti Özel

Demir, Sertaç, Timur, (2016). 15 Temmuz Darbe Girişiminde Medya, İstanbul: SETA Yayınları

Demirkent Nezih (1995), Medya Medya, Dünya Yayınları: İstanbul.

Demirkent, Nezih (1982), Sayfa Sayfa Gazetecilik, Altın Kitaplar: Yayınevi,

Fırat, Hande (2016). 15 Temmuz'un kamera arkası; 24 saat, İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık

Günel, Yılmaz (1977-1978), Basında Sorumluluk, A.Ü. SBF BYYO Yıllığı: Ankara.

İçel K (1990), Kitle Haberleşme Hukuku, Beta Yayınları: İstanbul.

Kejanlıoğlu, Beybin (2004). Türkiye'de Medyanın Dönüşümü, Ankara: İmge Kitapevi

Önkibar, Sebahattin (2015). İmamlar ve Haramiler Medyası, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi

Özer, Yalçın (1996), Basında Siyasi Yozlaşma, Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı I, Yıl:2, Sayı:11, Ankara.

Öztürk, Saygı (2016). Kod Adı Mürted; Tanıkçılar, İfadeler ve Belgeler Işığında 15 Temmuz, İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık

Schwobel Julia (1982), Basın, İktidar, Para, Cahit Yamaç (çev), Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yayını: Ankara.

Tek, Hayati (2006). Darbeler ve Türk Basını. İstanbul: Divit Basımevi

Yazar, Mete, Bozkurt, Ceyhun (2016). Darbenin Kayıp Saatleri, İstanbul: Destek Yayınları

Yetkin, Çetin (2011). Türkiye’de Askeri Darbeler ve Amerika. Ankara: Kilit Yayınlar

2. Makale ve Bildiriler

Alkan, Haluk (2016). 15 Temmuz’u Anlamak: Parametreler ve Sonuçlar, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 79, 253-272

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği (2016). 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Milletın Zaferi, Ankara: Cumhurbaşkanlığı Yayınları

Miş, Nebi, Gülener, Serdar, Coşkun, İpek, Duran, Hazal, Ayvaz, Erkut (2016). 15 Temmuz Darbe Girişimi Toplumsal Algı Araştırması, İstanbul: SETA Yayınları

Türkiye Büyük Millet Meclisi (2012). Ülkemizde demokrasiye müdahale eden tüm darbe ve muhtıralar ile demokrasiyi işlevsiz kılan diğer ütüm girişim ve süreçlerin tüm boyutları ile ele alınarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırma komisyonu raporu, Ankara: TBMM

3. Elektronik Kaynaklar

1haber (2013). <http://www.1haber.com/guncel/12-eylul-darbesi-1980-ihtilali-nedir-neden-yapildi-bilancosusonuclari-gazete-mansetleri.html//> 22.04.2017

Cumhuriyet Gazetesi (2016). <http://www.cumhuriyet.com.tr/18.02.2017-06.05.2017>

Hürriyet Gazetesi (2016). <http://www.hurriyet.com.tr/18.02.2017-06.05.2017>

Milliyet Gazetesi (2016). <http://www.milliyet.com.tr/18.02.2017-06.05.2017>

Sanat Karavanı (2016). <http://sanatkaravani.com/turk-siyasi-tarihi-darbe-fotograf-lari/> 22.04.2017

WEB Dünyası (2015). <http://www.webunya.com/27-mayis-darbesi-2-darbenin-ilk-gunleri-ve-basin/> 22.04.2017

EKLER

EK1: Milliyet Gazetesi'nin 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrası birinci sayfası

The image shows the front page of the Milliyet newspaper from May 27, 1960, following the military coup. The page is dominated by a large red and white illustration of a man in a suit, likely a political figure, standing next to a large Turkish flag. The headline reads "Meclis Feshedildi" (The Parliament is Dissolved) in large, bold letters. Below this, a sub-headline states "Yeni Anayasa hazırlanana kadar siyasi faaliyet durdu" (Political activities stopped until the new constitution is prepared). Other headlines include "Gürsel 'Diktatör olmayacağım,' dedi" (Gürsel said 'I will not be a dictator') and "Menderes, Külahya yolunda yakalandı" (Menderes was caught on the Külahya road). The page also features a portrait of a man with glasses, likely a political figure, and a small illustration of a man in a suit. The newspaper's masthead "Milliyet" is prominently displayed at the top, along with the date "28 MAYIS 1960" and the price "6 KATPA 25 DİREK".

Meclis Feshedildi
Yeni Anayasa hazırlanana kadar siyasi faaliyet durdu
Hapisteki gazeteciler, subaylar ve lalebeler lahliye olunuyor. Kapatılan gazeteler açıldı

Gürsel "Diktatör olmayacağım," dedi

İLİM VE HUKUK HEYETİ KURULDU

Menderes, Külahya yolunda yakalandı

© 2009 Doğan Gazetecilik A.Ş.

EK3: Cumhuriyet Gazetesi'nin 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrası birinci sayfası

1980
13
SAYFA
10
LIRA

Milliyet
Halk Gazetesi

MİLLÎ GÜVENLİK KONSEYİ
UĞUR DERSANESİ
12
EYLÜL
1980

12
EYLÜL
1980

KURUCUSU: ALİ NAĞİ KARACAN

**Parlamento ve hükümet feshedildi,
bütün yurttta sıkıyönetim ilan edildi...**

SİLAHLI KUVVETLER YÖNETİME EL KOYDU

MİLLÎ GÜVENLİK KONSEYİ'NİN 1 NUMARALI BİLDİRİSİ

YÜCE Türk milleti, Büyük Atatürk'ün bile emrettiği üzere ve milletiyle bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti son yıllarda laikliğinin gibi diğer ve diğer dışmanlara tabiriyle varlığını, refahını ve bağımsızlığını yitirerek fiziki ve fiili birer sömürge haline gelmiştir.

Devlet baskın egemenlerle işlenen derinleşen gerileme, Anayasa kurulları tasarı ve yasalarınla birlikte, siyasi partiler üzerindeki baskın ve zorlama tutumlarıyla devleti kurtarmak için ve beraberliği sağlamamak ve hükümeti devretmek amaçlarıdır.

Hayatın yitimi ve sivil toplumun, faaliyetlerini sürdürme artırmaları ve vatandaşlara can ve mal güvenliği tehlikeye düşürmüştür. Atatürkçülük yerine istisnai ve diğer sapma ideolojilerle hareket etmekte bir çekilde ve kalite sükurattan, üniversitelere kadar eğitim kurumları, idare sistemi, yargı organları, iç güvenlik teşkilatı, işi kurumları, siyasi partiler ve

Genelkurmay Başkanı Evren'in başkanlığında Millî Güvenlik Konseyi kuruldu...

hükümeti yurdumuzun en masum köşelerindeki yurttaşlarımızı dahi saldırı ve baskı altında tutularak, bilimsel ve iç barışın sağlanması için.

Kısaca, devlet güvenliği baskın ve içe dönüştürülmüştür.

Atatürk milleti, işte bu ortam içinde Türk Silahlı Kuvvetleri, İçişleri Bakanlığı'nun verdiği Türkiye Cumhuriyeti Kuruma ve Kollama görevini yüce Türk milleti adına emir ve komuta zinciri içinde ve emirle yerine getirme kararını alıp ve ülke yönetimine bilimsel ve iç koymuştur. Geçmişten beri bu amaçla ülke birliğini korumak, milli birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaş ve kaotik kavgaşa önlemek, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzeni işleme me mani olan sebepleri ortadan kaldırmaktır. Parlamento ve hükümet feshedilmiştir. Parlamento üyelerinin dokümanlığı kaldırılmıştır.

Bütün yurtta sıkıyönetim ilân edilmiştir. Yarın bütün şehirler yasaklanmıştır. Vatandaşların can ve mal güvenliğinin sağlanması için her türlü tedbir ve önlemler alınacaktır. Bir süre kadar sıkıyönetim ilân edilmiştir.

Bu belama ve koruma hareketi hakkındaki seferatın açıklama başlangıcı saat 12.09'da Türkiye radyo ve TV'nde haber işlemeyle ilân edilmiştir. Vatandaşların sükunet içinde sükunet ve TV'lerini başında yayımlanacak bildirimleri ilân ederler ve bütün tam uyumlarını ve bağlarını çıkan Türk Silahlı Kuvvetleri ile güvenleri beklerim.

Kemal Evren
Genelkurmay ve Millî Güvenlik Konseyi Başkanı

MİLLÎ GÜVENLİK KONSEYİ'NİN 2 NUMARALI BİLDİRİSİ

1. Ordu Komutanı Orgeneral Neadet Ürak, İstanbul ili sıkıyönetim komutanlığına.
2. Ordu Komutanı Orgeneral Bedrettin Demirel, Kocaeli, Niğde, Konya, Nevşehir, Kırşehir, Yozgat illeri sıkıyönetim komutanlığına.
3. Ordu Komutanı Orgeneral Selahattin Demirelioğlu, Erzurum, Gümüşhane, Giresun, Trabzon, Rize, Ordu, Sivas, Tokat, Amasya, Çorum, Samsun, Sinop illeri sıkıyönetim komutanlığına.
4. Ege Ordusu Komutanı Orgeneral Süreyya Yüksel, İzmir, Manisa, Aydın, Uşak, Denizli, Muğla, Isparta, Burdur, Antalya illeri sıkıyönetim komutanlığına.
5. Donanma Komutanı Korgeneral Nihat Şevik, Kocaeli, Bursa, Etiler-Sakarya, Bolu, Zonguldak illeri sıkıyönetim komutanlığına.
6. Kuvvet Komutanı Korgeneral Hüsnü Celaliler, Çanakkale, Balıkesir illeri sıkıyönetim komutanlığına.

7. Kuvvet Komutanı Korgeneral Recep Ergün, Ankara, Çankırı, Kastamonu illeri sıkıyönetim komutanlığına.
8. Kuvvet Komutanı Korgeneral Arçın Dağcı, T. Tekirdağ, Kırklareli, Edirne illeri sıkıyönetim komutanlığına.
9. Kuvvet Komutanı Korgeneral Niyazi İbicioğlu, Adana, Mardin, Kahramanmaraş, Adıyaman, Gaziantep, Hatay illeri sıkıyönetim komutanlığına.
10. Kuvvet Komutanı Korgeneral Kemal Yılmaz, Diyarbakır, Urfa, Mardin, Siirt, Hakkari, Van illeri sıkıyönetim komutanlığına.
11. Kuvvet Komutanı Korgeneral Sabri Geliç, Elazığ, Malatya, Tunceli, Bingöl, Muş, Bitlis illeri sıkıyönetim komutanlığına.
12. Kuvvet Komutanı Korgeneral Selahattin Canbar,

13. Kuvvet Komutanı Korgeneral Ali İzzet Karayalın, Erzurum, Ağrı, Kars, Artvin illeri sıkıyönetim komutanlığına.
14. Taktik Hava Kuvveti Komutanı Korgeneral Tevfik Akpınar, Ekişli, Kütahya, Afyon illeri sıkıyönetim komutanlığına atanmıştır.
15. Sıkıyönetim komutanlıkları içinde devlet otoritesi alınması, emniyet, huzur, can ve mal güvenliğinin sağlanması için ilzâm görevleri her türlü terazi ve tedbir altına yetkili kılınmıştır.
16. Bütün vatandaşlar, ülkede devlet otoritesini tanımalı, emniyet, huzur, can ve mal güvenliğinin sağlanması için sıkıyönetim komutanlıklarının aldığı ve aldığı kararlara, tedbirlere ve yasaklara cık bildirimleri itidilinde uyacaktır.

MİLLÎ GÜVENLİK KONSEYİ

MİLLÎ GÜVENLİK KONSEYİ'NİN 3 NUMARALI BİLDİRİSİ

1. Kuruluşunda belerine teklif edilmiş bulunan tüm yerleşme merkezlerinde vatandaşların birlik, düzen ve sağlığını korumak üzere birinci derecede beleriyeler sorumlu.
2. Vatandaşların zararlı faaliyetlerini teşvik eden gıda maddelerinin satışı, elektrik, su, havagazı ve tepsi hizmetlerinin sağlığı ve temizliği faaliyetleri dolayısıyla belerinde yapılacak işleri, işleri, işleri ve kişileriyle her bir görev alacak tarafla birleşecekler.
3. Belerinin faaliyet sahalarında çalışan görevli ve

4. Belerinin faaliyet sahalarında çalışan görevli ve vatandaşların, hasta, tahliye için belerine tabii olduklarına bayındır oldukları.
5. Gıda ve yatacak gibi baskın zararlı faaliyetleri teşvik eden gıda maddelerinin satışı, elektrik, su, havagazı ve tepsi hizmetlerinin sağlığı ve temizliği faaliyetleri dolayısıyla belerinde yapılacak işleri, işleri, işleri ve kişileriyle her bir görev alacak tarafla birleşecekler.
6. Belerinin faaliyet sahalarında çalışan görevli ve vatandaşların, hasta, tahliye için belerine tabii olduklarına bayındır oldukları.

Genelkurmay ve Millî Güvenlik Konseyi Başkanı

**BÜTÜN YURTTA SIKIYÖNETİM
İLAN EDİLDİ**

Ordu yönetime el koydu

**Hükümet ve Parlamento feshedildi,
Siyasal partilerin faaliyetleri durduruldu.
Parlamentelerin dokunulmazlıkları
kaldırıldı. Saat 05.00' ten itibaren sokağa
çıkma yasağı başladı**

Genelkurmay Başkanı Evren'in başkanlığında Kara, Hava, Deniz Kuvvet Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı Milli Güvenlik Konseyi'nde görev aldı

DISK ve MİSK'e bağlı bütün sendikalar faaliyetten men edildi. Bütün dernekler kapatıldı

Bu hafta hiç bir spor faaliyeti yapılmayacak
Bankalar ikinci bir emre kadar çalışmayacaklar
Yurt dışına çıkış yasaklandı. Yurt dışında çalışan
işçiler ve turistler yurt dışına çıkabilecekler

Genelkurmay Başkanı Evren - Genelkurmay ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı

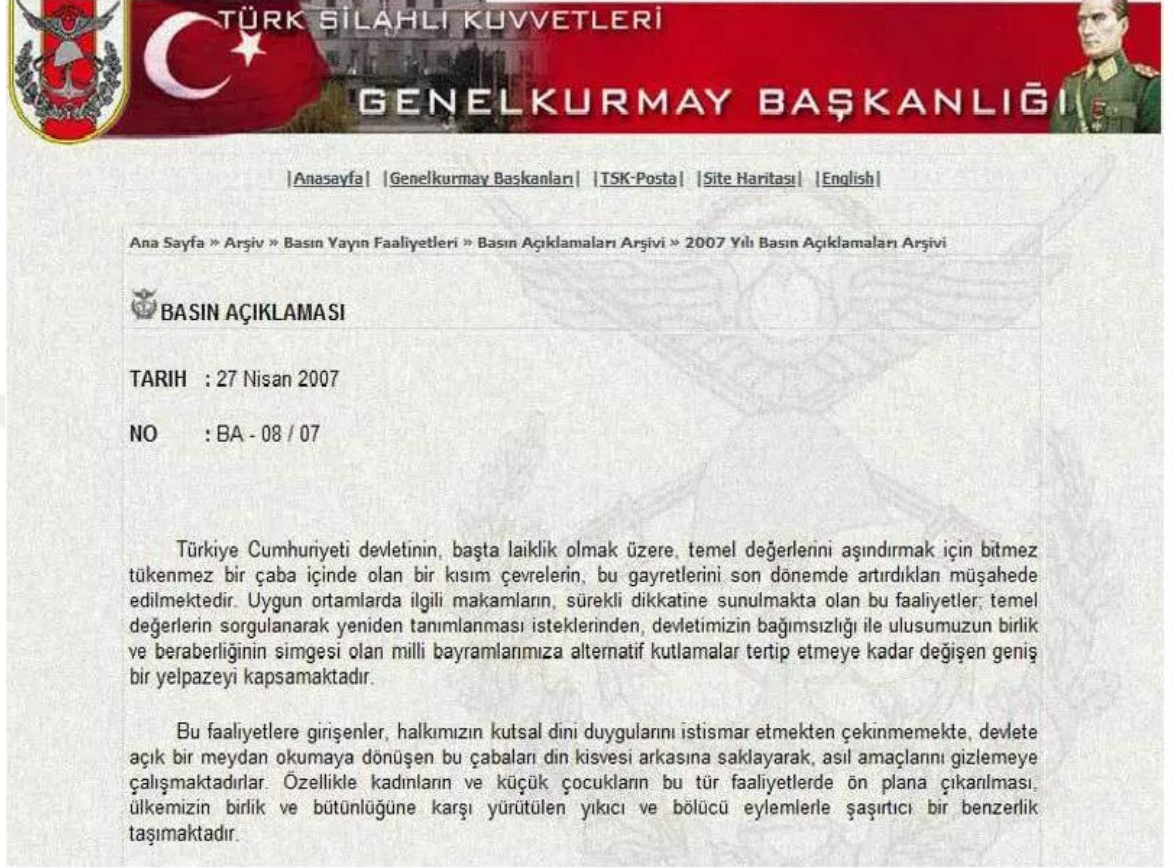

İlk bildiri:
1 numaralı bildiri

İlk bildiri:
1 numaralı bildiri

EK7: 27 Nisan 2007 E-Muhtırası'nın belgesi;

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI

[Anasayfa](#) | [Genelkurmay Başkanları](#) | [TSK-Posta](#) | [Site Haritası](#) | [English](#)

Ana Sayfa » Arşiv » Basın Yayın Faaliyetleri » Basın Açıklamaları Arşivi » 2007 Yılı Basın Açıklamaları Arşivi

BASIN AÇIKLAMASI

TARİH : 27 Nisan 2007

NO : BA - 08 / 07

Türkiye Cumhuriyeti devletinin, başta laiklik olmak üzere, temel değerlerini aşındırmak için bitmez tükenmez bir çaba içinde olan bir kısım çevrelerin, bu gayretlerini son dönemde artırdıkları müşahede edilmektedir. Uygun ortamlarda ilgili makamların, sürekli dikkatine sunulmakta olan bu faaliyetler; temel değerlerin sorgulanarak yeniden tanımlanması isteklerinden, devletimizin bağımsızlığı ile ulusumuzun birlik ve beraberliğinin simgesi olan milli bayramlarımıza alternatif kutlamalar tertip etmeye kadar değişen geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

Bu faaliyetlere girişenler, halkımızın kutsal dini duygularını istismar etmekten çekinmemekte, devlete açık bir meydan okumaya dönüşen bu çabaları din kisvesi arkasına saklayarak, asıl amaçlarını gizlemeye çalışmaktadırlar. Özellikle kadınların ve küçük çocukların bu tür faaliyetlerde ön plana çıkarılması, ülkemizin birlik ve bütünlüğüne karşı yürütülen yıkıcı ve bölücü eylemlerle şaşırtıcı bir benzerlik taşımaktadır.

DEMOKRASİNİN ZAFERİ

Darbe girişimine vatandaşlar solkağa dökierek yanıt verdiren, ortak imzalı türhü bir açıklama yapan 4 siyasi parti "TBMM tek yürek halinde görevinin başında" dedi.

TARİHE GECEK DURUS
Darbecilerin uçaklara bombaladığı Meclis darbe tarihi olarak tarihe geçirildi. Meclis meclisi vardı. Olay bittikten, "Teke yörünge" ile uçaklar Meclis'in darbe girişimi hakkındaki kararını açıkladı. TBMM, milis ve askerlere karşı darbe girişimini meclis kararıyla reddetti. Darbe girişimine ortak olanlar darbe kurucuları olarak tarihe geçirildi.

TÜM PARTİLER LANETLEDİ
Kılıçdaroğlu, "Herde bu darbe girişimi nasıl başarılı olursa olsun başarısızdır. Meclis darbecilerin yoluyla kaçırdı ve darbede güçlerini gösterdi". "Darbe girişimi" kışkırtıcı ve vahim hamlenin başarıya ulaşmasını engeller. Meclis meclisi vardı. "Demokrasiyi ayakta tutuyoruz" dedi. 19-21

Erdoğan'dan Obama'ya: O ZATI teslim edin
Cumhurbaşkanı Erdoğan, ABD Başkanı Barack Obama'ya video mesajı gönderdi. Erdoğan, "Obama'ya sesleniyorum. O ZATI teslim edin" dedi. Erdoğan, "Obama'ya sesleniyorum. O ZATI teslim edin" dedi.

BASBAKAN YILDIRIM İNADINA DEMOKRASİ İNADINA BARIS, İNADINA KARDEŞLİK

Hürriyet

Türkiye Türkmenistan
17 Temmuz 2016 Pazartesi www.hurriyet.com.tr Piyasaya 1,20 TL

161 ŞEHİT 20 ÖLÜ 1.440 YARALI 2.839 GÖZALTI

CUNTANIN SONU

Darbenin önlenmesi demokrasi şölenidir
Darbe girişimi önlenmiş, demokrasi korunmuş, halkın güveni kazanılmıştır. Darbe girişimi önlenmiş, demokrasi korunmuş, halkın güveni kazanılmıştır.

Başbakan Binali Yıldırım "Darbe girişimine ilişkin 2 bin 839 asker gözaltına alındı" dedi.

PARALEL ÇETE MENUSUPLARI
Darbe girişimi önlenmiş, demokrasi korunmuş, halkın güveni kazanılmıştır.

KOMUTANA PLASTİK KELEPÇE
Darbe girişimi önlenmiş, demokrasi korunmuş, halkın güveni kazanılmıştır.

ÇIPLAK GÖTÜRDÜLER
Darbe girişimi önlenmiş, demokrasi korunmuş, halkın güveni kazanılmıştır.

11 saatte kurtarıldı
Darbe girişimi önlenmiş, demokrasi korunmuş, halkın güveni kazanılmıştır.

ERDOĞAN'IN OTELI CİĞLİ'DEN VURULDU
Darbe girişimi önlenmiş, demokrasi korunmuş, halkın güveni kazanılmıştır.

Darbeciler, Hürriyet'i BOYLE BASTI
Darbe girişimi önlenmiş, demokrasi korunmuş, halkın güveni kazanılmıştır.

Saat 03.23

GAZETE MANŞET

Cumhuriyet

KAOS GECESİNİN BİLANÇOSU

PAZARTEİ 15 TEMMUZ 2016 15.15 SAAT 2006 KURUCUSU: NURİ PAZARCI İKİNCİ BAŞKAN: İBRAHİM PAZARCI BAŞKANLIK YERİ: HALASKAĞAZI CADDESİ 15. KATI BEŞİKTAŞ/İSTANBUL 34090 FİYAT: 1,5 TL (KURU) 1,5 TL (KURU)

265 KİŞİ YAŞAMINI YİTİRDİ, 1440 KİŞİ YARALANDI, 2839 KİŞİ GÖZALTINDA

Türkiye darbe aldı

1 HESAPLAŞMA

Ordu'da 2 orjeneral, 2 tamgenç ve 30 süppesane pozisyonunda, Yargıt'da 1027 kişi 53 yemin görevine son verdi. Yargıt'ta da HD, Darıyay'da 48, Seyyit'de 4 kişi hakkında yeminlama kararı okundu. 2745 yargıcı ve savcı "suçlu" oldu. "Temizliği" süreci bildiriyor.

2 İNTİKAM

Darbe girişimi önlemek amacıyla Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın emriyle, Sakağcı askerlerin çoğunluğunu imhatacak AKP'li askerler durduruldu. Sokaklarda askerlere yönelik siddet içeren eylemlere tanık olundu. Bu eylemlere rağmen askerler çamaşırlarıyla sokaklara çıktılar.

3 ZAFİYET

Darbe girişimi devlet kurumlarında da zafiyetle sonuçlandı. Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar, Karargahında darbeden önce rahatsız, Meclis ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "sarı" işaretleri tarafından bombalandı. Askerlerle polisler, dahası askerlerle askerler karşı karşıya geldi ve yer yer çatıştı.

4 DEMOKRASİ!

Askeri darbenin pusku atılması Erdoğan'ın kişisel olarak başı girmişen hukuk devleti ilkesini umursanmayış, esas olarak terörizm ve çoğunlukçuluk eğilimlerini terimandracığına ilişkin beklentilerle, ç ve da kamuoyunda ciddi kaygılara yol açtı. Siyasetin idama açılı kapı bırakarak sözcüleri endişelendi.

DARBEDE CEMAAT İZİ

Jandarma'da planladılar

TBMM Silahlı Kuvvetleri'nin cemaatçi unsurlarını darbe girişimi için Jandarma Genel Komutanlığı'na ilettiği mesajı ortaya çıkı. Hava Kuvvetleri'ndeki darbeciler Ankara'daki Akın-119'la ilgili emirleri hava desteği sağladı. İncirlik'teki tankör uçaklar da havada yakıt ikmali sağladı.

GENELKURMAY Karargahı'na hakim yapılan darbeciler Genelkurmay Başkani Orjeneral Hulusi Akar ile Başkomutan Yargıt Güler'leri rahatsız ettiler. Ordu'nun karargahından geçmesini reddettiler. Hava, Jandarma Komutanları arasında iletişime ilişkin sağlıklı bilgi alınmadı. - SÜRÜÇ

ABD DİŞİLERİ BAKAN KERRY

Gülen'i bizden isteyen olmadı

ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Türkiye'deki askeri darbe girişiminin ardından Türkiye'ye bay edilecek anarşist silahlı grupların silahlı saldırılarına ilişkin sorulara yanıt verdi. Kerry, Fetullah Gülen'in Türkiye'ye silahlı saldırı yapmadığını açıkladı.

DÜNYA BASINI BOYLE GÖRDÜ

'Korku ve terör içindeki ülke'

TÜRKİYE'DEKİ darbe girişimi dünya basınında da geniş yankı buldu. Guardian, askeri darbe emri girilmeden önceki yorumları, Independent yazarsı "Türkiye, bir sonraki darbede kader darbe engelleyici" yorumu yaptı. Die Welt ise "Asli darbe silahlı bayyır. Korku ve terör içindeki bir ülke. Erdoğan imparator. Amacın darbe" yorumu yaptı.

LİDERLERDEN MESAJLAR

Herkes için demokrasi

ABD'DEN "Hükümet destekli" açıklaması geldi. Avrupa Komisyonu Başkanı Tusk, "Türkiye'deki ortamı silahlı darbe tehdidi" dedi. Alman Yargıt Partisi Eşbaşkanı Cem Özdemir de, "Öz asker darbe, ne sivil diktatörlük. Türkiye'nin herkes için demokrasinin bütünü" yorumu yaptı.

BOĞAZİÇİ KÖPRÜSÜ'NDE YOLU KESEN ASKERLER TESLİM OLDUKTAN SONRA YERE YATIRILARAK KEMERLE DÖVÜLDÜ. BU GÖRÜNTÜLER SOSYAL MEDYADA BÜYÜK TEPKİ ÇEKTİ.

DÖRT PARTİ UZLAŞARAK OLAĞANÜSTÜ TOPLANTIDA DARBE GİRİŞİMİNİ KINADI

Meclis 'buradayız' dedi

AKP, CHP, HDP ve MHP adına yapılan açıklamalarda demokrasi vurgusu yapıldı

BOMBALANDI

HALK SAHİP ÇIKTI

ORTAK AÇIKLAMA

MECLİS'TE darbe tehdidi dört parti adına yapılan ortak açıklamada, "Meclis'in silahlı hükümeti tüm siyasi parti gruplarını darbe girişimine ortak bir tavır ve ortak dilde karşı durmasını talep ediyoruz. Bu ortak tavır, milli irade ve milletimiz dahi da güçlendirecektir. Türkiye'de hiçbir eylemle gitti olmayan anarşist emirler bizzat da bu ortak bildiriyle" denildi.

MUSA KART

BİNALİ YILDIRIM

Bugün bir milletir. Bu yeni bir sürecin başlangıcıdır. Bu ruha bir terörün yansıması, bu ruha yansıması da vardır.

KEHAİL KILÇIDAROĞLU

Bu darbe girişimi partilerimiz demokrasiyi savunmak için bir araya gelmiştir. Bu misal sahip çıkmak hepimizin görevidir.

İDRİS BALUKUR

Sarı, demokrasiyi insan hakları ve hukuk devleti temelinde her türlü suare karşıtı yapıya karşı halkımızla birlikte ediyoruz.

DEVLET BAKIRCI

Tüm milletimiz ortak görüşçe hukuk ve demokrasidir. Hıçbir çete, paralel yapı, terör örgütü milletimizle bu zemini paylaşamazlar.

EK11: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi esnasında saat 00.25'te CNN Türk Ankara Temsilcisi Hande Fırat ile Facetime üzerinden yaptığı tarihi canlı yayın konuşması

EK12: 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi sürecinde televizyondaki canlı yayımlar

EK13: Demokrat Kocaeli Gazetesi'nin 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi sonrası
birinci sayfası

17 TEMMUZ 2016 PAZAR [Doğru haberin adresi demokratkocaeli.com](http://www.demokratkocaeli.com) Fiyatı 75 KR

ALERJİYİ HAYATINIZDAN ÇIKARIN

Şerefsizler kahpeler

TSK bünyesindeki paralel yapıya mensup askerlerin darbe girişimi püskürtüldü. Kocaeli darbe-ye karşı tek yürek olurken, İbrahim Karaosmanoğlu adeta vatandaşların hislerine tercümandı

15 BİN KİŞİ VARDI

DARBE girişiminin ya-şanmasında emekli askerlere imen Kocaeli'de 15 Temmuz Sabahı Vali Hasan Basri Güroymağlı başkanlığında yapılan koordinasyon toplantısına emekli askerler katıldı. Birlikte yürüyüş yapıldı. Hükümetin istediği çağrı üzerine Perşembe Pazarı sabahında toplantı. Akşam Bankası'na kadar yürüyüş yapıldı. Yıl boyunca memleketi kurtulmuş ve perdede istenilenler de yapıldı. Vatandaşlar memleketi kurtulmuş, zaman zaman da demok-rasi için sığıp duruyoruz.

VALİ RAHATLADI

Darbe girişimini yengeliğiyle ilgili en son derzini söyledi Vali Hasan Basri Güroymağlı, darbecilere şükretmelerine ihtimal yok derken, darbe için-ki yürüyüşte vatandaşların duygularını ifade etti.

HİSLERE TERCÜMAN

MERKEZ Bankası'nın emekli başkanlığına atanan İbrahim Karaosmanoğlu adeta halkın hislerine tercüman oldu. Darbe girişiminin de hükümetin bu mücadele-ye çağrısına da İbrahim Karaosmanoğlu, "Biz emelilerizdir. Vatandaşlarımıza karşıyız. Bankası'na kadar yürüyüş yapıldı. İstediğimiz de emekli askerler ve vatandaşlarımızın birliktedir. Şerefsizler, kahpeler. Yendi-mizdir" ifadelerini kullandı.

BAYRAĞI ALAN SOKAKTA

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "Sokaklar" sözleri için emekli askerler, sokakları bayrakla doldurdu. Emekli askerler vatandaşların emellerinden Türk bayrakları dalgalandı.

Siyah ÇEKME TEK NURU TAŞKIN/HAHABİ ŞEHİR

Saldırı emri Kocaeli'den

Cumhurbaşkanı'nın kaldırıldığı ötele saldırı emrini verdiği öne sürülen Deniz Hava Üs Komutanı Tuğamiral Tezcan Kızılcama, Kocaeli'de gözaltına alındı.

KARARGAHTA GÖZALTİ

SAĞLIKLI raporla darbe girişiminde görev alan Kocaeli'de gözaltına alındı. Tuğamiral Tezcan Kızılcama, Deniz Hava Üs Komutanlığı'na görevli II Komando Bölgesi Komutanı olarak görev yapıyor.

İMRAL KAYIPLARDA

TYLAMIRAL İsmail Akın'ın emriyle ve başbakan Alibay Muharrem Akın'ın talimatıyla bu kez gözetli olarak bulunan Tuğamiral Tezcan Kızılcama'nın kayıpları ortaya çıktı. İmranın, Yürütme Kurulu'nda olduğu bildirildi.

Korkuncu bilanço

- ✓ Darbe girişimi için korkuncu bilanço başbakan İsmail Yılmaz'ın elinde
- ✓ 161 şehit
- ✓ 1440 yaralı
- ✓ 2839 gözaltılı

Darbeyi vatandaş engelledi

ÇİFTLİK yolda darbe girişimi engellendi. Ancak bu kez tek tek emekli askerler, sokakları bayrakla doldurdu. İstediğimiz de emekli askerler ve vatandaşlarımızın birliktedir. Şerefsizler, kahpeler. Yendi-mizdir" ifadelerini kullandı.

Abbas Çakırın Kaleminden Kocaeli'nin Darbe Akşamı Şehir

Veysel Paşa bu fırkateyndeymi

DARBE girişimini planlayanlarca kaçırıldığı iddia edilen Donanma Komutanı Oramiral Veysel Kösele, dün Çalköy'teki işte öndü.

İÇİNDE darbe girişimini planlayanlar, İstanbul'da Oramiral Veysel Kösele'yi fir-kateyinde buldu. Parkanesi önce Karaköy'de oldu. Darbe girişiminde başlıca emekli askerler arasında denizci olanlar da vardı. Kösele'nin içinde bulunduğu fırkateyri ise bu gece-ye tahrip eden 2 fırkateyrimiz de Donanma Komutanlığı'na devredildi.

Kasırga'yı kurtardılar

Bir dönem Kocaeli Cumhuriyet Bas-savcılığı yapan Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri Fahri Kasırga da kurtarıldı.

161 şehit

Darbeyi darbecilerden kurtar-dı. Kösele ve emekli denizci-ler, sokakları bayrakla doldurdu. İstediğimiz de emekli askerler ve vatandaşlarımızın birliktedir. Şerefsizler, kahpeler. Yendi-mizdir" ifadelerini kullandı.

3 şehit

DARBE girişiminde şehit olanlar arasında Deniz Hava Üs Komutanı Tuğamiral Tezcan Kızılcama, Deniz Hava Üs Komutanlığı'na görevli II Komando Bölgesi Komutanı olarak görev yapıyor.

www.demokratkocaeli.com | kocaelidemokrat@gmail.com | Tel: 0262 323 40 00 pbx | Faks: 0262 325 30 93

EK14: Özgür Kocaeli Gazetesi'nin 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi sonrası birinci sayfası

İLİMİZDE 34 GÖZALTİ

Türkiye, 15-16 Temmuz gecesi, demokrasi tarihindeki en ilginç, en marksik saatlerini yaşadı. Türk Silahlı Kuvvetleri'nden, FETÖ Terör Örgütü üyesi olmakla suçlanan bir grup cuntacı, silahlı darbe yapmak için ayıkladı.

HALK SOKAKLARDA Darbeden bir gün önce, sokaklar halkın ayakta durduğu, sokakların birliği için bir araya geldi. Sokakların birliği için bir araya geldi. Sokakların birliği için bir araya geldi.

İZMİT SAĞINDI Darbe girişimi, İzmit'te de büyük bir ilgiyle karşılandı. İzmit'te de büyük bir ilgiyle karşılandı. İzmit'te de büyük bir ilgiyle karşılandı.

SARAHANAT NORMALLEŞİMDİ Darbe girişimi, Saruhanlı'da da büyük bir ilgiyle karşılandı. Saruhanlı'da da büyük bir ilgiyle karşılandı.

İMİT ÇİMLİ GÖZETİMLERİ SİYASAL Darbe girişimi, İmiz'de de büyük bir ilgiyle karşılandı. İmiz'de de büyük bir ilgiyle karşılandı.

Donanma'da gemiler açıldı Darbe girişimi, Donanma'da da büyük bir ilgiyle karşılandı. Donanma'da da büyük bir ilgiyle karşılandı.

YORUM İSMET ÇİĞİT Geçmiş olsun Türkiye. Darbe girişimi, geçmiş olsun Türkiye. Darbe girişimi, geçmiş olsun Türkiye.

TRK'ye artırı vergi ödemeyin Darbe girişimi, TRK'ye artırı vergi ödemeyin. Darbe girişimi, TRK'ye artırı vergi ödemeyin.

22 Eylül 1980 saldıran hırsızlar Darbe girişimi, 22 Eylül 1980 saldıran hırsızlar. Darbe girişimi, 22 Eylül 1980 saldıran hırsızlar.

GENÇLER SOKAKTA Türkiye'nin gençleri, sokaklarında bir araya geldi. Türkiye'nin gençleri, sokaklarında bir araya geldi.

HALK ANİĞA KALKTI Darbe girişimi, halkın ayakta durduğu. Darbe girişimi, halkın ayakta durduğu.

BALIKON KUMUŞMASI Darbe girişimi, Balıkesir'de de büyük bir ilgiyle karşılandı. Balıkesir'de de büyük bir ilgiyle karşılandı.

MILLİ BİRLİK YÜRÜYÜŞÜ Darbe girişimi, Milli Birlik Yürüyüşü ile karşılandı. Milli Birlik Yürüyüşü ile karşılandı.

ELLERDE BAYRAKLAR Darbe girişimi, ellerde bayraklar. Darbe girişimi, ellerde bayraklar.

DONANMA'DAN GÖZALTİ Darbe girişimi, Donanma'dan gözalti. Darbe girişimi, Donanma'dan gözalti.

EL KODLANAN SİLÂHLAR Darbe girişimi, el kodlanan silâhlar. Darbe girişimi, el kodlanan silâhlar.

YAKALAMA GÖZALTİ KARARI Darbe girişimi, yakalama gözalti kararı. Darbe girişimi, yakalama gözalti kararı.

İMİZDEN 2 ŞEHİT VAR Darbe girişimi, imimizden 2 şehit var. Darbe girişimi, imimizden 2 şehit var.

TUĞANMIRAL KIZILMA Darbe girişimi, Tuğanmiral Kizilma. Darbe girişimi, Tuğanmiral Kizilma.

TUĞANMIRAL AZMIŞTOSUN Darbe girişimi, Tuğanmiral Azmiştosun. Darbe girişimi, Tuğanmiral Azmiştosun.

ÖZGEÇMİŞ

Burçin Sağlam, 20.02.1991 yılında Niğde'nin Yeşilgölcük Kasabası'nda dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Yeşilgölcük Kasabası'nda, lise öğrenimini ise Niğde Cumhuriyet Lisesi'nde tamamlayan Burçin Sağlam, 2009 yılında Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'ne başladı, 1 yıl İngilizce hazırlık eğitimi aldıktan sonra 2014 yılında mezun oldu.

Burçin Sağlam, 2015 yılında Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Aynı zamanda Anadolu Üniversitesi Yerel Yönetimler Bölümü'nde ikinci üniversitesini okumaya başladı.

Burçin Sağlam, 2010 yılında Kocaeli yerel basınında çalışmaya başlamış ve şuan Demokrat Kocaeli Gazetesi'nde haber müdürü olarak mesleğine devam etmektedir. Sağlam, 2017 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin düzenlediği Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu'nda bildiri sunmuştur.

Burçin Sağlam, orta düzeyde İngilizce bilmekte ve bekindir.